

תרבות פוליטית ודמוקרטיה: בישראל ובמבט השוואתי

הכנס השנתי של
האגודה הישראלית למדע המדינה
לשנת 2014

ספר הכנס ותקצירי ההרצאות

יום חמישי, ח' באייר תשע"ד, 8 במאי 2014
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

תוכן עניינים

- 3 דבר יו"ר האגודה - פרופ' יצחק גל-נור
- 4 דבר יו"ר ועדת הכנס השנתי תשע"ד - פרופ' שלמה מזרחי וד"ר בקי קוק
- 5 אודות האגודה הישראלית למדעי המדינה ונושאי תפקידים
- 6 פעילות הוועדה למונחי מדע המדינה
- 7 אודות צוות חינוך לערכים דמוקרטיים
- 8 רשימת הזוכים בפרסי האגודה לשנת 2014
- 9 מקבלי פרס מפעל חיים של האגודה הישראלית למדע המדינה
- 10 אודות מר אליעזר שרייבמן ז"ל
- 11 אודות חתן פרס מפעל חיים של האגודה לשנת 2014 - פרופסור בני נויברגר
- 12 אודות הספר המצטיין לשנת 2014 ע"ש פרופ' גדעון דורון ז"ל
- 13 אודות המאמר המצטיין של כתב העת WORLD POLITICAL SCIENCE REVIEW
- 14 קול קורא למשתתפים/ות הכנס לכתב העת "פוליטיקה"
- 15 תוכנית הכנס וסדר המושבים
- 18 תקצירי ההרצאות על פי מושבים

דבר יו"ר האגודה - כנס האגודה השנתי תשע"ד

פרופ' יצחק גל-נור

השנה הכנס נערך באוניברסיטת בן-גוריון בנגב ויש בכך הבעת אמון של האגודה הישראלית למדע המדינה במורים, בחוקרים ובתלמידים במוסד זה, שעיסוקם הוא מדע המדינה, ממשל ופוליטיקה, יחסים בינלאומיים ומדיניות ציבורית.

הנושא המרכזי של הכנס הוא "תרבות פוליטית ודמוקרטיה: בישראל ובמבט השוואתי". הנושא מאפשר לדון בדמוקרטיה בישראל בהקשר רחב יותר מאשר זה המקומי. אפשרות אחת היא להתבונן בתרבות פוליטית במובן של "המשמעויות שמיוחסות לפוליטיקה" כדי לבחון את הגבולות והתזוזות שבין הפוליטי לבין הלא-פוליטי. ההגדרה הוותיקה המקובלת היא של Almond & Verba לפיה תרבות פוליטית עניינה העמדות והגישות של האזרחים כלפי המערכת הפוליטית ומרכיביה, לרבות דפוסי ההתנהגות הפוליטיים. כך או כך, תרבות פוליטית היא התשתית של יחסי הגומלין שבין החברה לבין המערכת הפוליטית שלה, כלומר, התכנים המשותפים שמאפשרים את המעבר מיחסים בין בני אדם וקבוצות לעשייה פוליטית משותפת ומאורגנת. בתרבות פוליטית יש כללים לא כתובים, שכמוהם כמו "תרבות הנהיגה" -- אותם הסכמים בלתי כתובים בין הנהגים שקובעים, לצד החוקים והתקנות, כיצד מתנהלת התנועה בדרכים בפועל, כלומר קובעים את תרבות הנהיגה (או העדרה). די שאחוז קטן של הנהגים יחדל לציית לתמרוקים כדי שהתנועה תושפת כליל. ובאמרנו זאת כבר נכנסנו לתרבות הפוליטית בישראל.

תרבות פוליטית בדמוקרטיה מבוססת על מידת ההפנמה של כללי המשחק הדמוקרטי אצל האזרחים, ושל האתיקה הפוליטית אצל הנבחרים. לדוגמה, הסכמים פוליטיים יותר משהם הסכמים -- הם פוליטיים; יותר משהם שייכים למשפחת החוזים -- הם שייכים למשפחה רחבה יותר ומוגדרת פחות -- לתרבות הפוליטית. כאשר החוזה הבלתי כתוב בין החברה לבין הפוליטיקה הופך לנורמה שנוהגים על פיה, מתפתח גם אמון בעליונות הדמוקרטיה, לרבות יכולתה להתמודד עם מצבי חירום ומשברים. בקיצור, מתפתחת מעין "נשמה דמוקרטית" שמכוונת את מעשי היחיד כמו גם את העשייה הקולקטיבית. הטעון המוסרי הוא שלכל אדם הזכות לעצב את גורלו; הטעון המעשי הוא שמדינה שאזרחיה נותנים בה אמון היא מדינה חזקה יותר, וצבא של אזרחים בעלי מוטיבציה שיוצעים על מה הם נלחמים יטיב להגן עליה.

כמה שאלות על התרבות הפוליטית בישראל: תמורות בתרבות הפוליטית מאז הקמת המדינה; תמורות ביחסי הגומלין שבין החברה לבין המערכת הפוליטית; תרבות פוליטית וחינוך לערכים דמוקרטיים בישראל; התערערות האמון בפוליטיקה ובפוליטיקאים; טוהר מידות וחוסן דמוקרטי; "שיח פוליטי" -- האמנם משפיע בישראל?; תרבות פוליטית ברשויות המקומיות.

תכנית הכנס מעידה על עושר הנושאים ועל ההשתתפות הרחבה של מדעני מדינה, ותיקים כצעירים, ממרבית המוסדות להשכלה גבוהה בארץ. בחירת ההצעות למושבים וההרצאות נעשתה ע"י ועדה אקדמית שהשתמשה בכלי שיפוט אובייקטיביים ככול האפשר. מאחר ומספר ההצעות להרצאות ולמושבים היה השנה גבוה יותר מאשר בשנה שעברה, נאלצה הוועדה לדחות מספר גדול של הצעות ולהגדיל את מספר המושבים המקבילים ל-24. נמשיך גם במסורת שנוצרה בשנה שעברה, ובמהלך הכנס נארח את התאים המקצועיים של חוקרים/חוקרות: תא הנשים, פורום מורים-חוקרים, התא לחקר ביטחון, מדינה וחברה, ותא עורכי כתבי העת. האגודה תשמח לארח קבוצות של חוקרים נוספים שמעוניינות בכך.

תודות: ברצוני להודות למוסד המארח, אוניברסיטת בן-גוריון, לנשיאה פרופ' רבקה כרמי ולדיקאן הפקולטה למדעי החברה והרוח ' דיויד ניומן וכן לדיקן הפקולטה לניהול, פרופ' עודד לוונגרט, שנתנו חסותם לכנס. ראוי לציין את שיתוף הפעולה בתכנים ובמשאבים כספיים בין המחלקות לממשל ופוליטיקה ולמדיניות ציבורית ולעומדים בראשם -- הפרופ' גיא בן-פורת ודני פילק. אני שמח להודות לוועדה האקדמית של הכנס ובמיוחד ליו"ר הוועדה פרופ' שלמה מזרחי, וד"ר בקי קוק וכן ד"ר גל אריאלי, שעמלו על התוכן ועל הכנת הכנס ושלעדיהם הוא לא היה מתקיים. ברכות לזוכים בפרסי האגודה השונים ותודה לחברי כל וועדות הבחירה שעשו עבודה נאמנה. תודה לעמיתי בהנהלת האגודה: לסגן היו"ר פרופ' אריה נאור, למנכ"ל מר ניסים ערקובי, למזכיר האגודה מר אור טוטנאור, לדוברת הגב' ורד עוזיאל, למנהל מערכת המחשוב מר חזי בן-יעקב, ליועץ המשפטי עו"ד רועי ברזילי ולחברי הוועד המנהל של האגודה על שיתוף הפעולה ההדוק.

אני מאחל לכולנו כנס מעניין ומפורה.

דבר יו"ר ועדת הכנס השנתי תשע"ד

הכנס השנתי של האגודה למדע המדינה 2014 מתמקד בקשר בין תרבות פוליטית ודמוקרטיה. תרבות פוליטית: "...מערכת של התייחסויות, אמונות ורגשות שמעניקים סדר ומשמעות לתהליך הפוליטי ומבססים את הנחות היסוד שמסדירות התנהגות פוליטית. היא כוללת גם את האידיאלים הפוליטיים וגם את הנורמות הביצועיות של המערכת הפוליטית. לפיכך, תרבות פוליטית היא המכלול של הממדים הסובייקטיביים והפסיכולוגיים של הפוליטיקה; והיא גם התוצר של ההיסטוריה הקולקטיבית של המערכת הפוליטית ושל ההתנסויות האינדיבידואליות בחברה. היא נטועה באופן שווה הן באירועים הציבוריים והן בניסיון האישי" (על-פי האנציקלופדיה הבינלאומית למדעי החברה). תרבות פוליטית דמוקרטית משמעה הפנמה הן של ערכי השוויון והחופש והן של "כללי המשחק" הפוליטיים ע"י האזרחים, החברה וקבוצותיה ומוסדות השלטון.

הוועדה המארגנת של הכנס קיבלה מספר רב של תקצירים שחלקם הגדול עוסק בנושא המרכזי של תרבות פוליטית ודמוקרטיה בהקשר הרחב. עם זאת, רשימת המושבים מגוונת מאוד וכוללת את מרבית התחומים הנחקרים במדע המדינה. עשינו מאמץ לשמור על קוהרנטיות בכל מושב ועם זאת לתת ביטוי למגוון נקודות ראות כמו גם לשמור על איזון בין חוקרים בעלי ניסיון לבין חוקרים בתחילת דרכם. המושבים השונים דנים בהיבטים תיאורטיים ודילמות עכשוויות שעומדות בפני החברה הישראלית וכידוע לכולם האתגרים לא מעטים. אחד האתגרים העיקריים בהקשר זה נוגע לסוגיית לימודי האזרחות בבתי הספר. סוגיה זו בלטה בשיח הציבורי בשנה האחרונה ולדעת הוועדה המארגנת חשוב מאוד שיישמע קולה של קהילת מדע המדינה בישראל בסוגיה חשובה זו. לפיכך, ייחדנו לנושא זה את הפאנל המרכזי ואנו מקווים שקהילת מדע המדינה בישראל תשפיע באופן אקטיבי על החינוך לאזרחות דמוקרטית בחברה הישראלית.

הכנס נערך השנה באוניברסיטת בן גוריון בנגב ומאורגן ע"י שתי מחלקות: המחלקה לפוליטיקה וממשל והמחלקה למנהל ומדיניות ציבורית. כל מחלקה לחוד והשילוב ביניהן משקפים גישה רב תחומית לדיון בסוגיות חברתיות ופוליטיות ומציעות זוויות מעניינות ולעיתים לא שגרתיות לניתוח של שאלות מחקר במדע המדינה. אנו מאמינים שתכנית הכנס מבטאת את הגישה הרב-תחומית והרב-גונית הזו ושמחים שזכינו לשיתוף פעולה פורה הן מקרב מגישי ההצעות והן מקרב חברי הוועדה המדעית והוועד המנהל של האגודה הישראלית למדע המדינה.

אנו מאחלים לכולנו כנס פורה ומעניין.

ד"ר בקי קוק ופרופ' שלמה מזרחי

אודות האגודה הישראלית למדעי המדינה

האגודה הישראלית למדע המדינה מהווה התאגדות של חוקרים ומורים בתחומי מדע המדינה מאוניברסיטאות ומכללות בארץ. מטרתיה העיקריות הן לשקוד על רמת מחקר והוראה, על האתיקה המקצועית של חוקרי מדע המדינה במדינת ישראל ועל קידום המקצוע. בין השאר עורכת האגודה אסיפות וכנסים מדעיים, שולחת נציגים לקונגרסים מדעיים ויוצרת קשר עם מוסדות ואנשי מדע בחו"ל. כמו כן, משנת 2008 הקימה האגודה את הוצאת הספרים של האגודה הישראלית למדע המדינה, במסגרת ההוצאה מידי שנה מתפרסם קובץ ערוך "מחקרים בפוליטיקה הישראלית" וכתבי יד מקוריים של חוקרים מתחום מדע המדינה.

נושאי תפקידים באגודה

יצחק גל-נור, יו"ר (מכון ון-ליר והאוניברסיטה העברית)

אריה נאור, ממלא מקום יו"ר (המכללה האקדמית הדסה)

חברי הוועד (לפי סדר א"ב)

נחשון פרז (אוניברסיטת בר-אילן)	גל אריאלי (אוניברסיטת בן גוריון בנגב)
רנן קופרמן (אוניברסיטת חיפה)	עופר אריאן (המכללה האקדמית עמק יזרעאל)
דניאל שוורץ (האוניברסיטה העברית בירושלים)	משה ברנט, גזבר (האוניברסיטה הפתוחה)
יעל שומר (אוניברסיטת תל-אביב)	מנחם הופנונג (האוניברסיטה העברית בירושלים)
עומרי שמיר (המכללה האקדמית אשקלון)	נורית השמשוני (המכללה האקדמית ת"א-יפו)
שלמה שפירא (אוניברסיטת בר-אילן)	רוית חננאל (אוניברסיטת תל-אביב)
דניס שרביט (האוניברסיטה הפתוחה)	אסף מצקין (מכללת בית ברל)
דפנה שרפמן (המכללה האקדמית גליל מערבי)	דוד נחמיאס (המרכז הבינתחומי הרצליה)

בעלי תפקידים

ניסים ערקובי, מנכ"ל (אוניברסיטת תל-אביב)

אור טוטנאור, מזכיר (האוניברסיטה העברית בירושלים)

חזי בן יעקב, מנהל אתר האינטרנט (אוניברסיטת בר-אילן)

ורד עוזיאל, דוברת

עו"ד רועי ברזילי, יועץ משפטי

פעילות הוועדה למונחי מדע המדינה

האקדמיה ללשון העברית והאגודה הישראלית למדע-המדינה ייסדו לפני כחצי שנה באקדמיה ללשון העברית ועדת מינוח מקצועי בתחום מדע-המדינה לגווניו (מדע-המדינה, יחסים בין-לאומיים ומדיניות ציבורית). הוועדה פועלת בחסות האגודה הישראלית למדע-המדינה ובימים אלה היא שוקדת על מצע ראשון למציאת חלופות בעברית למונחים לועזיים טעוני תרגום.

עבודת המינוח המקצועי היא חלק חשוב בעבודת האקדמיה ללשון העברית במשימתה לכוון את דרכי התפתחותה של העברית בכל תחומי העיון והמעשה, באוצר המילים, בדקדוק, בכתב, בכתיב ובתעתיק. ועדות המינוח של האקדמיה, בהן בתחומי הפילוסופיה, הספרות, המשפט, הרפואה, הבנקאות ושוק ההון, או אלקטרוניקה ואיכות הסביבה, פועלות במאמץ מתמשך מול שטף מונחים חדשים המלווים את התפתחות הידע האנושי.

מטרתה של מלאכת המינוח איננה בריאת מילים חדשות דווקא, אלא הסדרה ותיאום של מונחים שונים המשמשים את בעלי המקצוע. מלאכת המינוח נעשית ברוח העברית השורשית ומשקפת חשיבה צורנית-דקדוקית וסמנטית. האגודה הישראלית למדע המדינה מצאה לנכון לייסד ועדת מינוח מקצועי מתוך ראייה ורצון להנחיל לעוסקים במלאכת מדע המדינה את השפה המקצועית בעברית.

שיתוף פעולה פורה זה בין האקדמיה ללשון עברית ולאגודה כבר מניב פירות ובעתיד הקרוב ייחשפו המונחים הראשוניים המוסכמים כמקובל בהתנהלות האקדמיה ללשון עברית.

החברים בוועדת המינוח: ד"ר נדיר צור (יו"ר), פרופ' דוד רוזנטל (חבר האקדמיה), ד"ר אייל חוברס, ד"ר מיכל נויבאר-שני, פרופ' דן אבנון, פרופ' אסף מידני, ד"ר אפרת קנולר, מר ניר ברק, מר נסים ערקובי (מנכ"ל האגודה) וגב' צופי ליבוביץ (מרכזת הוועדה).

אודות צוות חינוך לערכים דמוקרטיים

בעקבות הדיון במצבן של "דמוקרטיות בנות +50" שהחל בכנס האגודה הישראלית למדע המדינה בשנת 2013, ומתוך נקודת מוצא לפיה הדמוקרטיה בישראל אינה, או אסור שתהיה, שנויה במחלוקת, הוחלט להקים צוות שיעסוק בנושא חינוך לערכים דמוקרטיים. הצוות החל את עבודתו באוקטובר 2013 וכולל את החברים הבאים: פרופ' יצחק גל-נור (מכון ון-ליר והאוניברסיטה העברית, יו"ר האגודה), פרופ' אריה נאור (מכללת הדסה, סגן יו"ר האגודה), פרופ' יולי תמיר (מכללת שנקר), פרופ' דן אבנון (האוניברסיטה העברית), ד"ר ח'אלד אבו עסבה (מכללת בית ברל ומכללת אלקאסמי), ד"ר משה הלינגר (אוניברסיטת בר-אילן), ד"ר אדר כהן (האוניברסיטה העברית), ד"ר אביב כהן (האוניברסיטה העברית), ורד ליבנה (עמותת הכל חינוך), ד"ר סיגל בן רפאל גלנטי (מכללת בית ברל), ד"ר היפא סבאג (מכון ון-ליר) ניסים ערקובי (אוניברסיטת תל-אביב, מנכ"ל האגודה), אור טוטנאור (האוניברסיטה העברית, מזכיר האגודה).

מטרת הצוות היא לבחון את החינוך לדמוקרטיה במובנו הרחב, הכולל גם אך לא רק את לימודי האזרחות. הצוות החל להכין מסמך עמדה אשר ישקף מחלוקות ערכיות ומחקריות בתחום, יגבש עמדה מוסכמת ויפרט המלצות לפעולה, תוך התמקדות במשמעויות כלפי מערכת החינוך כולה, מבית הספר היסודי ועד לסמינרים להוראה והאוניברסיטאות.

רשימת הזוכים בפרסי האגודה לשנת 2014

פרס מפעל חיים

פרופ' (אמריטוס) בני נויברגר, המחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת באוניברסיטה הפתוחה

פרס הספר ע"ש פרופ' גדעון דורון

פרופ' גיא בן פורת, *Between State and Synagogue: The Secularization of Contemporary*, Israel. Cambridge: Cambridge University Press.

פרס עבודת דוקטורט (Ph.D.) מצטיינת ע"ש אליעזר שרייבמן

ד"ר גלעד מלאך, האוניברסיטה העברית בירושלים, "הסדריות חדשה": אסטרטגיה של מדיניות ציבורית ביחס לחרדים".

ציון לשבח ניתן לעבודה של ד"ר ניצן פלדמן, אוניברסיטת תל אביב, "הצלע החסרה: השפעת הסחר עם צדדים שלישיים על סכסוכים בין מדינות".

פרס עבודת מוסמך (M.A.) מצטיינת ע"ש אליעזר שרייבמן

אנה אוסטר, אוניברסיטת חיפה, "מעורבות הרשות המקומית בניהול מנהלים בארגוני המגזר השלישי באמצעות הניהול הרוחבי".

פרס מאמר נבחר

אפרת זילבר, המכללה האקדמית הדסה, "סגירת מוסדות חינוך ביהודה, שומרון ורצועת עזה בתקופת האינתיפאדה (1987-1993): השלכות פנים חברתיות", פוליטיקה 21 : 68-93.

מקבלי פרס מפעל חיים של האגודה הישראלית למדע המדינה לדורותיהם

פרופסור בני נויברגר (2014)

פרופסור נעמי חזן (2013)

פרופסור יעל ישי (2012)

פרופסור גדעון דורון (2011)

פרופסור דויד (דייב) נחמיאס (2010)

פרופסור ירון אזרחי (2009)

פרופסור זאב שטרנהל (2008)

פרופסור גליה גולן (2007)

פרופסור שלמה אבינרי (2006)

פרופסור אשר אריאן (2005)

פרופסור עמנואל גוטמן (2004)

פרופסור אריה אונגר (2003)

פרופסור יחזקאל דרור (2002)

אודות מר אליעזר שרייבמן ז"ל

פרסי עידוד למחקר ולמצוינות ע"ש אליעזר שרייבמן ז"ל (1918-1987)

פרס על עבודת מחקר מצטיינת לתואר שני ופרס על עבודת דוקטורט מצטיינת במדע המדינה יוענקו השנה על ידי ד"ר לימור שרייבמן-שריר לזכר אביה אליעזר שרייבמן ז"ל בוגר החוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב.

אליעזר שרייבמן נולד ב-1918 בדלהי שבקרבת וילנה. סבו ר' צבי הרשל שרייבמן היה מראשי הקהילה היהודית שם. בצעירותו שימש מורה בבית ספר "תרבות" בוילנה.

הוא עלה לארץ לפני מלחמת העולם השנייה ממניעים ציוניים, היה חבר בארגון ההגנה ולחם במסגרתו בתש"ח. שימש בתחילת דרכו כמורה באבן יהודה, מאוחר יותר ניהל את בית הספר ע"ש וייצמן ביפו, את בית הספר תל-נורדאו בתל-אביב ואף שימש כמנהל המחלקה לחינוך בעיריית תל-אביב.

אליעזר שרייבמן היה בוגר הפקולטות למקרא ולהיסטוריה, למתמטיקה ולמשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, ולמדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב. היה אידיאולוג ומחנך בנשמתו.

הקניית תרבות וידע היו חשובים מאוד בעיניו לצד החינוך למצוינות, לערכים ולאהבת המדינה. עבורו כל אחד מתלמידיו היה עולם ומלואו. הוא בנה להם עתיד והם גמלו לו באהבה ובהישגים הנפלאים שהגיעו אליהם עם השנים. הגמול שלו היה הסיפוק שבהצלחתם.

יהי זכרו ברוך.

אודות חתן פרס מפעל חיים של האגודה הישראלית למדע המדינה

לשנת 2014 - פרופסור בני נויברגר

פרופסור (אמריטוס) בני נויברגר,

המחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת, האוניברסיטה הפתוחה

פרופסור נויברגר הוא חוקר פורה ומרצה מוערך על תלמידיו הרבים במספר תחומים במדע המדינה וביחסים הבינלאומיים בפרספקטיבה משווה (תיאוריה דמוקרטית, לאומיות, פוליטיקה ישראלית, דת ופוליטיקה, ופוליטיקה באפריקה) באוניברסיטת תל-אביב, האוניברסיטה הפתוחה, מכללת בית ברל ואוניברסיטאות בחוץ-לארץ; הוא מחברם של ספרים, מאמרים, ופרקים רבים בתחומים אלו; ורב פעלים בתחומי המינהל האקדמי באוניברסיטה הפתוחה ובמכללת בית ברל, במערכת החינוך הממלכתית (טיפוח והוראת מקצוע האזרחות בישראל) ובמוסדות ציבוריים אחרים.

במסגרת האוניברסיטה הפתוחה, שהוא אחד מחלוציה, הוא יסד את לימודי הדמוקרטיה, המשמשים עוגן להוראת הדמוקרטיה במוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל ותורמים לחיזוק תודעת הדמוקרטיה בישראל. ספריו בנושאים שונים במסגרת האוניברסיטה הפתוחה תורמים תרומה נכבדה לקידום מעמדה המוערך של האוניברסיטה הפתוחה במרקם החיים האקדמיים בישראל.

אודות הספר המצטיין לשנת 2014 ע"ש פרופ' גדעון דורון

פרופ' גיא בן-פורת,

המחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

Guy Ben-Porat. *Between State and Synagogue: The Secularization of Contemporary Israel* (Cambridge UP, 2013).

ספרו של גיא בן פורת בוחן את מקומם של מוסדות הדת והאמונה הדתית בישראל מצד אחד, ושל תהליכי חילון ברמת הפרט והקהילה במדינה מצד שני. מקובל לטעון כי שינויים דמוגרפיים ורעיוניים מחזקים את מקומה של הדת בישראל, בין השאר במוסדות הפוליטיים, בצבא, ואף בתרבות. בן פורת טוען כי זו ראייה שטחית של המתרחש בישראל: למרות השינויים האמורים, בחברה הישראלית התפתחו גם תהליכי חילון משמעותיים, אשר מתרחשים בעיקר עקב היותה של ישראל חברה צרכנית, גלובלית באופקיה, המאמצת ערכים כגון אינדיבידואליזם וחופש בחירה, טיפוח הנוחות ותרבות הפנאי. ערכים אלו משפיעים ומעצבים מחדש אפילו תחומים שנחשבים כנתונים תחת שליטה הדוקה של מוסדות רבניים: כשרות, נישואין, קבורה, ושמירת שבת. בן פורת טוען כי היווצרות של "מרחבים מחולנים" מתרחשת מתחת לרדאר, משום שלרוב אין סדר יום ליברלי או אידאולוגיה של חילוניות מוצהרת מאחוריהם; מרחבים אלו נוצרים כתוצאה מניסיונות נקודתיים של יחידים, קבוצות, ויזמים להרחיב את חופש הבחירה שלהם. תהליכים דמוגרפיים, כגון העלייה הרוסית או שילוב גובר של הציבור הערבי בחיי הכלכלה בישראל, תורמים אף הם למגמה זו. מחקר זה הוא תוספת חשובה לדיונים האמפיריים והתיאורטיים המתקיימים כיום במדעי החברה בעולם על מקומה של הדת במודרניות, ובן פורת מסתמך על מחקר מעמיק ויסודי שטרם נעשה כמוהו בישראל. הוא מנתח, תוך הפגנת יכולת הבחנה דקה ומורכבת, את הפנים השונות של ישראל: כוחה של הדת מתעצם ברמות מסוימות בצד תהליכי חילון משמעותיים, ללא דיכוטומיה ברורה בין שני התהליכים. זו תרומה מקורית ומאירת עיניים להבנה של החברה הישראלית כיום, ושל היחס בין הספירה הפוליטית והציבורית שלה, לבין הספירה הפרטית וחיי היום-יום של רבים מאזרחיה.

גב' אפרת זילבר, המכללה האקדמית הדסה

זילבר, א (2012). "סגירת מוסדות חינוך ביהודה, בשומרון וברצועת עזה בתקופת האינתיפאדה (1993-1987): השלכות פנים-חברתיות", **פוליטיקה** 21 : 68-93.

השינויים בסטטוס הקבוצות, שמירה על גבולות הקבוצה, חשיבות ערך העצמי והדימוי החיובי, נוטלים מקום מרכזי בעת השימוש בעונש הקיבוצי. הם עשויים לשנות את הדינאמיקה הפנים-קבוצתית ולהשפיע על תגובתה של החברה לפעולות הענישה הננקטים על ידי השלטון. שינויים פנים קבוצתיים אלה עומדים במוקד מאמר זה. אלו נבחנים על סמך שימוש באחד מבין העונשים הקיבוציים בהם ישראל נקטה בתקופת האינתיפאדה (1987-1993): סגירת בתי הספר ומוסדות החינוך בשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה. ניתוח היבטים אלו ואיסוף הנתונים מתבסס על שלושה מקורות: האחד, נתונים שנאספו מהעיתונות שפורסמה באותה תקופה, בהם: הארץ, דבר, על המשמר, חדשות, ידיעות אחרונות, מעריב, ג'רוסלם פוסט, אל-פאג'ר וא-נהאר. השני, ראיונות עם אנשי צבא ששהו במקום באותה עת. ראיונות אלה שופכים אור נוסף ומעמיק על שהתרחש בכל מקום ועל ההשלכות החברתיות. השלישי, מחקרים שנערכו באותן שנים על ידי ארגונים לזכויות אדם: "בצלם" ואל ח'אק, המתבססים גם על עדויות שנגבו על ידי תחקירני שטח ומשמשים עדות נוספת לשינויים הפנים חברתיים שחלו בתקופה זו בחברה הפלסטינית. לדעת המחברת סגירתם של מוסדות החינוך במהלך האינתיפאדה נתפסה על ידי הפלסטינים כעונש קולקטיבי, גם אם מטרת הסגירה הוגדרו אחרת על ידי ישראל. תפיסה זו קבעה את תגובתה של החברה הפלסטינית. תחושת הגורל המשותפת שנוצרה כתוצאה מההתנסויות הממושכות של העימות, תרמה לשימורה ולחיזוקה של הזהות החברתית. כל פרט בחברה חש שהוא נענש וכי גורלו הפך להיות תלוי בקולקטיב. תחושה זו, בשילוב הזהות החברתית שנוצרה שמשו באינתיפאדה כבסיס לאחדות, לסולידאריות ולהתמודדות עם ההגבלות שנוצרו כתוצאה מסגירת המוסדות. המחברת מוסיפה כי במבט לאחור ניתן לומר כי חלק מבין התופעות שהוזכרו החלו עוד לפני האינתיפאדה והן אינן תוצאה של סגירת המוסדות. המאבקים הגלויים העיקריים בין החמא"ס לבין הפת"ח למשל, התפתחו לפני האינתיפאדה באוניברסיטאות. החינוך החלופי שהחל להיווצר עוד קודם לכן, רק צבר תאוצה והגיע לשיאו תחת שלטונה של הרשות הפלסטינית. אולם כל תופעות אלה הואצו והתחדדו כתוצאה מסגירתם של המוסדות במהלך האינתיפאדה.

המאמר יפורסם בכתב העת WPSR שבחסות IPSA

The World Political Science Review (WPSR) publishes translations of prize-winning articles nominated by prominent national political science associations and journals around the world. Scholars in a field as international as political science need to know about important political research produced outside the English-speaking world. Sponsored by the International Political Science Association (IPSA), the premiere global political science organization with membership from national associations 50 countries worldwide WPSR gathers together and translates an ever-increasing number of countries' best political science articles, bridging the language barriers that have made this cutting-edge research inaccessible up to now.

קול קורא למשתתפי/ות הכנס השנתי של האגודה הישראלית למדע המדינה - 2014 פוליטיקה

כתב עת ישראלי למדע המדינה וליחסים בינלאומיים

בהוצאת המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס באוניברסיטה העברית

ובשיתוף האגודה הישראלית למדע המדינה

כתב העת **פוליטיקה** מזמין את החוקרות והחוקרים המשתתפות/ים בכנס השנתי של האגודה הישראלית למדע המדינה, להגיש את מאמריהן/ם לכתב העת **פוליטיקה**. כתב עת זה הינו הבמה המרכזית לחשיפת המחקר הפוליטי הנערך בישראל בשפה העברית. כתב העת **פוליטיקה** הינו כתב עת שפיט ומדורג, המתרכז במגוון הרחב של תחומי הדעת, שיטות המחקר, ושדות המחקר הפוליטיים (ממשל, מדיניות ציבורית, יחסים בינלאומיים, מחשבה פוליטית, כלכלה פוליטית ועוד). המאמרים המוגשים לכתב העת עוברים תהליך מוקפד של שיפוט עמיתים ועריכה, כאשר רק המאמרים העונים לקריטריונים של כתב העת ועומדים בסטנדרטים הגבוהים שהוא מצבי, זוכים להתפרסם.

אנו פונים ליושבי הראש של המושבים בכנס ולמתדיינים בבקשה כי יפנו את תשומת ליבם של חוקרות וחוקרים אשר מחקרים בנוי היטב, ומאמרים עשוי לעניין את קהילת חוקרי הפוליטיקה בישראל, לאפשרות הפתוחה בפניהם לפרסם את עבודתם בכתב העת **פוליטיקה**. **המאמר הזוכה בפרס המאמר המצטיין של הכנס השנתי יפורסם באחד מגיליונותיו הקרובים של כתב העת.**

בנוסף, העורכים יהיו מוכנים לשקול פרסום של פאנלים בעלי עניין רב והמצטיינים באיכותם כפורומים מיוחדים, בכפוף לתהליך השיפוט. פורום הוא אסופה של כארבעה מאמרים קצרים בעלי נושא משותף (אורכו של כל מאמר עד ארבעת אלפים מילים, מלווה במבוא קצר של עד 500 מילים).

חוקרים המעוניינים להגיש מאמרם לכתב העת, מוזמנים לשלוח אותו למערכת דרך הקישור המצורף:

<http://davis.huji.ac.il/?cmd=publications.85>

לפרטים נוספים, שאלות, ותגובות, ניתן לפנות לעורכים במייל: politika@mail.huji.ac.il

בברכה,

עורכי כתב העת: אודליה אושרי, מור מיטרני ורועי קיבריק

ראש מכון דיוויס ליחסים בינלאומיים: פרופ' פיקי איש-שלום

תרבות פוליטית ודמוקרטיה: בישראל ובמבט השוואתי הכנס השנתי של האגודה הישראלית למדע המדינה לשנת 2014

יום חמישי, ח' באייר תשע"ד, 8 במאי 2014
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מושבי הכנס:

למידה אקדמית - השתתפות פוליטית?
מחאה ושיטור
רשתות ומדיה חדשה
בין סיכסוך לשיתוף פעולה
שינויים והמשכיות במדיניות ציבורית
המשבר הכלכלי הגלובאלי והשלכותיו הפוליטיות
שיח פוליטיקה ותרבות
בירוקרטיה והמגזר הציבורי
הפוליטיקה של ארגונים לא ממשלתיים
דת ומדינה
דמוקרטיה ותפקודי השלטון המקומי
ניתוח החלטה יישומי
שיח זכויות אדם באפריקה
חקר סכסוכים במאה ה-21
המשפט, הביטחון הלאומי והפוליטיקה
זכויות אדם והומניטריזם: זירות ומגמות חדשות
מפליטות לפליטים
מודיעין ואסטרטגיה
פרשנות בחירות
שיח אזרחי בנושא בטחון
אתגרים בלימודי אזרחות
מפלגות ובחירות
הפוליטיקה של המרחב
דמוקרטיה מקומית

המושב המרכזי: שולחן עגול בנושא:
"מה בין חינוך אזרחי ולימודי אזרחות ומה בינם לבין הזירה הפוליטית" - חינוך לתרבות פוליטית דמוקרטית*
פרטים על הכנס באתר האגודה הישראלית למדע המדינה <http://www.ispsa.org>

תכנית הכנס

72/123	72/122	72/213	72/212	72/211	72/209	
	מושב 5	מושב 4	מושב 3	מושב 2	מושב 1	9:00-10:30
	שינויים והמשכיות במדיניות ציבורית יו"ר: פרופ' שלמה מזרחי ד"ר עומרי שמיר וד"ר מיכל נויבאור-שני מר יוסף קרן-אברהם מר ליאור טבנסקי גב' אילנה שפייומן ד"ר רענן סוליציאנו-קינן	בין סכסוך לשיתוף פעולה יו"ר: ד"ר גינתן ריינהולד ד"ר גינתן ריינהולד ד"ר אורי לב מר עילי רטיג ד"ר יובל פיינשטיין	רשתות ומדיה חדשה יו"ר: מר אמיר שריבר מר אמיר שריבר גב' חן סבג-בן פורת עו"ד שרון חלבה-עמיר גב' הילה פייר ד"ר אלונת ברנון	מחאה ושיטור יו"ר: פרופ' גיא בן-פורת ד"ר עופר אריאן ד"ר אופיר עבו ד"ר שלומית אשרי-שחף ד"ר גל לוי פרופ' הלל פריש	למידה אקדמית – השתתפות פוליטית? יו"ר: פרופ' דני פילק פרופ' דפנה גולן עו"ד יובל אלבשן פרופ' נדב דוידוביץ'	
	מושב 10	מושב 9	מושב 8	מושב 7	מושב 6	10:45-12:15
דמוקרטיה ותפקודי השלטון המקומי יו"ר: מר ניסים ערקובי ד"ר אמיר הורקין מר ישראל זינגר פרופ' עו"ד אסף מינדני ד"ר אתי שריג	דת ומדינה יו"ר: דר' בקי קוק פרופ' יונתן פאקס מר אסף מלחי ד"ר מסעוד אגבאריה ד"ר הדר ליפשיץ ד"ר נתנאל פישר	הפוליטיקה של הארגונים לא ממשלתיים יו"ר: פרופ' ניב גורדון פרופ' אפרים ענבר וד"ר איתן שמיר פרופ' ג'ראלד שטיינברג ד"ר שוש שור עפר מדס-פרידמן	בירוקרטיה והמגזר הציבורי יו"ר: ד"ר פני יובל עו"ד יעל שיינן ד"ר ניסים כהן ד"ר ליהיא להט מר ברוך לוי ד"ר דניאלה שנקר-שרק	שיח פוליטיקה ותרבות יו"ר: ד"ר משה ברנט פרופ' הנרייט דהאן כלב מר אמית אביגור-אשל ד"ר משה ברנט ד"ר דן תמיר	המשבר הכלכלי הגלובאלי והשלכותיו הפוליטיות יו"ר: פרופ' אורן יפתחאל ד"ר אפרים דויד ד"ר רונן מנדלקרן מר לירון ורדיאל עו"ד מוטי בונה	
ארוחת צהריים ופגישות התאים המקצועיים בית הסטודנט - חדר אוכל סגל						12:30-13:15
ישיבת האגודה והענקת פרסי האגודה אולם הסנאט						13:15-13:45
ברכות: פרופ' רבקה כרמי, נשיאת אוניברסיטת בן גוריון בנגב; פרופ' דיויד ניומן, דיקן הפקולטה למדעי הרוח והחברה; פרופ' עודד לוונגרט, דיקן הפקולטה לניהול						13:45-15:00
שולחן עגול בנושא: "מה בין חינוך אזרחי ולימודי אזרחות ומה בינם לבין הזירה הפוליטית" – חינוך לתרבות פוליטית דמוקרטית" ד"ר מוטי חזיה, פרופ' יצחק גלנור, פרופ' מרדכי קרמניצר, פרופ' בני נויברגר, פרופ' אשר כהן, פרופ' אליעזר דון יחיא, גב' יעל גוראון, ד"ר סיגל בן-רפאל גלנטי						
אולם הסנאט						

תכנית הכנס – המשך

72/119	72/123	72/122	72/213	72/212	72/211	72/209		
מושב 18	מושב 17	מושב 16	מושב 15	מושב 14	מושב 13	מושב 12	15:15-16:45	
מודיעין ואסטרטגיה יו"ר: פרופ' אורי בר-יוסף פרופ' אורי בר יוסף ד"ר דימה אדמסקי ד"ר אהוד ערן מר אבנר ברנע	מפליטות לפליטים יו"ר: ד"ר הני זובידה ד"ר הני זובידה וד"ר רובין הרפר גב' קרן סניידר פרופ' גדעון קונדה מר אלאדין אבאקר גב' מורן מקמל	זכויות אדם והומניטריזם: זירות ומגמות חדשות יו"ר: ד"ר ניצה ברקוביץ' פרופ' ניב גורדון ד"ר רותי גיטבורג ד"ר מיכל גבעוני מר רועי קיבריק	המשפט, הביטחון הלאומי והפוליטיקה יו"ר: פרופ' סטיוארט כהן פרופ' גד ברזילי פרופ' מנחם הפוננג פרופ' עמיחי כהן ופרופ' סטיוארט כהן ד"ר מוחמד וואתד ד"ר איתן ברק	חקר סכסוכים במאה ה-21 יו"ר: ד"ר תמר ליבל ד"ר דוד לייטנר ד"ר איתמר ריקובר ד"ר לימור נובל-קוניג ד"ר דב גלור	שיח זכויות אדם באפריקה יו"ר: ד"ר לין שלר Stacy Hynd Benjamin Lawrance גב' נועה לוי	ניתוח החלטה יישומי יו"ר: פרופ' אלכס מינץ מר אלי מוגרבי מר אורי ברזל מר דניאל ישראל פרופ' אלכס מינץ		
	מושב 24	מושב 23	מושב 22	מושב 21	מושב 20	מושב 19	17:00-18:30	
	דמוקרטיה מקומית יו"ר: ד"ר רותם ברסלר גונן ד"ר רותם ברסלר גונן וד"ר ענת גופן ד"ר תהילה שורץ אלטשולר גב' אורית דיניסמן גב' תהילה ברוכי	הפוליטיקה של המרחב יו"ר: ד"ר חיים יעקובי מר מוריאל רם מר יונתן רוקם גב' חגית קיסר מר אורן שלמה	מפלגות ובחירות יו"ר: פרופ' אשר כהן פרופ' אשר כהן פרופ' גיורא גולדברג מר אור טוטנאור ד"ר יעל שומר	אתגרים בלימודי אזרחות יו"ר: ד"ר סיגל בן-רפאל גלנטי פרופ' אסתר הרצוג ד"ר יצחק גייגר ד"ר אריה נגר מר יוסי מינקובצקי מר גל אורון	שיח אזרחי בנושא בטחון יו"ר: פרופ' אורן ברק ד"ר ציפי ישראלי מר אורי בן אליעז פרופ' פיקי איש-שלום ד"ר עמירם אורן	פרשנות בחירות יו"ר: פרופ' מיכל שמיר פרופ' מיכל שמיר ופרופ' יעקב שמיר גב' לירון לביא ד"ר גייל טלשיר פרופ' תמר שפר, ד"ר שאול שנהב Dr. Anita M.J. van Hoof and Prof. Jan Kleinnijenhuis		
הצגה: "אחד שחור חזק"								18:30-20:00
הצגת תיאטרון שיצרה קבוצה של מבקשי מקלט סודאנים, בשאיפה ליזום שינוי חברתי בדרכי דיאלוג ופתיחות. ההצגה עוסקת במציאות חייהם של השחקנים, החל מהבריחה מסודאן ודרך כל שלבי ההתמודדות עם החיים בארץ, ומקנה פרספקטיבה ייחודית, מפתיעה ושנונה על חיי קהילת מבקשי המקלט בישראל. דרך כנות יוצאת דופן ורצון עז לצמצם את פערי המודעות, נולד תוצר שהוא בו בעת ביקורתי וגם מזמין, נוקב אך לא מטיף, מדאיג אבל מלא בתקווה. לאחר ההצגה יתקיים פאנל שאלות ותשובות עם השחקנים.								
ההצגה בחסות מרכז אפריקה באוניברסיטת בן גוריון בנגב								

תקצירי ההרצאות

פנל מרכזי - שולחן עגול בנושא:

"מה בין חינוך אזרחי ולימודי אזרחות ומה בינם לבין הזירה הפוליטית"

השולחן העגול ידון באינטראקציות בין חינוך אזרחי ולימודי אזרחות, חברה ומדינה בבתי הספר והעולם הפוליטי. נדמה כי הדיונים הגדולים בחברה הישראלית והיעדר קונצנזוס על מהות המדינה, יעדיה, גבולותיה ומאפייני המשטר שלה, פולשים גם לעיצוב חינוך אזרחי ולימודי אזרחות, חברה ומדינה בבתי הספר. למגמה זו השלכות פוליטיות והיא מעלה שאלות קריטיות באשר לחשיבות ולאפשרות להשיב לימודים אלה למסגרת בתי הספר וללימודים אינטר-דיסציפלינאריים מסודרים; למהות הגבולות הראויים של חופש הביטוי של האמונים על חינוך אזרחי ולימודי אזרחות, חברה ומדינה; ולתכנים שיש להבליט ביחס לתחומים אלה בעידן הגלובלי הנוכחי.

יו"ר השולחן – ד"ר מוטי חזיזה, מורה לאזרחות, מכללת אשקלון
משתתפים:

פרופ' יצחק גלנור, האוניברסיטה העברית

פרופ' מרדכי קרמניצר, האוניברסיטה העברית

פרופ' בני נויברגר, האוניברסיטה הפתוחה

פרופ' אשר כהן, אוניברסיטת בר-אילן

פרופ' אליעזר דון יחיא, אוניברסיטת בר-אילן

גב' יעל גוראון, מפמ"רית אזרחות, משרד החינוך.

מתדיינת – ד"ר סיגל בן-רפאל גלנטי, המכללה האקדמית בית ברל

פאנל 1: למידה אקדמית – השתתפות פוליטית?

יו"ר: פרופ' דני פילק, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

קורסים משלבי עשייה: המרחב הבטוח, והפיל בכיתה שבקמפוס

פרופ' דפנה גולן, האוניברסיטה העברית בירושלים

נציע לדיון מסקנות מחקר פעולה שקיימתי עם פרופסור נאדירה שלהוב-קיבורקיאן יחד עם מרצים המלמדים קורסים משלבי עשייה ב-11 קמפוסים בישראל. הקורסים עוסקים בשינוי חברתי וזכויות אדם בתחומי ידע שונים: צילום, חינוך, אומנות, משפטים, עבודה סוציאלית, תכנון, אדריכלות, סוציולוגיה ותרבות. עשרים ושמונה מרצות ומרצים שלימדו 13 קורסים שותפים במחקר פעולה זה שקיימנו בחמש השנים האחרונות. מצאנו ארבעה ממצאים עיקריים: ראשית, שכל הסטודנטיות רואות את השילוב בין תיאוריה לפרקטיקה כשילוב מעשיר, מלמד וראוי ביותר. רבות תארו את הקורס משלב העשייה כקורס הטוב והחשוב ביותר שהיה להן במהלך כל הלימודים. שנית, הכיתה של הקורס משלב העשייה, תוארה כמרחב בטוח בתוך קמפוס מנוכר, כמקום כמעט יחידי שבו אפשר לדבר. סטודנטיות (בהדגשה רבה פלסטיניות ויוצאות אתיופיה) הדגישו את חשיבות המרחב הבטוח שבו הן מרגישות לראשונה שהן יכולות "באמת לדבר". שלישית, המפגש היה עבור רוב הסטודנטיות הן היהודיות והן הפלסטיניות הזדמנות חשובה וכמעט יחידה להכיר ולדבר עם הקבוצה האחרת. מצאנו עניין עצום למפגש ולהכרות ואכזבה על כך שמעט מאוד נעשה בקמפוסים כדי לאפשר את המפגש שהוא המפגש הראשון המשמעותי אחרי לימוד במערכות חינוך נפרדות. לבסוף מצאנו שרוב גדול של הסטודנטים והסטודנטיות (למעלה מ-80%) סברו שהפוליטיקה לא רלבנטית: העשייה שלהם לשינוי חברתי (בארגוני נשים, ארגוני זכויות אדם, מקלטים לנשים ונערות בסיכון, בתכנון עם הקהילה, בתרגום בבתי חולים ובתי כלא) איננה פוליטית. הלימוד של קורס משלב עשייה נתפס גם הוא כלא פוליטי. נציג את הפיל שבכיתה, ונשאל מה נכנס ומה נשאר מחוץ לקמפוס ומהו פוליטי?

ואם לא תרצו? על ההשתקה בחינוך הקליני לאחריות חברתית בישראל

עו"ד יובל אלבשן, הקריה האקדמית אונו

בניגוד לנעשה בעולם המערבי, החינוך הקליני לאחריות חברתית בישראל מתאפיין בהשתקת כל מה שחורג מהקונצנזוס הנוכחי בפוליטיקת המיינסטרים הישראלית. כך מושתקות תביעות לעבודה קלינית בארגוני ימין על ידי המחשבה האחידה ששולטת באקדמיה בתחום זה, מחשבה אחידה שהיא תוצר של העובדה שמרבית הקליניקות המשפטיות והחברתיות מחוץ לארה"ב נולדו כחיל חלוץ של הליברליזם האמריקני ובמימון קרנות אמריקאיות. מנגד, ואפשר שכתגובת נגד החלו להיות מושתקים בשנים האחרונות אלה הדורשים לקדם עבודה קלינית בכל מה שמסומן כ"שמאל אנטי ציוני" על ידי גורמים שונים. התוצאה היא שהמרחב הקליני מצטמצם לזה הקונצנזואלי על כל הסכנות הנובעות מכך מבחינת חינוך דור העתיד של הפעילים הפוליטיים.

בריאות וצדק חברתי מנקודת מבט של שותפות אקדמיה-קהילה

פרופ' נדב דוידוביץ', אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

את תחום הבריאות להיבטים הומניטריים. נתק מלאכותי זה אף מתחזק בקמפוסים השונים בשל הניתוק הפיזי של הסטודנטים לרפואה ומקצועות הבריאות מהפקולטות השונות ובעיקר של מדעי הרוח והחברה.

בהרצאתי אדון באופנים בהם ניתן להתמודד עם נתק זה הקיים כיום במחקר וההוראה האקדמית, תוך התמקדות בקורס העוסק בצדק סביבתי ובריאות אשר משלב סטודנטים ממדעי הרוח והחברה וסטודנטים מהפקולטה למדעי הבריאות. מעבר למטרות הסטנדרטיות של הקורס להקנות לסטודנטים ידע בנוגע לקשר שבין סביבה לבריאות, ובין צדק סביבתי ומימוש הזכות לבריאות, הקורס מאפשר רפלקסיה ביקורתית על הקשר בין מדע, צדק וזכויות ופעילות חברתית, זאת תוך כדי פעילות הסטודנטים במסגרת ארגונים הפועלים בתפר שבין הגנה על הסביבה וההגנה על הזכות לבריאות בנגב. לסיום אדון באתגרים ובהזדמנויות הטמונים בחיבור שבין אקדמיה-קהילה בתחום הבריאות.

פאנל 2: מחאה ושיטור

יו"ר: פרופ' גיא בן-פורת, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מה בין מחאת קיץ 2011 לעובדות? דרכים להבניית מציאות

ד"ר עופר אריאן, האקדמית עמק יזרעאל

הניסיון להציג את מחאת 2011 באורה השטחי של דרישה לשיפור תנאי החיים ותו לא; היא לא יותר מדמגוגיה זולה. אסביר כי למעשה מה שעומד אחריה הוא תובנה בוגרת של ציבור ישראלי משכיל, הרואה את עצמו כחלק מאומות המערב המפותח; אשר התבגר אלי מציאות חברתית הכופה עליו הבנות אידיאולוגיות להן לא היה מודע ומעולם לא הסכין. במובן זה, מחאת 2011 היא תעודת הבגרות של החברה הישראלית אשר לראשונה, מזה שנות דור, קובלת על העדרה של תשתית אידיאולוגית מנחה לכלל הבחירות החברתיות אותן עשו בשמה נציגיה הנבחרים של המערכת הפוליטית. ישראל 2011 ואילך היא מדינה בה כופה הציבור על נבחריו את קיומו של וויכוח אודות רעיונות הניאו-ליברליזם. ציבור הדורש ממנהיגיו כי יביעו עמדה ברורה באשר לחלופות האידיאולוגיות הקיימות ויפעלו לאורך. בדיוק כפי שקורה הדבר במדינות מערביות אחרות מאז אמצע המאה העשרים במידה כזו או אחרת של אינטנסיביות.

האם שיקולים פוליטיים משפיעים על תגובת המשטרה להפגנות מחאה? שיטור מחאה ציבורית של אזרחים ערבים בישראל, 1990-2000

ד"ר אופיר עבו, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מחקר זה בוחן את הקשר בין שיקולים פוליטיים לבין הפעלת כוח של המשטרה בהפגנות מחאה. ניתוח כמותי של בסיס נתונים מקורי ושיטתי המרכז את כל אירועי המחאה של אזרחים ערבים בישראל מ-1990 ועד לסוף שנת 2000 מגלה כי להפעלת כוח מסיבית של המשטרה כלפי מפגינים ערבים היה ריכוז גיאוגרפי מובחן. על מנת לפתור את החידה האמפירית הזאת, שישה יישובים ערבים נבחרו וסודרו בשלושה זוגות. כל זוג כולל יישוב אחד שבו הפעלת הכוח של המשטרה בהפגנות הייתה גבוהה ויישוב אחד שבו הפעלת הכוח המשטרית הייתה נמוכה או נדירה באופן יחסי. בעוד שהספרות הכללית על שיטור מחאה מתמקדת בהתנהגות המפגינים כמשתנה מנבא עיקרי להתנהגות המשטרה, מחקר זה מראה שאלימות המפגינים אינה מהווה הסבר מספק להבדלים המקומיים בהפעלת הכוח המשטרית. הטענה המרכזית של מחקר זה היא ששיקולים פוליטיים משפיעים על תפיסת האיום של המשטרה, ולפיכך הם עשויים לגרום לתגובות שונות של המשטרה כלפי מפגינים. מחקר זה מראה כי הפעלת כוח מסיבית של משטרת ישראל כלפי מפגינים ערבים התרחשה ביישובים בהם האליטות המקומיות הערביות לא רק נהנו מרמה נמוכה של פיצול פוליטי, אלא גם ביקשו לטפח זהות פוליטית לאומית על ידי חיזוק הזיקה של מצביעיהם למפלגות פוליטיות ערביות כלל-ארציות. מחקר זה מתבסס על ההנחה, שהוכחה במחקרים קודמים, לפיה מדינת ישראל רואה בפוליטיזציה האתנו-לאומית של המיעוט הערבי סיכון ביטחוני ממשי. על מנת לא לאבד את שליטתה על המיעוט הערבי, מדינת ישראל עשתה שימוש בדרכים שונות כדי להחליש ולערער את סמכותה של המנהיגות הפוליטית הערבית. לאורך השנים, אליטות פוליטיות מקומיות היוו את המנוע העיקרי של תהליך הפוליטיזציה האתנו-לאומית של הציבור הערבי בישראל. על-פי מחקר זה, תודעה אתנו-לאומית גבוהה בקרב האליטות הפוליטיות המקומיות גורמת לעלייה בתפישת הסיכון של המשטרה בבואה לטפל בהפגנות ביישובים ערבים מסוימים, ולפיכך לסבירות גבוהה יותר שהמשטרה תגיב בהפעלת כוח מסיבית לכל סימן של הפרת סדר.

הארגומנטציה של סרבנות גיוס בישראל בשנים 1982-2005: מאוניברסליות לפרטיקולריות וחזרה

ד"ר שלומית אשרי-שחף, האוניברסיטה העברית בירושלים

מטרת הרצאה זו היא להציג ארגומנטציה אמפירית בעד ונגד סרבנות גיוס, כפי שזו עלתה בשלושה ויכוחים ציבוריים שהתקיימו בישראל בשנים 1982-2005: על סרבנות גיוס במלחמת לבנון הראשונה (1982-1985), על סרבנות גיוס באינתיפאדה השנייה ("אל אקצה"), שהתחוללה בשנים 2000-2005 ועל סרבנות גיוס שנעשתה במסגרת המאבק בתוכנית ה"התנתקות" של ישראל מגוש קטיף. הממצאים האמפיריים של המחקר, קרי, הארגומנטציה שנמצאה בשלושת הויכוחים, מוצגים באמצעות קלסיפיקציה לחמישה סוגים ראשיים של טיעונים בעד ונגד סרבנות גיוס (הצדקות דמוקרטיות, ליברליות, ליברליות-מעורבות, א-ליברליות ואנטי-ליברליות), כאשר אל החלוקה הראשית נוספה חלוקת משנה ל-25 תתי-סוגים של טיעונים. על בסיס ממצאים אלה אטען שלוש טענות: אחת, שהארגומנטציה בעד ונגד סרבנות גיוס, שעלתה בוויכוחים אלה, היא גם תלוית הקשר ומכאן הרלוונטיות של הנסיבות המיוחדות לישראל בדיון בדילמה של אי ציות לחוק, שבדרך כלל יש נטייה להדגיש דווקא את האופי האוניברסלי שלה. טענתי השנייה היא שהארגומנטציה של סרבנות גיוס, שעולה מהוויכוחים בשטח, נובעת ממגוון של מחויבויות ערכיות, החל ממחויבות ראשונית לערכים אוניברסליים ועד למחויבות בלעדית לערכים פרטיקולריים.

הקלסיפיקציה של הארגומנטציה מראה רצף של מחויבויות ערכיות ולא חלוקה דיכוטומית. היות שהארגומנטציה שמופיעה בוויכוחים בשטח היא הרבה יותר מגוונת מזו שמופיעה בדיון הפילוסופי הליברלי, הרי שקיים פער בין הדיון הפילוסופי על אי ציות לחוק ובין הארגומנטציה של סרבנות גיוס, כפי שזו מופיעה בציבור. לפיכך, טענתי השלישית היא שהדיון הפילוסופי הליברלי מתקשה להתמודד עם ארגומנטציה שלא מופיעה בתיאוריות ליברליות, או שמתבססת על תפיסת עולם לאו דווקא ליברלית.

'העם דורש' ... האמנם? מעשים של אזרחות לאחר מחאת קיץ 2011

ד"ר גל לוי, האוניברסיטה הפתוחה

כיצד ניתן להבין את הפוליטי לאחר המשבר הכלכלי של 2008 ובעקבות המחאה ששטפה את העולם מאז פרוץ האביב הערבי ב-2011? מה ניתן לומר על הפוליטיקה כאשר נראה כי דבר לא השתנה, אך גם כי כלום לא כפי שהיה? התשובה, אני מציע, לא נמצאת ביחיפוש אחר המהות הנסתרת מאחורי הפעולה האנושית, אלא דווקא 'על פני ממדיה הגלויים של הפעולה המעניקים לה משמעות וחשיבות' (Tully 1999: 163). במילים אחרות, את משמעותה של המחאה החברתית - הכוללת את אירועי 'האביב הערבי', המאהלים של M15 בספרד ושל מחאת האוהלים בישראל, ואת תנועות המחאה במשטרים קפיטליסטיים דמוקרטיים (Occupy movements) - יש לחפש לא באותן מסגרות מושגיות שהטעו אותנו לחשוב כי מחאה בסדר גודל כזה לא תיתכן וכי הפוליטי לא אפשרי. במקום זאת, זה הזמן להתמקד בשחקנים הפוליטיים עצמם, החדשים והישנים, ולהקשיב לשפת המחאה שלהם (אמריך 2011), ובמיוחד, לבחון דרך מעשים של אזרחות (citizenship acts) שקמו מאז המחאה, מהי משמעותה של האזרחות בעידן (הפוסט?)-נאו ליברלי.

Explaining Arab Israeli Demobilization After the Al-Aqsa Initifada

פרופ' הלל פריש, אוניברסיטת בר-אילן

Many analysts and scholars, following massive Israeli Arab participation in violent demonstrations against the state in October 2000, felt that Israel's Arab citizens would take the radical route characterized by continuous mobilization against the State and its institutions. These expectations were not realized in the first decade of the 21st century. Instead of ascending mobilization, one witnessed a declining willingness to engage in public protest. And not only was there a decline in the number of participants and the frequency of major tools to promote it such as the general strike, whatever did occur was usually coordinated with the state to ensure their peaceful nature. The gap between expectations of escalating participation and the demobilizing outcome raises the question why this was so. In my talk, two basic theories from the literature on why people protest are

presented; the psychological, which argues that people with grievances unmet will eventually explode. This is the basic paradigm that governs most of the discussion on Israel's Arab citizens. The competing more rational paradigm - the political opportunities model - argues that splits with state elites or the dominant community will be usually exploited strategically by the minority or protest group to bring about change. The greater the differences with the state elite, the greater the likelihood the minority will protest. Though the latter paradigm seems more robust, it is argued that elite fissures are an intervening variable not the prime cause. The major factor influencing the cohesiveness of the state elite and the dominant community in bi-ethnic polities in an insecure and volatile region as Israel faces is geo-strategic. Arab citizens protested most when the Israeli Jewish public was most divided in the early 1990s with the containment of Iraq and the destruction of the Soviet Union. This set the stage for the Rabin government and the Oslo peace process. But in the recent decade – Israel's geo-strategic situation has once again deteriorated in the face of a growing Iranian threat. The Israeli public has serried ranks and reducing the effectiveness of Arab protest. The political opportunities model has to take into account the geo-strategic factor in accounting for protest in bi-ethnic polities and states that exist in "bad" neighborhoods like the Israeli, the Jammu-Kashmir, Cyprus, Lebanese as well as several others cases.

פאנל 3: רשתות ומדיה חדשה

יר"ר: מר אמיר שריבר, אוניברסיטת חיפה

להרכיב את הפאנל: השתתפות ברשתות חברתיות פוליטיות

מר אמיר שריבר, אוניברסיטת חיפה

כיום, כל המפלגות והמועמדים למשרה ציבורית עושים שימוש באתרי רשתות חברתיים כגון פייסבוק ו-Twitter כדי לתקשר עם תומכיהם ולאפשר להם לתקשר ביניהם. עם זאת, מאחר שחברות אלה אינן משחררות נתונים של רשתותיהם ואינן אוספות משתני בקרה פוליטיים, אנו יודעים מעט מאוד על חבריהן למעט מרכיבים טקסטואליים של השתתפות ברשת.

כדי להתגבר על מגבלה זו יצרנו רשת חברתית פוליטית פרטית, הזוהה כמעט לפייסבוק וביקשנו ממפלגה לאומית ומועמד למשרה ציבורית להשתמש בה כתוספת (מפלגה) או במקום (מועמד) אתר המקור במהלך הבחירות הארציות והמקומיות בישראל בשנת 2013.

באמצעות שימוש בשיטות של ניתוח רשתות חברתיות (SNA), מאמר זה חושף בפעם הראשונה את המבנה של רשת החברתית פוליטית ואת הקשרים החברתיים הפוליטיים המחברים אותה יחדיו. הממצאים מצביעים באופן אמפירי על כך שהשימוש ברשתות חברתיות, ובמיוחד בשבועות שקדמו לבחירות, הוא חיוני לחיזוק קשרים פוליטיים קיימים, יצירה של חדשים, זיהוי פעילים מרכזיים בעלי פוטנציאל לדוור את הסחורה הפוליטית, לקרב את הבלתי מעורבים ובעלי מיומנות טכנולוגית נמוכה, וככלל, להפוך את ההשתתפות הפוליטית לנגישה יותר עבור האזרחים.

של מי הסטטוס הזה בכלל? דפוסי שימוש של חברי כנסת ועוזרים פרלמנטריים ברשתות חברתיות

גב' חן סבג-בן פורת, אוניברסיטת בר-אילן

הרצאה זו עוסקת בדפוסי השימוש של חברי כנסת ועוזריהם הפרלמנטריים ברשתות החברתיות. עד כה, בפוליטיקה המקוונת הישירה, הובלעה ההנחה כי חבר הכנסת הוא זה שיוצר אינטראקציה עם ציבור הגולשים, וכי הרשתות החברתיות מהוות אפיק חדש לקשר ישיר של הח"כים עם הציבור, אולם, מהי מידת מעורבות הח"כים בפעילות ברשתות אלה? ומה מקום העוזרים שלהם? המחקר יתמקד בעוזרים הפרלמנטריים ומקומם בתהליך, תוך הבנת מקומם במפת התקשורת העכשווית. בעוד שמחקרים רבים מסתכלים על דפוסי קשר עם הציבור, העוזרים – שהינם "חוליה מתווכת" בין הח"כים לציבור – לא מקבלים תשומת לב מחקרית.

מטרת מחקר זה היא לתאר את התהליך התקשורתי ולא את התוצרים, ולבדוק את דפוסי השימוש של העוזרים הפרלמנטריים תוך בחינה של מידת מעורבותם של חברי הכנסת בהתנהלות זו. מחקר זה הינו מחקר איכותני. תחת המחקר רואיינו בראיונות חצי מובנים 25 עוזרים פרלמנטריים, או מתווכים אחרים כגון יועצים או דוברים, אשר היו אחראיים לעדכון ותפעול הרשתות החברתיות של חברי הכנסת ה-18. קבוצת המחקר נבחרה על פי מספר פרמטרים: מידת המעורבות של חברי הכנסת ברשתות החברתיות, השיוך הפוליטי והדתי של חברי הכנסת, האם חבר הכנסת היה איש תקשורת לשעבר, ולבסוף, האם חבר הכנסת חבר במפלגה בה נערכים פריימריז.

בסיום המחקר אנו שואפים לבנות מודל אשר יכיל מידות מעורבות שונות של חברי הכנסת בתכנים הנכתבים תחת שמם. המודל ינוע בין חברי כנסת אשר מעניקים אוטונומיה מוחלטת לעוזריהם, לבין חברי כנסת אשר מקפידים לעבור על כל מילה הנכתבת בשמם, או שאינם מוכנים שאף אחד אחר יתפעל את התכנים מלבדם וכאלה אשר נמצאים בתווך.

החשיבות התיאורטית של מחקר זה, היא חלוציות המחקר, היות ולא מצאנו מחקרים שמנתחים את תהליכי העבודה של חברי הכנסת מול הציבור, בעיקר בניו מדיה. מחקר זה עתיד לתרום להבנת הפוליטיקה המקוונת, נותן מבט עמוק ליחסים בין חברי כנסת לציבור ומספק הצצה לתפקודם של עוזרים פרלמנטריים ומיקומם במפת התקשורת כיום. החשיבות המתודולוגית של המחקר, היא בניית המודל, אשר ניתן יהיה לעשות בו שימוש במחקרים העוסקים בפוליטיקה ואינטרנט, בניית שאלון ייחודי מבחינה מתודולוגית, וקבלת נתונים מחברה שמנטרת פעילות אינטרנט ושימוש ברשת, על מנת להגדיר את אחד החתכים במחקר מתוכו ייבחרו המרואיינים.

שימושים רווחים של חברי כנסת בפייסבוק ומודל הייצוג המשתנה

עו"ד שרון חלבה-עמיר, אוניברסיטת חיפה

במסגרת מחקר אמפירי, המבוסס על ניתוח תכני רשת, נבחנה פעילותם של ח"כים בפייסבוק במטרה לאפיין את סוגי השימושים הרווחים בפעילותם ולזהות באמצעותם את מודל הייצוג המאפיין את הח"כים בהווה. מחקרים המאפיינים את אופי פעילותם של הח"כים בפייסבוק ובוחנים את מודל הייצוג העדכני טרם נערכו בארץ ומכאן חדשנותו של מחקר זה. קיימים 5 מודלי ייצוג, שמערך היחסים ביניהם אינו עימותי אלא תלוי הקשר ונסיבות. השוני ביניהם מתבטא, בין היתר, גם באופי הפעילות הפוליטית המקוונת: הנציג כבא כוח, הנציג כנאמן, הנציג כפוליטיקאי חבר מפלגה, הנציג כמשרת ציבור, הנציג כפרסונה פוליטית עצמאית. מחקר זה סיווג את פעילויות הח"כים בפייסבוק על פי קטגוריות תמטיות נושאיות בכדי לאפיין את טיב פעילותם. שימושים רווחים בפייסבוק:

סטטוסים המתארים עמדות; התייחסויות לאירועים אקטואליים בארץ ובעולם; הפנייה לאזכורים תקשורתיים חיצוניים; דיווח אודות פעילויות פנים וחוץ פרלמנטריות הנערכות באופן שוטף במסגרת תפקידם; העלאת נושאים לדיון; אלבומי תמונות; סטטוסים ותמונות אישיות, ברכות למועדים ולאנשים ספציפיים. מרשימת השימושים הרווחים עולים 3 מודלים עיקריים: אל מודל הנציג כפרסונה פוליטית ניתן לשייך את השימושים הבאים: התייחסות לאירועים אקטואליים בארץ ובעולם; הפניות לאזכורים תקשורתיים חיצוניים; העלאת נושאים לדיון ציבורי; אלבומי תמונות ופעילות אישית. שימושים אלו מאפשרים לח"כ להציג עצמו בצורה אופטימאלית בניסיון ליצור לו תדמית ציבורית חיובית. למודל הנציג כנאמן ניתן לשייך בעיקר את השימוש: דיווח אודות פעילויות פרלמנטריות וחוץ פרלמנטריות העונה על הצורך במתן דו"ח ויידוע הציבור אודות העבודה השוטפת של נציגיהם בכנסת. אל מודל הנציג כחבר מפלגה ניתן לשייך בעיקר את השימוש סטטוסים המתארים עמדות. שימוש זה במסגרתו פורשים ח"כים את משנתם הפוליטית והחברתית מקשר אותם אל הבית הפוליטי באמצעותו הם פועלים- המפלגה. מודל הייצוג הרווח בפייסבוק המהווה יישום שיתופי ברוח הווב 2.0 הוא מודל ייצוג העצמי בשילוב עם מודל הנאמן ומודל חבר המפלגה. הח"כים מתקשרים ברשתות החברתיות יותר עם אנשים וחברי מפלגה שהם מכירים מן העולם "האמיתי" מאשר עם בוחרים שלא הכירו קודם באופן אישי. כך שהציפייה להרחבת התקשורת הבלתי אמצעית בין נבחרים לבוחרים באמצעות הווב 2.0 טרם התממשה במלואה.

מדיניות הממשל הפתוח ואמון הציבור במוסדות השלטון במדינת ישראל

גב' הילה פייר, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המחקר סוקר את השפעת רפורמת הממשל הפתוח על אמון הציבור במוסדות השלטון במדינת ישראל. ממשל פתוח, הינו רתימת טכנולוגיות תקשורת חדשות לשם שיפור דרכי ההתקשרות בין הממשל לאזרחים ולשם ניצול היתרונות החברתיים והכלכליים הגלומים במידע השלטוני. השפעה זו נבדקה בעיקר באמצעות בדיקת המתאם בין המשתנים: שקיפות במידע השלטוני ובפעולות הממשלה באתרי הממשל הפתוח, תפיסות האזרחים לגבי שיתוף האזרחים בהליכי קבלת ההחלטות, התרבות הפוליטית של האזרחים, תחושת היעילות הפוליטית שלהם, איכות האינטראקציה באתרי הממשל הפתוח ותכיפות השימוש באתרי הממשל הפתוח לבין מידת אמון הציבור בממשלה. המחקר התבסס על סקר עמדות במדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית. ממסקנות המחקר ניתן ללמוד, ששקיפות במידע השלטוני באתרי הממשל הפתוח אינה מהווה בהכרח אמצעי לשיפור אמון הציבור. עוד נמצא, שהמשתנה שיתוף האזרחים בתהליכי קבלת ההחלטות משפיע על תחושת יעילות פוליטית (תחושת יעילות פוליטית, הנה התחושה של האזרח באשר ליכולת ההשפעה האמתית שלו על המהלכים הפוליטיים) וזו משפיעה על אמון הציבור. יתרה מזאת, נמצא שאיכות האינטראקציה באתרים הממשלתיים המקוונים מעודדת תפיסות חיוביות של האזרחים לגבי שיתוף האזרחים בהליכי קבלת ההחלטות וכתוצאה מכך גובר אמון הציבור. זאת ועוד, נמצא שקיים קשר חיובי בין איכות האינטראקציה באתרי הממשל המקוונים לבין תכיפות השימוש באתרי הממשל המקוונים. עוד עולה מניתוח הממצאים, כי אחוז ניכר של האזרחים במדינה לא מספיק מודעים לאתרי הממשל הפתוח, אולי משום שפלטפורמת הממשל הפתוח עוד נמצאת בתחילת הדרך. כמו כן, האזרחים במדינת ישראל מחזיקים בתרבות פוליטית עם נטייה לפוליטיקה אלטרנטיבית (קרי, האזרחים לומדים כי הדרך הטובה ביותר היא לספק את השירותים הציבוריים בעצמם, על ידי פנייה לגורמים פרטיים קיימים או על ידי יצירת מנגנונים אלטרנטיביים להספקת שירותים ציבוריים ובמקרים רבים באופן חוקי למחצה או בלתי חוקי). לכן, אפשר להניח שהם ספקניים לגבי נכונות הממשלה להיטיב עמם באמצעות אתרי הממשל הפתוח. לאור זאת, ממצאי המחקר מצביעים על החשיבות של הממשלה בהעלאת המודעות של האזרחים לאתרים אלה ובמיתוגם כשירות למען הציבור.

מחאה חברתית והרשתות החברתיות: 'שפת רחוב' ושיח חברתי כמעצבי

תרבות פוליטית דמוקרטית משתנה

ד"ר אלונית ברנון, המכללה האקדמית צפת

השנים 2010-2012 יזכרו יותר מכול בזכותן של המחאות החברתיות שעלו לשיח הפוליטי, החברתי, הכלכלי והתקשורתי במלוא עוצמתן. בין מטרותיהן היו ממשלות ומדיניותן החברתית, שסיפקו גם השקפה בינלאומית חזקה – תהליכים של דמוקרטיזציה. מהפגנות "האביב הערבי" ב-2011, דרך אירופה, ישראל ו-" Occupy Wall Street" בארצות-הברית, מפגינים נטלו חלק במשמעות ובחלחול הפרקטיקות של דמוקרטיה שמתנגדת ומערערת על השיטה הפוליטית הדומיננטית. "הרחוב" קבע תרבות פוליטית חדשה.

האינטרנט כמרחב ציבורי וירטואלי יצר תשתית לשיח חברתי ולצמיחת תנועות המחאה. השיח הציבורי הציב סדר יום חדש בנושאים של שוויון חברתי, פערים, איכות הסביבה, שוויון מגדרי וזכויות אדם. ולכן לא מן הנמנע היה שבמוקדם ובמאוחר תתחיל השפעתו גם על הפוליטיקה. במחקר השוואתי שבחן את המחאות הגלובליות, אלו שהופנו נגד הארגונים הבינלאומיים, כמייצגים את התרבות הכלכלית הקפיטליסטית הגלובלית ומחקר נוסף אשר בחן את המחאות החברתיות המקומיות במבט השוואתי בין ישראל וארצות-הברית, נמצא כי למדיה תפקיד משמעותי בהתפתחות המחאה. במחאות הגלובליות נבחן בנוסף אתר האינטרנט לארגון ותיאום פעילות המחאה והדומיננטיות שלו בגיוס המפגינים. הממצאים הצביעו על גיבוש והתחזקות התנועה לאורך השנים והניסיון שצברה מהפגנה להפגנה. בשני המחקרים נמצא כי הסיקור העיתונאי שיקף את השתנות התרבות הפוליטית בישראל ובמידת מה בארצות-הברית בעקבות השיח ברשתות החברתיות ובעקבות ההד שהיא יצר בשיח התקשורתי והפוליטי.

ב"מחאת האוהלים" החל מסע האזרחים להחזרת הריבונות אל הריבון האמיתי - העם. ריבונות העם איננה רק בבחירות אחת למספר שנים, אלא גם בתקופת הכהונה באמצעות מחאה, כחלק מהתרבות הפוליטית המתעצבת. ללא ספק נוצרה תרבות פוליטית דמוקרטית משתנה המורכבת מ-שיח ו-שפה. השיח מתנהל ברשתות החברתיות והשפה שמתנהלת ברחובות באמצעות המחאות. אחרי כמה שנים של מחאות ברור לכל שזה איננו גל מחאות אלא פני הים החדשים. ים המחאה הנושא את קול העם - השפה, והזרמים המעצבים את השיח הם הרשתות החברתיות, המעצבות את השינוי בתרבות הפוליטית הדמוקרטית.

פאנל 4: בין סכסוך לשיתוף פעולה

יו"ר: ד"ר ג'ונתן ריינהולד, אוניברסיטת בר-אילן

הפרדוקס הישראלי: הסכסוך הישראלי הערבי בתרבות הפוליטית האמריקנית

ד"ר ג'ונתן ריינהולד, אוניברסיטת בר-אילן

פרדוקס התפתחה בדרך שאמריקאים מתייחסים לישראל ולסכסוך הישראלי הערבי. מצד אחד, אהדה לישראל היא מושרשת עמוק בתרבות הפוליטית אמריקנית. יתר על כן, במילניום החדש זה זינק לשיאים חסרי תקדים. מצד שני, יש יותר ויותר חילוקי דעות בקרב אמריקאים לגבי הסכסוך הערבי הישראלי וחילוקי הדעות הללו מתכנסים יותר ויותר בהתאם לפערים תרבותיים, פוליטיים, אידיאולוגיים ודתיים העיקריים בארה"ב. יתר על כן, הפערים הללו מחזקים זה את זה: נוצרים אוונגליסטים ויהודים דתיים נוטים להחזיק בדעות שמרניות ולתמוך ברפובליקנים, ואילו נוצרים "מיינליין", חילונים ויהודים לא אורתודוקסים, עשויים להחזיק בדעות ליברליות ותומכים בדמוקרטים. נייר זו יסקור וינתח את הפרדוקס הזה על ידי בחינת שיח האליטה ודעת קהל בארה"ב.

מדיניות ביו-בטחון בישראל ובארצות הברית: בחינה ביקורתית

ד"ר אורי לב, המכללה האקדמית ספיר

ב-2008 חוקקה הכנסת את "חוק הסדרת מחקרים במחוללי מחלות ביולוגיים" וב-2012 חתם נשיא ארצות הברית על מדיניות דומה. החוק הישראלי והמדיניות האמריקאית באים להסדיר מחקר ביולוגי עם מחוללי מחלות הנעשה למטרות חיוביות (למען בריאות הציבור) אך עלול גם לשמש את אלו הרוצים לפגוע בשלום הציבור (טרוריסטים). מחקר מסוג זה מכונה "מחקר בעל פוטנציאל לשימוש כפול". החלק החשוב ביותר ביישומה של המדיניות היא הקביעה האם הסיכונים בעשיית המחקר גוברים על יתרונותיו. החלטה שהמחקר נופל בקטגוריה זו מוביל לנקיטת אמצעים שיעודם לצמצם במידת האפשר את הסיכון שהמחקר ינוצל לרעה. תהליך חשוב זה לא זכה עד כה לתשומת לב רבה. במאמר זה נתמקד בתהליך זה ונציין מספר אתגרים שהתהליך מציב. המאמר יעסוק בשלושה אתגרים עיקריים; האתגר הראשון, נובע מהעובדה שתהליך הערכת הסיכון שמחקרים מדעיים ינוצלו לרעה דורש גישה לאינפורמציה אודות קיומם וכוונותיהם של גורמים עוינים להשתמש במידע המדעי על מנת לפגוע בשלום הציבור. אולם אינפורמציה לגבי גורמים מעין אלו היא בדרך כלל מסווגת. מכיוון שהמדיניות מיושמת על ידי מדענים, אין להם גישה לחומר חסוי זה. ללא מידע מסווג זה, החלטה מושכלת לגבי אותם מחקרים שיבחנו אינה אפשרית. האתגר השני נובע מהקושי להעריך את היחס בין הסיכונים לתועלות הגלומים במחקרים שעליהם תחול המדיניות. תהליך שקילת התועלות כנגד הסיכונים אינו פשוט במקרה זה, זאת מכיוון שהסיכונים הם בטחונים ואילו התועלות הן לעיתים מדעיות גרידא ולעיתים קשורות לשיפור בבריאות הציבור. השאלה כיצד ניתן לשקול סיכונים בטחונים אל מול תועלות מסוגים שונים הינו עניין מורכב. על מנת להגיע להכרעות סבירות יש צורך בפיתוח של מדדים אובייקטיביים עד כמה שניתן. מדדים מעין אלו אינם בנמצא כיום. האתגר השלישי נובע מההשלכות הלא צפויות העוללות להתקיים אם מחקר כלשהו יוגדר כבעל סיכון גבוה לניצול לרעה ועל כן יחול עליו פיקוח נוקשה או שמא תיאסר עריכת המחקר. להחלטות מסוג זה יש השפעות שהן מעבר לתחום המדעי הטהור, הן לרוב בעלות השלכות פוליטיות. הקושי המתעורר קשור בחשש שמדענים יתקשו להעריך את מידת חשיבותן של ההשלכות הפוליטיות בבואם לקבל החלטות. לאור האתגרים הללו ולאור החשיבות של הסדרת תחום מחקר זה, נטען שיש צורך בכלים ייעודיים נוספים שיעזרו ביישומה האפקטיבי של המדיניות.

מגבלות לשיתוף-פעולה: מדוע ישראל אינה מעוניינת להיות חברה בסוכנות

האנרגיה הבינלאומית

מר עילי רטיג, אוניברסיטת חיפה

מאמר זה בוחן את הסיבות שבגינן בחרה ישראל שלא להצטרף לסוכנות האנרגיה הבינלאומית (IEA) על-אף שהיא זכאית לכך מאז 2010. היתרונות הרבים שה-IEA יכולה להציע לישראל מבחינת פיתוח משק האנרגיה המקומי שלה, הכנתו למצבי-חירום, שילובו בשוק האנרגיה העולמי ועמידתו בסטנדרטים בינלאומיים, מצביעים על-כך שישראל תעשה בחוכמה אם תצטרף לסוכנות. הכשלים של משק האנרגיה הישראלי במהלך מלחמת לבנון השנייה ב-2006, וכן מספר דוגמאות לבעיות המלוות את תהליך קביעת מדיניות האנרגיה והסביבה בישראל, ישמשו להמחשת טענה זו.

למרות היתרונות הגלומים בכך, ישראל בחרה לדחות את רעיון ההצטרפות לסוכנות בעקבות דיונים בנושא שנערכו בשנת 2010 בין נציגים ממשד האנרגיה והמים, משרד החוץ, משרד הביטחון ומשרד האוצר. הטענות אשר עלו במהלך דיונים אלו עוזרות לשפוך מעט אור על מגבלות הרצון של ישראל להמשיך ולהשתלב בתוך הקהילה הבינלאומית ולעמוד כך בסטנדרטים המקובלים של פיתוח הנהוגים בארגון המדינות המפותחות (OECD). טענות אלו כללו תביעות שאסור לישראל לשתף מידע עם הסוכנות בנוגע למשק האנרגיה שלה עקב שיקולים ביטחוניים, חוסר-רצון לשתף את עתודות החירום של הנפט בישראל עם מדינות אחרות במקרי חירום (דרישה בסיסית שהסוכנות מציבה להצטרפות), וכן פקפוק כללי באשר לכוונותן של החברות האחרות בסוכנות לשתף את מאגרי החירום שלהן עם ישראל לכשיתבקשו לכך.

המקרה של סוכנות האנרגיה הבינלאומית ממחיש כיצד "הלך הרוח הביטחוני" והחשד הכללי כלפי הקהילה הבינלאומית אשר מאפיין חלק נכבד מקובעי המדיניות בישראל מהווים מגבלה ליכולתה של המדינה להשתלב באופן מלא בזירה הבינלאומית וכן מעכב אפשרויות להמשך פיתוח משק האנרגיה והמדיניות הסביבתית בישראל.

עלייתו ונפילתו של "הפער המגדרי" בדעת הקהל בארצות הברית ביחס

להפעלת כוח צבאי

ד"ר יובל פיינשטיין, אוניברסיטת חיפה

בספרות העוסקת בדעת הקהל בארצות הברית בזמן מלחמה או משבר בטחוני נטען לעיתים קרובות כי קיים "פער מגדרי" (gender gap): מחקרים הראו כי שיעורי התמיכה של נשים בהפעלת כוח צבאי בסכסוכים בינלאומיים נמוכים משל גברים. לכן, חוקרים הציעו ובחנו הסברים שונים לתופעת הפער המגדרי. בניגוד לניסיונות קודמים להכריע בין הסברים מתחרים, הרצאתי קוראת תגר על עצם הטענה בדבר קיומו של "פער מגדרי". ניתוח נתונים מ-45 סקרי דעת קהל שנאספו במהלך מלחמותיה של ארה"ב בשלושת העשורים האחרונים, הביא לשני ממצאים עיקריים. ראשית, בעוד שבאופן כללי שיעורי התמיכה בהפעלת כוח צבאי נמוכים יותר בקרב נשים, לא מדובר בפער אחיד וקבוע. במקום כך, פערים מגדריים משמעותיים נוצרו בתגובה לאירועים מובחנים, בעוד שבתקופות אחרות הפער המגדרי הצטמק ואף נעלם כליל. לפיכך, פער מגדרי מהווה תוצר זמני ותלוי הקשר. שנית, ההשפעה של שיוך מגדרי על עמדות ביחס להפעלת כוח צבאי תווכה על-ידי שיוך מפלגתי. באופן ספציפי: (א) פערים מגדריים היו גדולים יותר בקרב מצביעי המפלגה הדמוקרטית; (ב) חלק מהפערים המגדריים נוצרו בקרב מצביעי אחת המפלגות בעוד שבמפלגה היריבה עמדותיהן של הנשים היו דומות לאלו של הגברים; (ג) הסיבות והמנגנונים שייצרו פערים מגדריים השתנו ממקרה למקרה. לכן, בנוסף לתיאור הממצאים הכלליים, אציג ביתר פירוט דוגמאות למקרים של

פער מגדרי ואסביר את הסיבות והמנגנונים להיווצרותו ולדעיכתו של כל "פער". כמו כן, אציג את ההשלכות של ממצאי המחקר להבנת הקשר בין מגדר לבין עמדות פוליטיות בכלל ובין מגדר לבין עמדות ביחס להפעלת כוח צבאי בפרט.

פאנל 5: שינויים והמשכיות במדיניות ציבורית

יו"ר: פרופ' שלמה מזרחי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מדיניות בריאות בראי תיאוריית הבחירה הציבורית: המקרה של חוק "החולה הנוטה למות" בישראל

ד"ר עומרי שמיר, המכללה האקדמית אשקלון

ד"ר מיכל נויבאור-שני, המכללה האקדמית אשקלון

הסוגיה העוסקת בסוף החיים בהקשר של מוות בכבוד, הולכת וצוברת תהודה ציבורית רחבה בעשורים האחרונים, לאור התפתחויות טכנולוגיות המעלות את תוחלת החיים הממוצעת בהתמדה, ולאור העמקתו והטמעתו של שיח זכויות ליברלי. לסוגיה זו היבטים אתיים, דתיים, משפטיים ורפואיים, ועל-כן היא מורכבת, טעונה ונתונה במחלוקת. עד לשנת 2000 נמנעו קובעי המדיניות במדינת ישראל מלהכריע בעניין זה, ומאז החל תהליך חקיקה יסודי ומקיף אשר הגיע לסיומו בסוף שנת 2005, עת עבר בקריאה שנייה ושלישית בכנסת. עיקריו של החוק מתירים הימנעות מטיפולים מאריכי חיים מסוימים, תוך שהם נמנעים מלהכריע לגבי קבוצות חולים, אשר אינן עונות על ההגדרה של "חולה הנוטה למות". תהליך הסדרתה של סוגיית הטיפול/הימנעות מטיפול מאריך חיים במדינת ישראל מזמן ניתוח מרתק לאור תיאוריית הבחירה הציבורית; הצורך להבין את האינטרס המנחה את שלל השחקנים בפעילותם הן בשלב העלאתה של הסוגיה לאגינדה והן בשלב עיצוב תכני החוק וכן, את התנאים המבניים שבמסגרתם הם נאלצים לפעול, הביא למחקר הנוכחי.

ניתוח מוסדי של שקיפות ממשלתית בישראל

מר יוסף קרן-אברהם, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

במדיניות היוצרת שקיפות שחקן אחד יכול להיות במעקב, הוא אובייקט השקיפות, ואילו השחקן השני הוא המשקיף, המנטר אחר פעולותיו של השחקן הראשון. שקיפות נבנית ומשתנה באופן רצוף באמצעות תהליכים חברתיים ופוליטיים, ולכן יש לנתח את תהליך התהוותה ע"י בחינת היחסים המוסדיים שהובילו ליצירתה, ובהתייחס לאופניה השונים. מחקר זה משתמש בפרדיגמת "המוסדיות החדשה" כדי להסביר קיפאון ושינוי של שקיפות ממשלתית בישראל.

יחודו של המחקר המוצע טמון בייחודיות נושא השקיפות: בניגוד לתהליכי שינוי רבים אחרים, שקיפות אינה רק תוצר אלא גם אמצעי. בזמן שבו שקיפות ממשלתית נבנית, טבעו של מגרש המשחקים משתנה, והתהליך הדמוקרטי מתחזק.

בעשורים האחרונים אומצו כללים רבים המקדמים שקיפות ממשלתית בישראל, כשהבולטים בהם: חקיקת חוק חופש המידע, הצטרפות ישראל לארגון ה-OECD והצטרפותה ליוזמה הבינלאומית לממשל פתוח. אימוץ כללים אלה מנוגד לתרבות הסודיות הקיימת בשירות המדינה בישראל. על כן, המקרה הישראלי מעניין במיוחד. מהם הגורמים שהשפיעו על התפתחותה של שקיפות בישראל? מיהם השחקנים שהשפיעו על מה שהתרחש בקביעת מדיניות השקיפות בישראל, ומהן המוטיבציות המניעות אותם? מהן האסטרטגיות העיקריות שנקטו השחקנים השונים בתהליך קביעת כללי השקיפות? ההרצאה תנסה לענות על שאלות אלה.

האם הממשל הישראלי יכול להיות יוזם ויעיל ? המקרה המוזר של מדיניות להגנת תשתיות חיוניות

מר ליאור טבנסקי, אוניברסיטת תל-אביב

How can a proactive national public policy can be explained if the decision making process is flawed, and the national governance system is unstable and ineffective?

Cyber Warfare holds a grave hazard of striking national infrastructure while circumventing traditional defense systems. This article examines the evolution of Critical Infrastructure Protection (CIP) policy in Israel and analyses its performance. Israel has developed a unique legal and regulatory model for critical infrastructure protection, which was implemented in late 2002. Recently, a comprehensive review of cyber security posture has been conducted, and significant policy changes are in progress. The Israeli approach to CIP and beyond, fostering cooperation between public, security, academic and private sectors, appears to be successful.

Optimally, the formal public policy is clearly expressed. However, in Israeli reality organizations and individuals deal with challenges and react without a centralized decision making process and the policies are rarely communicated in a formal, open manner. One of the reasons for that is systemic: it stems from the Israeli political, legal and governmental structure. Together with an active judicial oversight and a bureaucratic control of fiscal measures, governance in Israel is quite ineffective. These characteristics particularly impede long-term planning and formal commitment for policy objectives.

Could the presented case serve to reexamine the scholarly paradigm of Israeli government as chronically malfunctioning inefficient mechanism?

שינויים רעיוניים ושינויי מדיניות הדרגתיים משמעותיים: מדיניות ההגירה והקליטה בישראל

גב' אילנה שפייזמן, האוניברסיטה העברית בירושלים

מחקרים רבים עוסקים לאחרונה בשינויי מדיניות הדרגתיים משמעותיים - שינויים תוספתיים אשר לאורך זמן מביאים לשינויי משמעותי בסטטוס קוו. שינויים אלו יכולים לבוא לידי ביטוי באמצעות ארבעה דפוסים: העתקה, שכבות, סחף והמרה. מרבית המחקרים הקיימים עוסקים בזיהוי הדפוסים השונים ולא במתן הסבר להיווצרות דפוס זה או אחר. ההסברים המעטים הקיימים מציעים שני משתנים מסבירים: מידת שיקול הדעת שיש לקובעי המדיניות והמידה בה המערכת הפוליטית מתנגדת לשינוי במצב הקיים. אולם הסברים אלו הם מעט פשטניים שכן הם מניחים כי לכל שילוב של מאפיינים מוסדיים ופוליטיים ישנה רק תוצאה אחת (דפוס שינוי אחד). כיוון שכך הסברים אלו אינם נותנים מענה למצאים המראים כי לעיתים השינוי המשמעותי הינו תוצאה של שילוב בין מספר דפוסים. ניתן לשער כי הוספת המרכיב הרעיוני תאפשר להסביר טוב יותר את היווצרות דפוס השינוי השונים, שכן נמצא כי רעיונות מהווים מפת דרכים לקובעי המדיניות. עם זאת מרבית המחקרים הרעיוניים הקיימים מתמקדים בשינויים מדיניות חדים ולא בשינויים הדרגתיים משמעותיים. מטרת מאמר זה לסייע לנו להבין טוב יותר את היווצרותם של שינויים הדרגתיים משמעותיים. המאמר מתבסס על ניתוח תהליכי שינוי המדיניות והשינויים הרעיוניים של שני תתי תחומים במדיניות העלייה והקליטה של ישראל: עידוד עלייה ותושבים חוזרים. למאמר שתי טענות עיקריות: ראשית, בניגוד למחקרים הקיימים כאשר ישנה מידה גבוהה של התנגדות לשינוי במצב הקיים ומידת שיקול דעת צרה המדיניות עשויה להתפתח בצורה של המרה באמצעות תהליך של שכבות. שנית, השינויים הרעיוניים מאחורי כל מדיניות יכולים להסביר את היווצרות דפוס השינוי השונים וכן את כיוון השינוי. בכך מאמר זה לא רק מסייע לנו להבין טוב יותר את השינויים ההדרגתיים המשמעותיים אלא גם מקדם את המחקר הרעיוני צעד נוסף מעבר לתפיסת "שיווי המשקל המקוטע".

מודל של מרחק אידאולוגי (MID): זהות, מדיניות, וחוסר-הלימה

ד"ר רענן סוליציאנו-קינן, האוניברסיטה העברית בירושלים

ייחוס אחריות הממשלה למצב המדינה הינו רכיב יסודי של ממשל דמוקרטי. עם זאת, מחקרים רבים הראו שתוצאות אובייקטיביות לבדן אינן מנבאות את מידת התמיכה במפלגת השלטון, אלא שקשר זה מותנה על ידי העדפות פוליטיות - מפלגתיות או אידאולוגיות. ניתן לומר מחקרים אלה מתמקדים בתפקידו של המרחק האידאולוגי שבין האזרח ומפלגת השלטון. במאמר זה אנו טוענים שגישה תאורטית זו, והמחקרים המבוססים עליה, אינם מבחינים בין השפעתו של מימד זה להשפעתם של מרחקים אידאולוגיים אחרים. אנו מצגיגים מודל פשוט המשלב שלושה מרחקים אידאולוגיים: (1) בין האזרח ובין הסוכן הפוליטי (מפלגה/מנהיגה); (2) בין האזרח ובין המדיניות; (3) בין הסוכן הפוליטי ובין המדיניות. מודל זה תורם לספרות על דעת קהל בכך שהוא עורך אינטגרציה בין שלושה תחומים שונים בספרות זו - הטייה מפלגתית, העדפות מדיניות, ותיזת "Nixon goes to China". התחזיות של המודל מקבלות תמיכה משני ניסויים מוטמעי סקר שנערכו בישראל ובגרמניה. נתוח התוצאות כולל מבחני תיווך במטרה לזהות את המנגנון הסיבתי הייחודי לתיזת NGC. המחקר, לפיכך מציע ובוחר אמפירית מודל תיאורטי חדש של שיפוט פוליטי; עומד על הצורך באמידה נכונה יותר של השפעת הטייה מפלגתית; מדגים את קיומה של "הטיית מדיניות" בשיפוט פוליטי; ומציע תמיכה אמפירית ראשונה לתיזת NGC.

פאנל 6: המשבר הכלכלי הגלובאלי והשלכותיו הפוליטיות

יו"ר: פרופ' אורן יפתחאל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

גלובליזציה, משבר כלכלי ועתידה של מדינת הרווחה

ד"ר אפרים דוידי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המשבר הכלכלי שפרץ בארה"ב בקיץ 2007, לפני יותר משש שנים, התרחב מאז לעבר מדינות ויבשות נוספות. כעת, ברור לכל שהמשבר הליבה הקפיטליסטית מקרין לעבר הפריפריות, יחד עם זאת, כל הפריפריות טרם נכנסו למעגל המשבר. ישראל, למשל, שהיא מדינה בפריפריה הקפיטליסטית הגלובלית נפגעה מהמשבר העולמי במחצית הראשונה של 2008, אבל המשק שב לצמוח לאחר מכן (ועד היום) בקצב כפול ואף יותר מזה - לעומת רוב מדינות המערב במשבר. יש בבנק ישראל ובמחלקות הכלכליות של הבנקים הגדולים שקצב הצמיחה לא יפסק גם בשנה הקרובה, שנת הקיצוצים הגדולה.

אבל הימשכות המשבר (נכון להיום: יותר משש שנים וחצי) מעלה מספר שאלות: האם שמדובר על מפנה ביחסי הכוחות בעולם לעבר עולם "רב-קוטבי" לעומת העולם החד-קוטבי שהוא תולדה ישירה של העמקת הגלובליזציה – שהחלה עם התמוטטות ברה"מ בתחילת שנות ה-90 של המאה שעברה? האם ציר השליטה הקפיטליסטי, ה"צפון אטלנטי", מאבד ממרכזיותו? זאת, לעומת "הציר הדרומי" (סין – הודו – דרום אפריקה – ברזיל)? ומה עם החברה? באמצעות הרצאה זו ננסה לתת מענה לשאלות הקשר בין צפון לדרום ובין מרכז לפריפריה; על רקע הסדקים שנפערו בקפיטליזם הגלובלי מאז תחילת המשבר הכלכלי. ועוד שאלות עולות מהמציאות הגיאוגרפית והגיאופוליטית החדשה: האם הסתיימה "הגמוניית המערב"? האם סוגיות כגון פיתוח כלכלי וחברתי, תלות ותלות ההדדית עומדות בפני מהפך? ודווקא הציר הדרומי הוא-הוא המקדם מדיניות רווחה עקבית, לעומת הנסיגה במערב ובייחוד המשבר של מדינת הרווחה באירופה? נקודה מרכזית אחת עולה בוודאות מניתוח המציאות החברתית והפוליטית שנוצרה מאז פרוץ המשבר. למשבר השלכות כלכליות, חברתיות, פוליטיות ואף סביבתיות בעלות משקל רב, העשויות להוות נקודת מפנה פוליטית וכלכלית.

שינויים מוסדיים בתחום הריכוזיות המשקית: המקרה של רפורמת בכר

בשוק ההון

מר לירון ורדיאל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בשנת 2004 שר האוצר מינה צוות לבחינת הריכוזיות בשוק ההון. כעבור שנה אישרה הכנסת את החוקים אשר מיישמים את המלצת הצוות להורות לבנקים על מכירת חברות הניהול של קופות הגמל וקרנות הנאמנות, שרובן בישראל היו בבעלות הבנקים.

המחקר, על בסיס הרפורמה הני"ל המכונה רפורמת בכר, מבקש לעסוק בנושא של רפורמות מבניות במשק המדינה תוך התמקדות ברפורמות להפחתת ריכוזיות המשק.

רפורמות כאלו מהוות לכאורה מדיניות של סכום אפס כלפי הצד "נפגע", ולכן הן מעוררות התנגדות עזה מצד בעלי עניין, ומשום כך הן קשות מאוד ליישום.

כמו כן, הן מצריכות שיתוף פעולה מיוחד בין פוליטיקאי לבין בירוקראט על מנת להתגבר על התנגדות בעלי העניין לשם קידום רפורמה המצריכה בדרך כלל גם חקיקה – זאת על רקע העדפת הפוליטיקאים להאציל סמכויות לדרג המבצע וכך לטשטש את מעורבותם ברפורמות מבניות.

למחקר שתי מטרות: האחת, לנסות להסביר מהם הגורמים ארוכי הטווח, שעשויים להסביר את הצלחת יישומה של רפורמה מבנית להפחתת ריכוזיות, זאת מן ההיבטים של שינויים מבניים במשק ובמוסדות הכלכליים, כמו גם בהיבט התחזקות התמיכה ברפורמה כזו בקרבן של האליטות המקצועיות. השנייה, לנסות להסביר מהם התנאים קצרי הטווח במערכת הציבורית, שתורמים להצלחה ביישומה של רפורמה כזו, בעיקר בהיבט של פעולות היזמים הפוליטי והבירוקרטי.

החלק הראשון יתבסס על ניתוח השינויים המבניים שחלו במשק המדינה לאורך שני עשורים ובמקביל גם על בחינת גלגולו של הדיון המקצועי ברעיון הרפורמה – זאת לפי גישת המוסדות ההיסטורית, בעוד החלק השני ינתח את תהליך דחיפת ואישור הרפורמה – זאת לפי גישת המוסדות הרציונלית. הניתוח יהיה איכותני והמשתנה המרכזי שייבדק הוא: רפורמה להפחתת ריכוזיות - עוצמת הרעיון וסבירות יישומו.

המחקר המוצע צפוי להרחיב את הידוע ולייצר תובנות באשר לאופן הגיבוש והיישום של רפורמות מבניות להפחתת ריכוזיות, שהן רפורמות נדירות, מהפכניות, כרוכות באי וודאות, ומושכות התנגדות עזה מצד בעלי עניין הנהנים מן המצב הקיים. כמו כן, בפן המעשי רפורמות אלו יכולות להיות משמעותיות להגברת התחרותיות, וכך לתרום ליעול הקצאת ההון במשק ולהורדת יוקר המחיה. מה שרלוונטי לנושאים שעל סדר היום הציבורי מאז פרצה מחאת יוקר המחיה ב-2011.

שינויים מוסדיים ומדיניות ציבורית: המקרה של יחסי עבודה בישראל

עו"ד מוטי בונה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

עבודת המחקר תנסה להציע מסגרת לתיאור והסבר של שינוי מוסדי פורמאלי במדיניות ציבורית, בתחום יחסי העבודה בישראל. העבודה תנתח כיצד שינויים בלתי פורמאליים המשפיעים על שחקנים: פוליטיקאים, בירוקרטים, קבוצות אינטרס והציבור הרחב, מובילים להתרחשותו של שינוי מוסדי פורמאלי, היינו הסדרת יחסי עבודה באמצעות חקיקה. העבודה תעסוק בשינוי מוסדי פורמלי מסוג של חקיקת יחסי עבודה, תוך התמקדות בשני הסדרים: חוק העסקת עובדים ע"י קבלני כוח אדם, 1996 ו- צו הרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק 2008. המסגרת התיאורטית של עבודת המחקר עושה שימוש בכלים תיאורטיים של כלכלה פוליטית וגישת המוסדות החדשה, יחד עם תיאורית הקורפורטיזם.

בעשורים האחרונים התפתחה ספרות ענפה העוסקת בהתפתחות ושינויים מוסדיים, כמו גם בהשפעתם על המדיניות הציבורית ועל הרווחה החברתית. חקיקה בנושא של יחסי עבודה, היא אחד התחומים המרכזיים, שבהם נעשים שינויים מוסדיים בארץ ובעולם והנושא נחקר לא מעט. סקירת מחקרים בעולם אודות שינוי כללי המשחק ביחסי העבודה, מלמדת על מספר זרמים מרכזיים: זרם אחד, מתמקד בגלובליזציה כמשתנה מרכזי המשפיע על שינוי כללי המשחק; זרם שני, מתמקד בטכנולוגיה; זרם שלישי, מתמקד בהפרטות; זרם רביעי, בוחן את יחסי העבודה בהיבט כלכלי; וזרם חמישי, בוחן את יחסי העבודה בהיבט המשפטי.

העבודה תנתח את חוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם, התשנ"ו – 1996 וצו ההרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק 2008 תוך התייחסות למערכת הפוליטית, הכוחות החברתיים-כלכליים והתרבות הפוליטית שמאחורי החוקים הללו, המגמות העיקריות בחקיקת החוקים וכן ההשפעה של חקיקת החוקים על התנהגותם של שחקנים בזירת יחסי העבודה בישראל. המחקר יתמקד בפעילותם של השחקנים השונים, השואפים לשמר או לשנות את המציאות המוסדית הקיימת, על מנת למקסם מימוש אינטרסים אישיים, תחת אילוצים מבניים נתונים.

Explaining Macroeconomic Policy in Response to the Crisis: the Role of Institutions and Ideas

ד"ר רונן מנדלקרן, מכון ון ליר בירושלים והאוניברסיטה העברית

Macroeconomic policy responses to the recent "Great Recession" could be described, by and large and despite some variation, as being composed by limited (in both scope and time) fiscal expansion and exceptional monetary intervention (in both degree and instruments used). Why did macroeconomic policies in response to the crisis take this shape and not a different one? Several explanations, which point to factors which vary significantly between countries, seem to be less plausible, since their variance as independent factors should have been reflected in parallel variance in the dependent variable. Other explanations, which point to factors which do not vary between countries, seem to be more compelling. I argue that the most convincing among them are those which point at world-wide similar institutional frameworks for macroeconomic decision-making and similar macroeconomic theoretical ideas.

פאנל 7: שיח פוליטיקה ותרבות

יו"ר: ד"ר משה ברנט, האוניברסיטה הפתוחה

שיח שואה מסדר שני, היבטים דמוקרטיים

פרופ' הנרייט דהאן כלב, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

במחקר זה אני מעיינת במעמדם של קולות סמויים של מזרחים ופלשתינאים במורשת הזיכרון של השואה. תיאוריה של דמוקרטיה דיונית משמשת מסגרת ניתוח לבחינת היבטים של חופש ביטוי סביב הסוגיה של קולות המזרחים והפלשתינאים בשיח השואה. טענת היסוד במחקר היא שמעצבי זיכרון השואה ויד ושם ליכדו שיח זה עם השיח הלאומי הציוני ובכך הניחו יסודות להיווצרותו של מעמד אזרחי מועדף של ניצולי השואה וצאצאיהם. מזרחים ופלשתינאים יכלו ליטול חלק בשיח זה על דרך אישורו וכך נוצרו שני רובדי שיח שואה: שיח מסדר ראשון ושיח מסדר שני. בליבו שהקולות המושתיקים זחלו בתוך השיח מהסדר השני והתלכדו מצידם עם הקולות החתרניים של מזרחים ופלשתינאים שהביעו מחאות על מעמדם הנחות בחברה הישראלית. קריאות התגר שנשמעו משיח הסדר השני גם הם היו מזיגה של קולות חתרניים נגד האינדוקטרינציה של מורשת השואה עם אלה של מורשת הציונות. ההערות המסכמות של דיון זה יתרכזו בהשפעתם של שיחי השואה על הדמוקרטיה הדיונית בישראל.

חובות כתנאי לזכויות: עלייתה של אזרחות שוקית-רפובליקנית בישראל

מר אמית אביגור-אשל, האוניברסיטה העברית בירושלים

כיצד אפשר להבין את העובדה שבאמצעו של אתגר בטחוני כמו האינתיפאדה השנייה, שבו צפוי שהמדינה תחזק את הגנה על אזרחיה מפני השוק, דווקא אז הונהגו רפורמות נאוליברליות משמעותיות? איך הבנה זו מקרינה על ניתוח מקורותיה של המחאה העממית של 2011? הטענה המרכזית של נייר זה היא כי לפחות מאז שנת 2000 התפתחה בקרב היהודים-הישראלים תפישת אזרחות חדשה. תפישה זאת משלבת את האינדיווידואליזם של השוק עם המחוייבות הרפובליקנית לתרום לטוב המשותף על-ידי הצבת חובות כתנאי לקבלתן של זכויות: הרפובליקניזם מתנה את קבלתן של זכויות(-יתר) בתרומה לקולקטיב המגולם במקרה הישראלי במדינה עצמה; הנאוליברליזם מתנה זכויות בהשתתפותו של הפרט בפעילות השוק ובכך שישתמש ביכולותיו כדי ליצור לעצמו אמצעים להשתתפות שכזו.

ברמת הכלל, היווצרותה של תפישת אזרחות זאת (גם אם יש בה מתחים פנימיים) מאפשרת את קידומו של הפרוייקט הנאוליברלי גם כאשר ברקע נמצאים סבבים חוזרים ונשנים של עימותים צבאיים ומתיחות בטחוניות. ברמת הפרט, תפישה זו יוצרת ציפייה כי כאשר השווקים אינם מתפקדים כמובטח, המדינה תתערב. עם זאת, ההתערבות אין פירושה הגבלה משמעותית של פעילותו של השוק, אלא עזרה סלקטיבית לאלה שהשתתפו בפעילות זאת באופן הוגן ומילאו את חובותיהם לקולקטיב. מתוך כך, מחאת 2011 מבטאת דרישה להתערבות המדינה, אך לא דווקא לזניחתו של הפרוייקט הנאוליברלי.

מבחינה תיאורטית, הנייר מתבסס על הגישה המרכזית כיום לחקר האזרחות בישראל (ראו פלד ושפיר 2005), אך מציע לערוך בה שינויים על מנת להופכה לרגישה יותר לתהליכי הנאוליברליזציה שעוברים על ישראל בעשורים האחרונים.

רפובליקניזם ותרבות דמוקרטית ערב הכרזת המדינה ואחריה

ד"ר משה ברנט, האוניברסיטה הפתוחה

קיים קשר הדוק בין התרבות הפוליטית הדמוקרטית לבין הרפובליקניזם. המסורת הרפובליקנית מעמידה במרכז את האזרח, עקרון ריבונות העם, החוקה, השוויון, הפטריוטיזם והרוח הרפובליקנית. וכך גם מרבית המדינות שקיבלו עצמאות מאז המהפכה הצרפתית הכריזו על עצמן כרפובליקות. ישראל, בניגוד לדמוקרטיות אחרות לא הוכרזה כרפובליקה ולא קיים בה אתוס רפובליקני דבר המפריע להתפתחותה של תרבות דמוקרטית. הסיבה לכך שישראל אינה רפובליקה ולא קיים בה אתוס רפובליקני היא שישראל נתפסת כשייכת ל"עם היהודי" שאינו מהווה ישות רפובליקנית שכן אינו עם אזרחי, מחד גיסא, ואילו ציבור האזרחים של ישראל אינו נתפס כ"עם" במובן הרפובליקני, כלומר כגוף אזרחי המאוחד על ידי שאיפות פוליטיות, מאידך גיסא. בהרצאה הנוכחית אני מבקש לטעון כי למרות שישראל לא הוכרזה כרפובליקה ניתן לזהות ערב הקמתה של המדינה שיח רפובליקני ואף ניסיון להקים את ישראל כרפובליקה. ההרצאה תבחן כיצד השיח הזה התמודד עם המתח שעשוי היה להיווצר עם בין יסודה של "רפובליקה", כלומר מדינה השייכת לגוף האזרחי, מחד גיסא, ועם היותה "יהודית", מאידך גיסא.

השיח הרפובליקני ערב הקמת המדינה בא לידי ביטוי בהצעת החוקה שהייתה מונחת על שולחנה של מועצת המדינה הזמנית ושהכריזה על ישראל כרפובליקה. כמו כן ניתן לזהות גם יסודות רפובליקניים בהצהרת העצמאות, במיוחד בחלק האופרטיבי המדבר על המהלכים לבחירתה של אסיפה מכוננת ולחיבורה של חוקה, ולבסוף בא השיח לידי ביטוי במערכת הבחירות לאסיפה המכוננת. השיח הרפובליקני הזה נגדע עם ביטולה של האסיפה המכוננת והפיכתה לכנסת הראשונה. וכך בהצעות החוקה המועלות כיום על ידי גורמים שונים לא מוזכר עוד עניין יסודה של ישראל כרפובליקה.

פשיזם עברי בארץ ישראל, 1922 - 1942: מקרה מבחן של פשיזם גנרי

ד"ר דן תמיר, האוניברסיטה העברית בירושלים

פשיזם, כך כותב רוברט פקסטון בספרו "האנטומיה של הפשיזם" (2004), הוא סוג של התנהגות פוליטית המתבטאת בעיסוק בשקיעת הקהילה, השפלה וקורבניות של הלאום מחד – ופולחנים של אחדות, אנרגיה וטוהר מאידך. פקסטון גורס שפשיזם הוא תופעה פוליטית המופיעה בחברות מודרניות בעלות פוליטיקת המונים בעתות משבר לאומי.

לצד איטליה של מוסוליני וגרמניה של היטלר, חוקרים של פשיזם גנרי בחנו תנועות פשיסטיות בארצות ובחברות רבות אחרות במהלך המאה העשרים. אולם עד כה אף מחקר מקיף לא נעשה על הפשיזם העברי בארץ ככזה; זאת למרות שבשנות העשרים והשלושים של המאה שעברה שגשה בארץ חברה עברית – שעברה סדרה של משברים פוליטיים תחת שלטון המנדט הבריטי. אם נכונה הנחתו של פקסטון – שהפשיזם הוא חלק אינטגרלי מחברות מודרניות בעת משבר פוליטי – אזי ניתן לצפות שתנועה פשיסטית התפתחה בחברה הזו באותה עת.

תוך שימוש במודל של פקסטון ובהסתמך על חומר ארכיוני מגוון (הכולל מאמרים, ספרים, עלונים ותכתובות אישיות), מחקר זה מראה שאכן, תנועה פשיסטית קטנה אך לא מבוטלת – שמרכזה היה בפלג המקסימליסטי של התנועה הרויזוניסטית – אכן הייתה פעילה בישראל בתקופה שבין מלחמות העולם. ממצאי המחקר מאפשרים מבט בוחן על הימין הישראלי, בהשוואה לתנועות דומות ברחבי העולם. בכך הוא עשוי לתרום גם להבנה טובה יותר של הפוליטיקה הישראלית בת זמננו.

פאנל 8: ביורוקרטיה והמגזר הציבורי

יו"ר: ד"ר פני יובל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מחאה ציבורית ואסטרטגיות של ניהול מוניטין: השפעת מחאה ציבורית על המדיניות התקשורתית והעשייה הרגולטורית של הארגון הביורוקרטי

עו"ד יעל שיינין, האוניברסיטה העברית בירושלים

האם וכיצד משפיעה מחאת המונים על אסטרטגיות לניהול מוניטין של הארגון הביורוקרטי? בפרט, כיצד מושפעת המדיניות התקשורתית והעשייה הרגולטורית של הארגון הביורוקרטי ממחאה ציבורית? באמצעות חקר מקרה של השפעת המחאה החברתית של קיץ 2011 בישראל על המדיניות התקשורתית והעשייה הרגולטורית של המפקח על הבנקים שבבנק ישראל, מבקש מחקר זה לענות על השאלות הללו. לצורך כך עושה המחקר שימוש במתודולוגיה של ניתוח תוכן וניתוח כמותני של השינוי בתגובת המפקח על הבנקים לעמדות שהובעו כלפיו בתקשורת ושל השינוי בתפוקות של המפקח על הבנקים לאחר המחאה החברתית של קיץ 2011.

בשונה ממחקרים קודמים, המחקר מצא, שהארגון הביורוקרטי מגיב לביקורת בתקשורת לא רק במצבים בהם קיימת בולטות תקשורתית לפעולותיו של הארגון הביורוקרטי אלא גם במצב הפוך שבו הבולטות התקשורתית של הארגון הביורוקרטי נמוכה. ממצאים אלה חשובים להעמקת הדיון המתפתח בספרות העוסקת בתאוריות מוניטין ומניעת אשם בנוגע לאסטרטגיות לניהול מוניטין ארגוני ולאופן שבו ארגון ביורוקרטי מגיב ל"איתותים חיצוניים". ממצאי המחקר אף תורמים להבנת האופן שבו האסטרטגיות השונות לניהול מוניטין ארגוני – הצהרות לתקשורת ועשייה רגולטורית – מתכתבות זו עם זו. נראה שתוצאות המחקר מלמדות שקיים פער באופן שבו מיישם הארגון הביורוקרטי את האסטרטגיות השונות לניהול מוניטין. פער זה עשוי להצביע על כך שכל אסטרטגיה משרתת סיכון

מוניטין מסוג אחר: המדיניות התקשורתית את איומי המוניטין לטווח הקצר ואילו העשייה הרגולטורית את איומי המוניטין לטווח הארוך.

ביורוקרטים ברמת הרחוב, א-סימטריה באינפורמציה ואי-שוויון: מקרה הבוחן של שומת מס ההכנסה בישראל

ד"ר ניסים כהן, אוניברסיטת חיפה

ביורוקרטים ברמת הרחוב נחשבים כעובדי "קו החזית" של המנהל ציבורי ונמצאים בחזית האתגרים של הניהול הציבורי החדש. אלו הם עובדי שטח, העובדים תחת אין ספור לחצים ואילוצים, שלהם רמה גבוהה של שיקול דעת ומרחב החלטה בתפקידם הנובעות מאופי תפקידם. בעוד הספרות חלוקה בדבר תרומתם המצטברת של "ביורוקרטים ברמת הרחוב" לרווחה החברתית, מקום רב נשאר לדיון אודות השפעתם, הלכה למעשה, של התנאים המבניים הנגזרים ממערכת התמריצים האישיים של ביורוקרטים אלו. במאמר זה נצביע על השילוב הבעייתי של מערכת תמריצים המדרבנת ביורוקרטים ברמת הרחוב לפעול מול האזרח בצורה 'עוינת', יחדיו עם חוסר וודאות וא-סימטריה באינפורמציה לטובתו של הביורוקרט. ספציפית, נצביע על הבעייתיות בתוצאת המס לאזרח נישום המציג את עמדתו אל מול ביורוקרט מומחה, הוא פקיד המס, הנוקט מולו באסטרטגיות של הסתרה והפחדה. טענתנו היא כי חוסר הוודאות של הנישום לגבי תוצאות תהליך השומה, בהינתן שנאת-סיכון אצל מרבית הנישומים, מגדיל את עוצמתו של הביורוקרט. עם הטיית הכוח לכיוונם, מוטות גם תוצאות המדיניות לכיוון האינטרסים של ביורוקרטים אלו. התוצאה המתקבלת היא אי צדק חברתי במובן של הגדלת הפערים הכלכליים בין נישומים מבוססים כלכלית לנישומים חלשים יותר. הסוגיה נבחנת תוך ניתוח כלכלי תיאורטי של הליך הדיון השומתי. ממצאי הניתוח התיאורטי מאוששים על ידי ניתוח טקסטואלי של מקורות ראשוניים ומשניים וראיונות שנערכו עם פקידי שומה ומייצגי נישומים בישראל. בד בבד עם ניתוחנו אנו מציעים מספר הצעות לתיקון המדיניות הציבורית בנושא.

האם עובדי המגזר הציבורי נותנים אמון בציבור?

ד"ר ליהיא להט, המכללה האקדמית ספיר

The question of how public organizations can best serve their citizens is an ongoing discussion. In the Weberian model, legal-rational authority serves as the legitimizing cornerstone for the activities of public officials. In the last three decades, New Public Management (NPM) reforms led public sector organizations to focus on performance management, contractual relationships and markets. Thus, public officials based their legitimization on managerial skills and performance. Beginning in the late 1990s, criticism about the NPM facilitated a shift to Post-NPM, emphasizing trends such as governance, collaboration, partnership, network and trust. Trust is seen as a building block to facilitate the collaborative relationships that are fundamental in today's public sector organizations. In this approach, public officials derive their legitimacy from the ability to foster collaboration and partnership.

Most of the literature on public administration focused on citizens' trust in public officials and government organizations. This study suggests a new view of the public sector organization. In this

approach, the public sector organization is not just a passive entity that benefits from different levels of public legitimization. Rather, it is an active participant in social relationships. Trust can reduce the transaction cost, enable greater collaboration, and ease the informal transfer of information. Thus, the level of trust of public sector employees in society seems to be an important element that should be studied. Thus, we reverse the conventional direction, and look at public sector employees' trust in society and not at citizens' trust in government and government officials. The research design will use quantitative methods using the European Social Survey data. We will concentrate on 22 countries. The presentations will focus on the theoretical aspect and primary finding only.

תפקידיהן של הסתדרויות רפואיות לאומיות ברגולציה של מערכות בריאות - השוואה בינלאומית והמקרה הישראלי

מר ברוך לוי, אוניברסיטת תל-אביב

רקע: במדינות רבות, הסתדרויות רפואיות לאומיות ממלאות תפקיד ברגולציה של מקצוע הרפואה לצד בעלי עניין אחרים. מטרתה של עבודה זו היא לבחון את היקף השתתפותן של הסתדרויות רפואיות ברגולציה במספר מדינות מפותחות, ולהסבירה, בדגש על ישראל.

שיטות מחקר: החוקרים סקרו את הספרות העוסקת ברגולציה של מקצוע הרפואה, והתמקדו ברישוי ורישום רופאים, הכשרת מתמחים והליכי משמעת. מידע מפורט על כל מדינה הושג גם מאתרי האינטרנט של הסתדרויות רפואיות וגופים נוספים והתכתבויות עם הסתדרויות רפואיות בחו"ל. חמישה מקרים נבחנו בפירוט: גרמניה, ישראל, הולנד, בריטניה וארצות הברית.

תוצאות: רישוי רופאים נמצא לרוב בידי המדינה, ועל הכשרת מתמחים אמונה הפרופסיה הרפואית, לעתים תחת אחריותה הישירה של ההסתדרות הרפואית, כמו בגרמניה, ישראל והולנד. בכל המדינות שנבחנו למעט גרמניה, אין ההסתדרות הרפואית אחראית על הליכי משמעת נגד רופאים.

דיון: היקף השתתפותה של ההסתדרות הרפואית ברגולציה של מקצוע הרפואה משתנה מאוד ממדינה למדינה. היחסים שבין הממשלה לפרופסיה בתחום הרגולציה מקבילים על-פי רוב למודל המשילות השלט במערכת הבריאות במדינה. היקף השתתפותה של ההסתדרות הרפואית בישראל ברגולציה נקבע על-ידי הסדרים פוליטיים ונסיבות היסטוריות שעוצבו במהלך השנים.

מסקנות: באירופה הקונטיננטלית, שיתוף פעולה בין ההסתדרות הרפואית לממשלה נפוץ יותר בהשוואה לארצות הברית ולבריטניה. מערכת הבריאות בישראל בשנותיה הראשונות צמחה בהשפעת המודל האירופי. המקרה הישראלי, כמו גם המקרים האחרים, מדגימים את חשיבותם של גורמים היסטוריים ואידיאולוגיים בעיצוב מבנים רגולטוריים עכשוויים.

מימון זר לארגוני חברה אזרחית, מניפולציה וקיטוב

פרופ' ג'ראלד שטיינברג, אוניברסיטת בר-אילן

ממשלות, קרנות, ותורמים פרטיים מעבירים כל שנה עשרות מיליוני דולרים לארגונים ישראלים מכל רחבי הקשת הפוליטית. ארגונים חברה אזרחית אלה עוסקים במגוון רחב של נושאים החל בדת וחברה דרך חינוך וחברה וכלה במלחמה ושלו.

המימון המועבר על ידי ממשלות זרות לארגוני חברה אזרחית בישראל תואר על ידי כמה אנשי ציבור ואקדמאים כהפרה של הנורמות הדיפלומטיות בנוגע לריבונות ישראל, בעוד אחרים טענו כי זוהי פרקטיקה דמוקרטית מקובלת. ארגונים רבים מבין אלה הזוכים למימון ממשלתי זר פעילים בנושאים הקשורים בסכסוך הערבי-ישראלי, וחלקם גם פעילים בנושאים פנימיים דוגמת סוגיית הסדרת ההתיישבות הבדואית בנגב או המהגרים מאפריקה. מבקרים טוענים שהמימון הנרחב לארגונים אשר מייצגים דעת מיעוט בציבור הישראלי, מאפשר לממשלות הזרות לעשות מניפולציה להליכים הדמוקרטיים בישראלי, להעצים קולות אשר נמצאים בשוליים ולקדם את האג'נדה הפוליטית שלהם באמצעות הארגונים המקומיים. חוסר השקיפות וחוסר האחריות של הארגונים הללו ושל תהליכי המימון להם מחריפים את הבעיה.

בשנים האחרונות, בעקבות התפקיד המרכזי של ארגונים הזוכים למימון זר בקמפיינים המקדמים חרמות על ישראל, כמו גם בניסיונות להעמיד לדין בכירים ישראלים בבית הדין הפלילי הבינלאומי, נושאים הקשורים למימון זר החלט לבלוט בשיח הישראלי. כך גם נוצרה המוטיבציה מצדם של גורמים פוליטיים בישראל לזום חקיקה בעניין.

הדיון הציבורי בנושא זה קיבל אופי מקוטב ביותר, כולל תיאור של אנשים וארגונים כ"בוגדים" מצד אחד וכ"פשיסטים" מצד שני. במאמר זה אנו טוענים ונציג ראיות לכך שהמימון הנרחב וחוסר התקדים מצדן של ממשלות זרות לחלקים מהחברה האזרחית בישראל, מחריף את הקיטובים האידיאולוגיים, מרחיק יריבים פוליטיים האחד מהן השני, ומונע מהם מלמצוא מכנה משותף לקידום ערכים משותפים.

התיישבות בכל מחיר - מחומה ומגדל ועד נוער הגבעות

ד"ר שוש שור, המכללה האקדמית אשקלון

המחקר בוחן את האינטראקציה בין התיישבות לדורותיה במדינת ישראל ובארץ ישראל לבין הממשלות הלגיטימיות והדמוקרטיות הישראליות. היסטוריית התיישבות בארץ ישראל בתחילה, ואח"כ במדינת ישראל, מתחלקת לשני סוגים: התיישבות ממוסדת, התיישבות מסוג זה לא באה להגדיר גבולות מדינה, אינה נתמכת ברובד האידיאולוגי ותפקידה בניית מדינה. הסוג השני של התיישבות במדינת ישראל היא התיישבות האידיאולוגית, שלא בגלוי זוכה בתמיכת המדינה. לקטגוריה זו ניתן להכליל את ישובי חומה ומגדל טרום המדינה, התיישבות גוש אמונים לאחר מלחמת יום הכיפורים והתיישבות נוער הגבעות. המשותף לשלושת סוגי התיישבות היא שאנשיה נכללים בקטגוריה של ארגונים לא ממשלתיים – ה-NGO.

תוצאת המאבק בין הממשלות הלגיטימיות לקבוצות התיישבות, יקבע כיצד יראה העתיד, ונוצרות 4 אפשרויות: א. הממשלה מתגברת על ה-NGO, ומחלישה אותה; ב. הממשלה נכנעת ל-NGO ומאמצת בגלוי את האידיאולוגיה שלה, ובכך זונחת את האידיאולוגיה השלטת; ג. הממשלה מאבדת את משילותה ואפקטיביותה במאבק ב-NGO, ונוצר כאוס מדיני ושלטוני; ד. הממשלה מצרפת את קבוצת ה-NGO לשלטון, משתפת אותה בתקציבים ובכך מנטרלת את פעילותה.

ניתן לטעון כי, אפיון האסטרטגיות שבהם ארגוני NGO, עוסקים במדיניות התכנון ומשמשים כדי להגביר את הדמוקרטיה בספרה הציבורית בעולם בכלל, ובישראל בפרט, מראה על פעילות בשלוש ספירות: א. המרחב כתוצר

חברתי ב. ארגוני ה-NGO כגורם מאזן פוטנציאלי לכוחה הרב של המדינה ג. מתנגדי הגישה הליברלית-ארגוני ה-NGO למעשה כמחליפים את תפקיד המדינה שבוגדת באידיאולוגיה, מאמצת אידיאולוגיה שמרנית ובכך מונעת פעילות חופשית של ארגוני ה-NGO, במקרה שלפנינו – ארגון גוש אמונים ונוער הגבעות ייצגו אידיאולוגיה ליברלית קלאסית, לה התנגדה המדינה.

דיפלומטיה ללא ריבונות: המקרה הפלסטיני

מר עפר מדס-פרידמן, אוניברסיטת תל-אביב

מאמר זה עוסק בפרקטיקות הדיפלומטיות הנקטות על-ידי ארגון תפוצה חסרת-מדינה, בחיפשו אחר לגיטימציה והכרה בזירה הבינלאומית, במטרה לכוון מדינה עצמאית-ריבונית.

הטיעון המרכזי של המאמר הינו, כי הפרקטיקות הדיפלומטיות עצמן הן אלה המאפשרות את ביצוען. ביצוען משפיע על רעיונות ותפיסת השחקנים בזירה הבינלאומית את הארגון, ומקדמות את ההכרה (Recognition) והלגיטימציה ("המדינתית") לה הוא זוכה. השינוי ברעיונות ובתפיסה משפיע בתורו, על הפרקטיקות הדיפלומטיות בהן יכול הארגון להשתמש, וחוזר חלילה.

הדיון המחקרי העוסק בדיפלומטיה של שחקנים לא-מדינתיים מתמקד, בעיקר, בדיפלומטיה של ארגונים בינלאומיים, חברות רב-לאומיות, ממשלות לא-מרכזיות (אזורים, תת-מדינות, פדראליות), ילידים ותפוצות קשורות-מדינה. מאמר זה מבקש לבחון את הדיפלומטיה של ארגון תפוצה חסרת-מדינה.

המאמר מציג מחקר אמפירי, העוסק במקרה המבחן של הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף). במסגרתו, נבחנות הפרקטיקות הדיפלומטיות בהן השתמש הארגון ובאפקט המחולל שלהן על ההכרה והלגיטימציה הבינלאומית לה זכה. המחקר מתחקה היסטורית אחר התנהלות הדיפלומטיה של אש"ף, על ידי ניתוח עשרות קטעי עיתונות, החלטות או"ם והחלטות ארגונים בינלאומיים אחרים, ונשען גם על ספרי-זיכרונות וראיונות, שהתפרסמו במהלך השנים עם בכירי אש"ף.

החידוש המרכזי במאמר, מצוי בטענה כי על מנת להסביר את תופעת הדיפלומטיה ללא ריבונות, וכן את סוגיות ההכרה והלגיטימציה בזירה הבינלאומית בהקשר זה, יש לבחון על הפרקטיקות עצמן. המאמר ממשיג את הפרקטיקות כאונטולוגיה, כרמת ניתוח הנבדלת ממודל השחקן-מבנה, ומציג זוויות ראייה חדשה להסבר התופעה.

למה לכעוס? הניתוק בין אפליה דתית ודמויים של הממשלה

פרופ' יונתן פאקס, אוניברסיטת בר-אילן

Chris Bader, Chapman University

This study examines the impact of religious discrimination against religious minorities on attitudes toward government in the context of relative deprivation theory and grievance-based explanations for conflict that have emerged from that literature using data from the Religion and State-Minorities (RASM) and World Values Survey (WVS) datasets. We find that, contrary to relative deprivation theory, objective discrimination does not negatively influence attitudes toward government and in some instances is associated with more positive attitudes toward governments. This finding is similar to findings in the psychology literature known as the "personal/group discrimination discrepancy" where individual perceptions of discrimination are often not related to objective discrimination. We argue that this finding explains a discrepancy in the empirical findings where relative deprivation-based studies tend to not support the link between discrimination and conflict while and grievance-based studies often do support this relationship. We posit that this is because objective discrimination only leads to conflict when group leaders actively campaign to mobilize grievances among the group, an argument consistent with the theoretical literature surrounding the grievance-based explanations for conflict.

ואהבת לרעך (אם הוא) כמוך: הון חברתי של מתנדבים חרדים בשירות אזרחי

מר אסף מלחי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

העבודה הנוכחית מבקשת לספק הסברים חדשים באשר לתהליך בחירת מסגרת ההתנדבות של מתנדבים חרדים השייכים "לקהילות מובלעת" במסגרת השירות האזרחי. לשם כך, נבחנו באופן שיטתי מאפיינים וסוגים שונים של הון חברתי בקרב צעירים חרדים מקהילות מגוונות המשרתים במסגרת השירות האזרחי, זאת במטרה לברר מהי מידת השפעתם של סוגי הון זה על בחירת מסגרת השירות של מתנדבים אלו: התנדבות 'מסתגרת' בתוך הקהילה והתנדבות 'פתוחה' מחוץ לקהילה החרדית בישראל. בנוסף, בחנה העבודה את הקשר בין מערך מניעים שונים להתנדבות לבין סוגי הון חברתי של המתנדבים.

מחקר זה חשף טפח ייחודי מעולמם של המתנדבים החרדים בשירות האזרחי ובכך הוא מאפשר הכרה טובה יותר של השונות הרבה בתוך החברה החרדית בישראל. ממצאי העבודה מלמדים כי מתנדבים מקהילות חרדיות "סגורות" בעלי הון חברתי 'מלכד' גבוה, משרתים לרוב במסגרות פנים קהילתיות, בדרך-כלל מסיבות אלטרואיסטיות וחברתיות ובשל החשש שלהם מחשיפה לאוכלוסיות שאינן חרדיות. מיעוט מבין מתנדבים אלו

המשרתים מחוץ לקהילתם, עושים זאת בשל מניעים אנוכיים ומטעמי נוחות בלבד. לעומתם, מתנדבים מקהילות חרדיות "פתוחות" (באופן יחסי) בעלי הון חברתי 'מגשר' גבוה, בוחרים לעיתים קרובות לשרת במסגרות התנדבותיות כלליות מחוץ לקהילתם (במד"א או במשטרה לדוגמה). בחירה זו קשורה באופן ישיר למניעים אנוכיים ותועלתניים בקרבם, הכרוכים בצורך שלהם לרכוש ניסיון תעסוקתי משמעותי בתקופת התנדבותם. למחקר הנוכחי ישנה אפוא תרומה ייחודית הנובעת מהיכולת להצביע על קשר בין הון חברתי 'מגשר' למניעים התנדבותיים אנוכיים-תועלתניים. מניעים אלו מעודדים פרטים בתוך קהילות מתבדלות, דוגמת הגברים החרדים, להתנדב במסגרות המסייעות לציבור הכללי, במטרה למקסם את יכולותיהם וכישוריהם האישיים ולפרוץ על-ידי כך את גבולות קהילתם. מסקנותיו של מחקר זה מובילות אף להמלצות יישומיות ביחס למדיניות שילובם של גברים חרדים בשירות האזרחי.

דת, כריזמה ומידת הצלחה: האסלאם בישראל

ד"ר מסעוד אגבאריה, המכללה האקדמית בית ברל

מי שעוקב אחרי התפתחות התנועה האסלאמית בישראל מסוף שנות השמונים של המאה הקודמת יגלה הצלחה אדירה בגידול גיל של אנשי כריזמה שמצליחים לשלוח מסרים באופן מוצלח ולהשפיע על ההמונים. התנועה האסלאמית מארגנת כל שנה כנס "אל אקצה בסכנה" בעיר אום אל פחם שלו באים מכל הארץ ומגיע מספרם ליותר מחמישים אלף משתתפים.

מחקר זה שמתכוון להתמקד במקורות התפתחות זאת טוען שהאסלאם עצמו ובאופן יסודי מצווה על המוסלמים לקחת אחריות בכל רגע בחיים וכאשר יעשו דבר עליהם להצטיין. זה בעצמו עוזר לגדל שכבה רחבה של מנהיגים כריזמטיים בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל.

כמו כן, האווירה בכללותה באזור שמשפיעה על האוכלוסייה הערבית בכך שסולדים ממשטרים לא דמוקרטים, עם עלית כוכבו של האסלאם כפי שפרופ' שבל תלחמי של אוניברסיטת מרילנד-קולג' פארק, גילה במחקרים אמפיריים שעושה באזור לאורך עשור שנים כי יותר ויותר אנשים נדחפים לאסלאם, מעודדת אנשים לפתח יכולות טמונות בהם.

המחקר שיתבסס על מחקרים אמפיריים שעשה הכותב בשנים האחרונות החל מ-1988 גם יראיין כמה מנהיגים מוסלמים כריזמטיים בקרב הערבים בישראל וישאל אודות הגורמים המרכזיים שפעלו לאורך שנים על התפתחות יכולתם להשפיע.

יישום 'המודל הקהילתי' במדיניות הגיור בישראל

ד"ר הדר ליפשיץ, המכללה האקדמית אשקלון

יחסי דת ומדינה בישראל - מהמדינה לקהילה. מקרה מבחן: יישום המודל הקהילתי במדיניות הגיור בישראל. 'המודל הקהילתי' ביחסי דת ומדינה בישראל הוצג במאמר משותף של הדר ליפשיץ וגדעון ספיר ב-2006. המאמר שילב ניתוח משפטי חוקתי, על יסודות ההפרדה האמריקאית, ומנהלי - על יסודות הניהול הציבורי החדש. הוצגו קריטריונים לאורם נבחנו החלופות לרפורמה במבנה הממסד הדתי בישראל, והמודל הקהילתי המבוסס על דמוקרטיה השתתפותית הוצג כמיטבי. המודל זכה לתמיכה של התנועה הרפורמית מחד, ושל משרד הדתות הנוכחי מאידך. בהרצאה יוצג יישום 'המודל הקהילתי' במדיניות הגיור.

הגיור מהווה את שער הכניסה לעם היהודי, וככזה הוא מבטא מהו 'יהודי'. כבר בתקופת המנדט החלו מחלוקות על אופי הגיור. מהקמת המדינה העסיקה השאלה את המערכת הפוליטית, ומשברים פוליטיים רבים התחוללו בעניין. הגישות השונות של ראשי ממשלה לנושא, חשפו שינויים במקומה של הדת בתפיסת הזהות היהודית במדינת ישראל

החילונית. מאז גל העלייה הגדול מברית המועצות המחלוקת איננה רק על זהות, אלא מתמקדת במצוקתם של מאות אלפי עולים ובניהם הרוצים להתגייר. המדיניות איננה רק פנים-ישראלית, אלא מהווה סלע מחלוקת עמוק משנות השבעים בעולם היהודי כולו בארץ ובתפוצות.

ההרצאה תציג את קבוצות האינטרס השותפות למחלוקת הגיור היום, בארץ ובעולם, את עמדותיהם, מאווייהם והמדיניות אליה הם חותרים. כן יוצגו דפוסי הפעולה של מקבלי ההחלטות, ברשויות המחוקקת, השופטת והמבצעת. הטענה היסודית תהיה כי 'המודל הקהילתי' יכול לענות באופן המיטבי למאווייהם של כל השותפים למחלוקת.

המאבק הפנים-דתי על עיצוב גבולות המודרניות

ד"ר נתנאל פישר, האוניברסיטה הפתוחה

במשך שנים ארוכות שלטה התפיסה לפיה הדת היא גורם אנטי מודרני מובהק. תפיסה זו, הידועה כ'תזת החילון', שלטה בכיפה במדעי החברה והיא קיבלה משנה תוקף עם עלייתה הגלובלית של הדת מסוף שנות השבעים של המאה ה-20. עלייה דתית בלתי צפויה זו הפריכה אמנם את הנבואות על העלמותה של הדת, אולם היא חיזקה את הטענה לפיה הדת, לפחות בהופעותיה הפוליטיות, הינה גורם שמרני השואף להחזיר את הסדר החברתי הקודם אל כנו. עלייתה של הדת במזרח התיכון חיזקה טענות אלו. למרות ההבדלים הגדולים בין המדינות ובין הקבוצות הדתיות השונות, המכנה המשותף לכולן לכאורה היה מרידתה של הדת בסדר הפוליטי המודרני.

המחקר שלי יוצא כנגד תפיסות רווחות אלו וטוען כי הן מייצגות תפיסה פשטנית המתעלמת משינויים מרחיקי לכת המתחוללים בעולם הדתי הגלובלי והמזרח תיכוני. לטענתי אנשים דתיים רבים הפנימו את יתרונות הקידמה והמודרניות ודווקא לאור התחזקות המגמות הפונדמנטליסטיות, הם החליטו להיאבק, בתוך החברה הדתית, למען קידום הערכים הליברליים. דתיים אלו הבינו שחזית המאבק אינה צריכה להיות מופנית (רק) כלפי העולם החילוני אלא דווקא אל תוך הבית הדתי פנימה שכן התחזקות השמרנות והפונדמנטליזם הדתי מאיימת קודם כל עליהם. במחקר שלי אני מתמקד בשלב זה במדינות שונות במזרח התיכון ובהם ישראל, מצרים ותורכיה. במדינות אלו מתחוללות תנועות מחאה שונות ולטעמי ההתמקדות במאבק הפנים-דתי היא אחת הדרכים המשמעותיות להבין אותן. על סמך מקרי מבחן אלו ברצוני לטעון כי קו השבר שבין מודרניות ושמרנות, אינו עובר עוד בקו התפר שבין דת וחילונית כפי שטוענים הדוגלים בתזת החילון, אלא הוא עובר בתוך הדת עצמה.

פאנל 11: דמוקרטיה ותפקודי השלטון המקומי

יו"ר: מר ניסים ערקובי

הדוגמן והמקצוען בעתות מלחמה: הקשר בין תפקוד ראשי רשויות מכהנים במבצע "עמוד ענן" ב-2012 לבין בחירתם-מחדש בבחירות המקומיות ב-2013

ד"ר אמיר הורקין, מאגר מוחות והמרכז האקדמי למשפט ולעסקים רמת-גן

הספרות הדנה בתחרות בין אסכולת הרציונליות האובייקטיבית והביצועים האובייקטיביים (המקצוען) לבין אסכולת הרציונליות המתוחמת והביצועים הנתפסים (הדוגמן) ובשאלה מי מהן מספקת הסבר טוב יותר לבחירת-מחדש/החלפתו של המכהן, עוסקת עפ"י רוב במצבי שגרה, בהם נמצא כי הדוגמן מנצח את המקצוען. תפקידה העיקרי של הרשות המקומית במצבי חירום הוא להקטין את השפעתם של מצבים אלה על התושבים. תושבי הרשות המקומית נוטים לטפוס את המכהן לפי הקריטריון של מידת המוכנות (וההתמודדות בפועל) של הרשות במצבי חירום ובהתאם לכך מייחסים לו תפקוד טוב או גרוע. במקרים בהם התושבים מאמינים כי הרשות המקומית הייתה יכולה לעשות יותר כדי למנוע את הנזקים שנגרמו ממצב החירום, הם נוטים לייחס למכהן את האחריות לכך ולהענישו בהחלפתו בבחירות. במקרים בהם תושבי הרשות מאמינים כי הרשות עשתה את כל הנדרש כדי למנוע את הנזק, הם נוטים לתת למכהן קרדיט על העשייה ולתגמלו בבחירה-מחדש (Arceneaux & Stein 2006).

ברשימת סוגי המשברים המוצגת בספרות ניהול המשברים (Crisis Management) מופיעים בין השאר גם אסונות טבע והתקפות טרור, אולם ספרות זו איננה מתייחסת לניהול משברים במצבי מלחמה. אנו מרחיבים את הרשימה הנ"ל וכוללים בתוכה גם מצב מלחמה, ובמיוחד מצב של מלחמה מוגבלת. מחקר שבחן את התחרות הנ"ל ואת יכולת ניהול המשברים במצב חירום, בקרב מכהנים מצפון הארץ במלחמת לבנון השנייה מלמד על ניצחון הדוגמן על המקצוען (Horkin, Katz & Mevorach 2013). המחקר הנוכחי הולך צעד אחד נוסף קדימה ובוחר את התחרות הנדונה במצב חירום נוסף, מבצע עמוד ענן בעזה ב-2012, בשתי רמות ניתוח.

ברמת המיקרו, נבחנה התחרות בין הביצועים הנתפסים של המכהן במצב שגרה (בתחומים כמו חינוך, תשתיות, חזות הישוב וניקיון) לבין ביצועיו במצב חירום (תפקוד במלחמה) ונבדקה השאלה איזה מהם מספק הסבר טוב יותר לכוונות בחירה-מחדש במכהן? הממצאים מראים כי לתפקוד הנתפס של המכהן במצב חירום יש השפעה חזקה יותר על כוונות בחירה-מחדש במכהן מאשר לתפקודו במצב שגרה. ברמת המאקרו נבחנו השפעות הביצועים האובייקטיביים והביצועים הנתפסים של המכהן במבצע עמוד ענן בעזה ב-2012 על בחירתו מחדש/החלפתו בבחירות המקומיות ב-2013. האם ממצאי המחקר בקרב מכהנים מדרום הארץ במבצע עמוד ענן עולים בקנה אחד עם ממצאי המחקר בקרב מכהנים מצפון הארץ במלחמת לבנון השנייה? האם ליכולות ניהול המשברים, כמו בעת מלחמת לבנון השנייה ובעת מבצע עמוד ענן, יש השלכות משמעותיות וארוכות טווח יותר מאשר ליכולות הניהול בעיתות שגרה?

תפקוד הרשות המקומית בזמן חירום - היערכות, ביצוע והפקת לקחים

מר ישראל זינגר, ראש עיריית רמת-גן ואוניברסיטת תל-אביב

הרשות המקומית היא גורם חשוב בהיערכות המדינה להתמודדות עם מצבי חירום וגורם מרכזי במתן פתרונות לתושבים הנמצאים במצבים אלו. למקומה המרכזי של הרשות בהיערכות האמורה יש כמה סיבות, ואלה העיקריות שבהן: הרשות היא הגוף השלטוני שבעת רגיעה מקיים קשר ישיר וקבוע עם האוכלוסייה שבתחומה ואחראי לספק לה את השירותים החיוניים; בתחומה של הרשות המקומית קיימים משאבי כוח אדם ואמצעים אחרים שישמשו בעתות חירום רכיב חיוני בהיערכות של העורך; בעת חירום מתקיים ברשות המפגש של כלל גופי החירום הממלכתיים.

מקומה האמור של הרשות בעתות חירום קיבל ביטוי במערכת הנורמות שנקבעו בידי גופי החירום הממלכתיים, וכן במבנה הארגוני והתפקודי שאמור לפעול בעתות חירום. המסגרת הנורמטיבית להיערכות הרשויות המקומיות לעתות חירום התהוותה במהלך השנים ונקבעה בעיקר בחוקים (דיני הרשויות המקומיות), בהחלטות ממשלה, בנוהלי משק לשעת חירום (להלן - מל"ח) ובחוזר מנכ"ל משרד הפנים. הרשות המקומית המספקת את צורכי התושבים בעת רגיעה אמורה להמשיך ולספק את מרבית הצרכים בעתות חירום וגם למלא משימות נוספות הנובעות מהמצב. ככלל, ההיערכות הנדרשת להפעלת המשק בעת חירום, שנקבעה בנהלים של מל"ח ואחר כך של רח"ל, היא הבסיס לתפקוד הרשויות המקומיות במצבי חירום שונים.

היערכות הרשות המקומית לעת חירום כוללת מכלול של מערכים תפקודיים שאמורים לפעול בתיאום ביניהם. המדובר, בין היתר, בהקמת תשתית ארגונית בתחומים האלה: אספקה של שירותים חיוניים לרבות חלוקת מזון; טיפול באוכלוסייה נזקקת; העברת מידע לציבור, הסברה ודוברות; מתן שירותים חיוניים בתחום ההנדסה והתשתיות (מים, ביוב ובינוי); פינוי אוכלוסייה למרכזי פינוי; הפעלת מערכת החינוך בהתאם למדיניות הממשלה. לצורך הפעלת המערכים הללו נדרשת הרשות להקים ולהפעיל מרכזי הפעלה, מוקדי מידע, וחפ"ק (חבורת פיקוד קדמית). למילוי המשימות האמורות נדרשת היערכות נרחבת בתחום כוח האדם (ריתוק עובדי הרשות המקומית, הקמת מערך מתנדבים, והסתיעות בכוח אדם צבאי), ובתחום הלוגיסטי (אמצעים וכלי רכב). כן נדרשת מידה רבה של תיאום עם גופי החירום הממלכתיים, ואלה העיקריים שבהם: מל"ח (משק לשעת חירום - משרד הביטחון) רח"ל (רשות חירום לאומית) שהוקמה כחלק מהפקת לקחי "מלחמת לבנון השנייה", הרשות נועדה לתאם בין הגורמים השונים המטפלים באזרחים בשעת חירום. בשנת 2009 התמזגה מל"ח לתוך רח"ל ובשנת 2010 נסגרה רח"ל והוטמעה בתוך המשרד להגנת העורף, פיקוד העורף ויחידות ההגנה המרחבית בפיקודים המרחביים בצה"ל (להלן - ההגמ"ר), משטרת ישראל; וכן עם האגף לשירותי חירום במשרד הפנים.

לאופן שבו נערכו הרשויות המקומיות לעיתות חירום הייתה השפעה על מידת התפקוד של העורך במהלך ימי מלחמה או בשעת משבר אזרחי (הפגנות והתפרעויות אלימות, רעידת אדמה או אקלים קיצוני כמו זה שפקד את ישראל באמצע חודש דצמבר 2013). היערכות זו אמורה להיות תוצאה של פעילות מובנית ומתמשכת של הרשויות המקומיות ושל גופי החירום הממלכתיים. יש מתאם בין מידת ההיערכות והמוכנות של הרשויות המקומיות לעתות חירום במהלך ימי מלחמה ובשעת משבר אזרחי לבין מידת תפקודן בשעת מבחן. במהלך ולאחר ימי הלחימה (מלחמת לבנון השנייה (יולי-אוגוסט 2006) וימי הלחימה במבצע "עמוד ענן" (נובמבר 2012), היו רשויות מקומיות שהתנהלותן הייתה יעילה (באר שבע) ולעומתן היו רשויות מקומיות בהן קרס מערך החירום והארגוני ברשויות (צפת). לעומת ימי המלחמה ניתן להזכיר אירועי מזג אוויר קיצוניים כגון אסון הכרמל (דצמבר 2010) או "סופת השלגים" (דצמבר 2013) [וזאת עוד לפני שהתרחש אסון לאומי בדמות רעידת אדמה] הרשויות המקומיות בהן פגעי הטבע היו במלוא עוזן התקשו לתת מענה לצרכים של תושבי הרשות והמבקרים בה.

בעקבות הפערים במתן מענה הולם בעיתות חירום הוחלט במרכז השלטון המקומי להקים צוות עצמאי (של הרשויות המקומיות בנוסף לזה הממלכתי) למוכנות העורך לנזקי טבע. הצוות יכול: ראשי רשויות, מנהלי תחום ביטחון, מהנדסים וכלכלנים בשלטון המקומי, בנוסף להם יוזמו אליו גם נציגים מפיקוד העורף, משטרת ישראל, כיבוי אש, משרד האנרגיה, מד"א ומשרד הפנים. המטרה בהקמת צוות זה היא ללמוד ולהפנים מצבי משב

בתרחישים שונים ולהעביר לראש הממשלה, למשרדי הממשלה השונים (להם משיק תחום החירום), למבקר המדינה וליו"ר מרכז השלטון המקומי המלצות ליישום וביצוע.

שלטון מקומי וניהול ציבורי חדש: לקראת רפורמה במבנה הרשות המקומית

פרופ' עו"ד אסף מידני, המכללה האקדמית תל-אביב יפו

הצורך ברפורמות מעמיקות במנהל הציבורי בישראל עולה חדשות לבקרים לדיון ציבורי. יעידו על כך הועדות הרבות שפעלו בנושא, דוגמת ועדת קוברסקי 1989, וההצעות הרבות שהועלו הן מקרב מומחים מהאקדמיה והן מקרב מומחים מהמנהל הציבורי עצמו לרפורמה מקיפה במנהל הציבורי. למרות ריבוי הועדות וההצעות, מרבית התכניות אינן מבוצעות בפועל ומרבית החוקרים מסכימים שהתנהלות המנהל הציבורי בישראל אינה עומדת בסטנדרטים מערביים מקובלים אלא, להיפך, מיזדרדת לעבר סטנדרטים של עולם שלישי.

אף בתחום השלטון המקומי במהלך השנים נעשו ניסיונות לבצע רפורמות שכוונו לביזור הסמכויות מהשלטון המרכזי ולחיזוק העצמאות הפוליטית, התקציבית והמנהלית שלהן, ואולם היוזמות הללו נכשלו. המעניין שההצעות השונות כוונו לשינויים מוסדיים של מערכת היחסים שבין השלטון המרכזי למקומי ופחות במבנה הרשות המקומית.

מאמר זה מכוון למלא חסר זה ולהציע במסגרת ניתוח היסטורי והשוואתי, רפורמה במבנה הרשות המקומית כזו אשר עוקבת אחר רפורמות הניהול הציבורי החדש המאומצות במדינות שונות בעולם וכזו העוקבת אחר ההצעות השונות המכוונות למיסוד מבנה מנהלי ציבורי חדש בישראל.

הפרטה ובחירה מחדש בשלטון המקומי בישראל

ד"ר אתי שריג, האוניברסיטה הפתוחה

הרשויות המקומיות בארץ ובעולם מרכזות ומספקות את מירב השירותים לתושבים והן אחראיות ישירות גם לחלק מהשירותים הממלכתיים. השלטון המרכזי מצפה מהרשויות לספק שירותים ביעילות ולהתנהל בסביבה מודרנית, תוך כדי התגברות על מכשולים וקשיים פיננסיים וניהוליים, שניצבים בפני הרשויות בשנות האלפיים. אולם, צמצום הסיוע מהשלטון המרכזי, הגידול בהוצאות בהספקת השירותים, זמינות פוחתת של משאבים, המגמה לצמצום היקף המנגנון הציבורי, אי שביעות רצון מרמת השירותים, רצון הציבור להגדיל את חופש הבחירה שלו, ציפייה להספקת שירותים איכותיים, וניצול כספי ציבור באופן אפקטיבי ויעיל, כל אלה, דוחפים את הרשויות המקומיות לחפש דרכים חלופיות להספקת השירותים, שאחת הבולטות בהן היא הפרטה.

ההפרטה יכולה לשמש פתרון (אם כי לא מושלם) לבעיות תקציביות רבות איתן מתמודד השלטון המקומי. השאיפה להגברת היעילות, התחרות, החיסכון והאפקטיביות בהספקת השירותים מעודדים את אימוצה. יתרונות ההפרטה, כגון מגוון וגמישות בהספקת השירותים, מענה למחסור בכוח אדם מיומן, חלופה להעדר מתקנים מוניציפליים מתאימים, רצון ליצור יתרון לגודל ונטרול השיקולים הפוליטיים מתהליך הספקת השירותים, אמורים בסופו של דבר לאפשר לרשות להיות יעילה ואפקטיבית יותר בהספקת השירותים לתושבים. ראש הרשות הוא סימבול מרכזי הנתפס כאחראי הראשי להתנהלות הרשות. לפיכך, רשות שמפריטה אמורה להיות רשות יעילה יותר, למשל בהיבט החיסכון התקציבי האובייקטיבי והנתפס. אך האם תפקוד יעיל יותר משמעו גם תפקוד אפקטיבי יותר? האם רשות שמפריטה היא גם אפקטיבית יותר, למשל בהיבטים של שביעות רצון תושבים מתפקוד ראש הרשות המכהן ובחירה-מחדש במכהן?

המחקר הנוכחי בוחן אפוא שתי שאלות מרכזיות. הראשונה, האם קיים קשר בין היקף ההפרטה לבין שביעות הרצון של התושבים מתפקודו של ראש הרשות המכהן? והשנייה, האם היקף ההפרטה משפיע על בחירה-מחדש במכהן?

ובאיזו מידה? שאלות נוספות שנבחנות הן: האם קיים קשר בין סוג ההפרטה, מעורבת או טהורה, לבין שביעות רצון התושבים ובחירה-מחדש במכהן? האם קיים קשר בין הפרטת תחומי שירות ספציפיים, כמו תחומי החינוך, תחזוקת הכבישים והגינון, לבין שביעות רצון התושבים מתפקוד המכהן בתחומים הללו ובחירה-מחדש בו? הממצאים מלמדים כי אין קשר בין היקף ההפרטה לבין שביעות רצון התושבים מתפקוד המכהן ובין היקף ההפרטה לבין בחירה-מחדש במכהן. כמו כן, הממצאים מלמדים כי לשביעות הרצון מתפקוד המכהן יש השפעה מובהקת על בחירתו-מחדש, בעוד שלהיקף ההפרטה ולמשנתי ביצוע אובייקטיביים, כמו ביצועים כספיים ותפוקות, אין כלל השפעה. נמצא אפוא כי הפרטה עשויה לתרום לשיפור היעילות של הרשות המקומית, אך היא קורסת במבחן האפקטיביות שמבליט כמה מחסרונותיה, כמו בקרה רופפת וחוסר שליטה.

אסדרת תאגידים עירוניים כחלק משינוי מוסדי בשלטון המקומי

מר ניסים ערקובי, אוניברסיטת תל-אביב

תאגיד עירוני, ככלל, נועד לשמש ככלי בידי הרשות המקומית לביצוע המשימות המוטלות עליה והוא משמש מעין זרוע ארוכה עבודה. בה בעת, התאגיד העירוני הוא ישות משפטית הנושאת את עצמה, ואין רואים בו מחלקה ממחלקות הרשות המקומית. מרגע התהוותו קונה לעצמו התאגיד העירוני זכויות וסמכויות וכן נושא בחובות. חובת הזהירות היא שהתאגיד לא יהפוך לנטל כספי וניהולי על הרשות המקומית.

הקמת התאגידים העירוניים נועדה, בין היתר, להעניק לרשויות המקומיות גמישות ויעילות במתן שירותים לתושבי העיר, אגב ניצול מרחב התמרון המינהלי, הכלכלי והעסקי שמעניק התאגיד. בכך היא מבקשת להקל על התושבים את הצורך להתמודד עם המנגנון הביורוקרטי של הרשות המקומית. תאגידים עירוניים שבשליטת הרשויות המקומיות מייצגים תופעה מוכרת בארץ עוד מלפני ההכרזה על הקמת המדינה. במהלך השנים הקימו הרשויות המקומיות מאות תאגידים עירוניים מכל הסוגים, ובשני העשורים האחרונים התרחב עד מאוד מגזר זה לנוכח דרישתן של הממשלות מהרשויות המקומיות להתייעלות ולהפחתת מעורבותן של הממשלות במימון תחומים - חברתיים וכלכליים כאחד.

תאגיד עירוני הוא גוף שנשלט על ידי הרשות המקומית. טעמי הקמתו דומים לאלו של תאגיד סטטוטורי ושל חברה ממשלתית: לאפשר לרשות המקומית לבצע חלק מתפקידיה באמצעות גוף עצמאי שיהיה מוסמך להפעיל שיקולים עסקיים. ביזור סמכויות כזה אמור לייעל את תפקודן של הרשויות המקומיות ולספק להן מימון לפעולותיהן הציבוריות. התאגיד העירוני הוא אפוא יצור כלאיים מיוחד במינו, המפוקח על ידי הרשות המקומית, ובמסגרתו פועל גוף פרטי בתחומים של מתן שירות לציבור; עם זאת יש לו חיות משל עצמו והוא בעל שיקול דעת עצמאי. העברת פעילות לחברה עירונית איננה רק בגדר של עזרה טכנית, כיוון שגם שיקול הדעת מועבר אליה. עם זאת החברה העירונית נשלטת על ידי הרשות המקומית, והאחרונה גם משאירה בידיה את הסמכות לפעול באותו תחום בד בבד עם החברה העירונית. זוהי דרך ביניים בין הפרטה מלאה לבין פעילות במסגרת הרשות עצמה, כשהידיים הן ידי גוף פרטי והקול קול הרשות הציבורית.

התאגידים העירוניים נחלקים לשלושה סוגים עיקריים: חברה עירונית כלכלית בע"מ (להלן - חכ"ל); חברה עירונית לתועלת הציבור (להלן - חל"צ); עמותה [או בשם אחר תאגיד] עירוני.

החכ"ל משמשת זרועה הארוכה של הרשות ומכשיר לפיתוח אורבני וליזמות עסקית בתחומה. העברת פעולות מסוימות מהרשות לחברה טומנת בחובה יתרונות תפעוליים וכלכליים, ונועדה ליצור ולקדם פרויקטים כלכליים לרווחת תושבי הרשות באמצעות משאבים מקומיים עירוניים או ממשלתיים-ציבוריים או פרטיים. החכ"ל נמצאת בתווך שבין התחום העירוני-ציבורי, שבו השיקולים המנחים הם מינהל תקין ושמירה על אינטרס ציבורי, לבין התחום העסקי שבו ההתנהגות מוכתבת על ידי שיקולי יעילות והשאת רווחים.

חל"צ הינה חברה אשר תקנונה ומטרותיה עונים על שני התנאים הנקובים בסעיף 345 א' לחוק החברות. התנאי הראשון הינו כי בתקנונה של החברה יקבעו מטרות ציבוריות בלבד בהתאם לרשימה סגורה אשר נמצאת בתוספת לחוק החברות, והתנאי השני הינו איסור גורף של חלוקת רווחי החברה לבעלי מניותיה (חלוקת דיבידנד).

מטרת הקמת עמותה/תאגיד עירוני הינה קידום פרויקטים עירוניים לתועלת תושבי העיר על בסיס עסקי, תוך ביזור סמכויות העירייה וייעול תהליכי הביצוע וקבלת ההחלטות. תאגיד עירוני יכול להתקיים כחברה, חברה לתועלת הציבור או כעמותה.

באפריל 2012 היו על פי נתוני משרד הפנים יותר מ-500 תאגידים עירוניים, ומתוכם 239 חברות עירוניות הנמצאות בשליטתן המלאה של הרשויות המקומיות. עוד עולה מאיסוף הנתונים שהמחזור השנתי של כלל התאגידים מוערך ב-5 מיליארד ש"ח, וההפסד המצטבר שלהם נכון לסוף שנת 2010 מוערך ב-0.4 מיליארד ש"ח.

פאנל 12: ניתוח החלטה יישומי

יו"ר: פרופ' אלכס מינץ, המרכז הבינתחומי בהרצליה

קבלת ההחלטות במדיניות חוץ של סדאם חוסיין

מר אלי מוגרבי, המרכז הבינתחומי בהרצליה

במהלך שנות שלטונו, סדאם חוסיין היה אחד הדמויות היותר מעניינות ונחקרות בעולם. סדאם חוסיין קיבל החלטות רבות, אשר גרמו לו להיראות למביטים מבחוץ, ולאנליסטים רבים במערב, כאדם לא רציונאלי. אנו ננסה להבין את החלטותיו של סדאם חוסיין תוך שימוש בארבעה כללי קבלת החלטות – תוחלת התועלת, פוליהוריסטי, סילוק לפי אספקט ולקסיקוגרפי. בדרך זו, ננסה להבין את דרך קבלת ההחלטות של סדאם חוסיין במדיניות חוץ, ומה הוא חוק קבלת ההחלטות שבו סדאם חוסיין השתמש כאשר עמד בפני החלטות שונות במדיניות החוץ. במהלך העבודה 6 החלטות של מדיניות חוץ תבדקנה. היתרון הגדול בעבודה זו הוא המבט המעמיק שניתן לנו על ההחלטות השונות של סדאם. שלא כמו ניתוחי עבר, ניתוח זה מתבסס על הקלטות של סדאם, אשר נמצאו לאחר מלחמת עיראק על ידי הצבא האמריקני. הקלטות אלה נותנות לנו מבט מעמיק על שלטון העריץ העיראקי ועוזרות לנתח את המקרים בצורה אשר תואמת ברמה המדויקת ביותר את הבנתו של סדאם עצמו את המקרים השונים, שבהם ניצב כאשר היה עליו לקבל החלטות. בעזרת ניתוח זה ננסה להשיג כמה דברים – 1. הבנה כיצד סדאם ראה העולם שמסביבו, וכיצד התוכן הקוגניטיבי שלו הטה לעיתים את קבלת ההחלטות שלו. 2. פענוח דפוס קבלת ההחלטות במדיניות החוץ של סדאם חוסיין.

קבלת ההחלטות של בשאר אלאסד בהיבטי שלום ומלחמה –

מדיניות חוץ ופנים

מר אורי ברזל, המרכז הבין תחומי הרצליה

מאז עלייתו של בשאר אלאסד לשלטון בסוריה בשנת 2000 הוא מתמודד עם אתגרים מקומיים, אזוריים ובינלאומיים. יחסיה של סוריה עם ישראל ידעו עליות ומורדות, ומאז שנת 2011 מתמודד אסד עם גילויי התנגדות חריפים לשלטונו, אשר הובילו למלחמת אזרחים. מטרת מחקר זה היא לבחון את קבלת ההחלטות של בשאר אלאסד בהיבטי שלום ומלחמה, הן במדיניות החוץ מול ישראל והן בזירה הפנימית.

שאלות המחקר, אשר מנחות את מחקר זה, הן: (א) מהו(ם) חוק(י) ההחלטה, לפיו(הם) פועל אסד בכל הנוגע ליחסי סוריה-ישראל בהיבטי שלום ומלחמה? (ב) האם ניתן לזהות חוק החלטה הרלוונטי הן להיבטי שלום והן להיבטי מלחמה, או שמא אסד פועל לפי חוקי החלטה שונים במצבים השונים? (ג) מהו(ם) חוק(י) ההחלטה, לפיו(הם) פועל אסד בכל הנוגע למלחמת האזרחים בסוריה? (ד) האם חוק החלטה זה שונה מחוק ההחלטה לפיו פועל אסד במדיניות החוץ?

על מנת לתת מענה לשאלות הנ"ל 15 מקרי בוחן יותחו תוך שימוש בתוכנת "לוח ההחלטה" (The Decision Board platform) לניתוח החלטה יישומי (Applied Decision Analysis – ADA). שמונה מקרי בוחן יעסקו במדיניות החוץ – יחסי סוריה-ישראל (4 החלטות בהקשר שלומני ו-4 החלטות בהיבט לוחמני); שבעה מקרי בוחן יעסקו במדיניות הפנים.

האינטואיציה והרציונל בקבלת החלטות

גב' דניאל ישראל, המרכז הבין תחומי הרצליה

מטרת המחקר היא לבחון האם אנשים בעלי דפוס קוגניטיבי רציונלי מצטיינים יותר בקבלת החלטות רציונליות מאשר נבדקים בעלי דפוס קוגניטיבי אינטואיטיבי. במילים אחרות, מחקר זה מהווה ניסיון לבחון האם אנשים שהמערכת האינטואיטיבית היא דומיננטית עבורם יצליחו להתגבר בצורה "טובה יותר" על המצב הבלתי מוכר שטמון בקבלת החלטה, מאשר שהאנשים הרציונליים יצליחו להתגבר על התנאים המקשים הקיימים במציאות, דהיינו, לחץ של זמן וכמות מידע מוגבלת שעומדת לרשות מקבל החלטה.

קיים קושי בלהגדיר מהי הבחירה הרציונלית עבור אנשים, מכיוון שעבור תיאוריות שונות קיימת הנחת העדפות שונה. לשם כך, נערך ניסוי שמטרתו היה לדמות את תהליך קבלת ההחלטה לסיטואציה מציאותית; מדובר בהחלטה יחסית מורכבת ולא מוכרת, שבוחנת את תפקוד האדם תחת מגבלות המציאות.

הניסוי שנערך היה ניסוי בן שני שלבים: השלב הראשון נועד ליצור את ההבחנה בין הנבדקים בעלי דפוס קוגניטיבי רציונלי בקבלת החלטה לעומת אלו בעלי הדפוס הקוגניטיבי האינטואיטיבי בקבלת החלטות. לשם כך הנבדקים מילאו שאלון קוגניטיבי בשם General Decision Making Style. השאלון מאפיין את סגנון קבלת ההחלטה, ובאמצעותו ניתן לקבוע עבור כל נבדק שהשתתף בניסוי האם הוא שייך לקבוצת מקבלי ההחלטה הרציונליים או לקבוצת מקבלי ההחלטה האינטואיטיביים. בשלב השני השתתפו הנבדקים בניסוי ממוחשב המדמה את תהליך קבלת ההחלטות (באמצעות תוכנת ה-Decision Board); ובאופן זה התאפשרה בחינת חוק ההחלטה של הנבדקים, וזאת תוך הבחנת הנבדקים הרציונליים מהנבדקים האינטואיטיביים.

ההחלטות שהתקבלו על ידי הנבדקים נבחנו באמצעות מספר תיאוריות רציונליות המציגות קוד החלטה שונה: תיאורית תועלת התוחלת, התיאוריה הלקסיקוגרפית, המודל הפולי-היוריסטי, EBA (אלימינציה באמצעות

ממדים). תחת כל אחד מהמודלים הרציונאליים האמורים, נבחנו ההחלטות שהתקבלו על ידי הנבדקים בעלי סגנון החלטה רציונאלי מול ההחלטות שהתקבלו אצל הנבדקים בעלי סגנון החלטה אינטואיטיבי. השוואה זו אפשרה לבחון את "איכות ההחלטה" של קבוצות הנבדקים, ואת היכולת שלהם להגיע להחלטה "הרציונאלית" (תחת הנחות המודלים).

ממסקנות הניסוי עולה שעל פי קוד החלטה EBA, הנבדקים האינטואיטיביים הם המצטיינים בבחירה הרציונאלית. בנוסף, מתוצאות הניסוי ניתן לראות כי בקרב הנבדקים בעלי דפוס קוגניטיבי רציונאלי, הייתה חלופה אחת מתוך ארבע החלופות האפשריות, שהבחירה בה הייתה הגבוהה ביותר (39% מהנבדקים בעלי דפוס קוגניטיבי רציונאלי בחרו בה, בעוד שבממוצע אחוז הבחירה בכל חלופה אחרת בניסוי עמד על 20%). ניתן להסיק מכך כי אם רוב הנבדקים בעלי דפוס קוגניטיבי רציונאלי בחרו באחת מן החלופות, זוהי החלופה הרציונאלית. ביחס לנבדקים האינטואיטיביים ניתן לראות כי 52% מתוכם בחרו בחלופה שנקבעה כחלופה הרציונאלית. מכך, המסקנה הראשונית ממחקר זה היא שאחוז יותר גבוה של נבדקים המגיעים לבחירה רציונאלית הם אלו בעלי הדפוס הקוגניטיבי האינטואיטיבי.

The Cognitive Algebra of the Iranian Leadership's Decisions

פרופ' אלכס מינץ, המרכז הבינתחומי בהרצליה

In this paper, I present a Decision Support System of the Iranian leadership. By applying various decision rules (lexicographic, poliheuristic, rational, cybernetic) to the decisions of the Iranian leaders on the nuclear issue and by using the Cognitive Algebra thesis, I show how I was able to predict accurately in March 2013 the reversal of the Iranian policy in Summer 2013 and the timing of this reversal (after the Iranian election of 2013).

פאנל 13: שיח של זכויות אדם באפריקה: תיאוריה ופרקסיס

יו"ר: ד"ר ליין שלר, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

African Child Soldiers and the Evolution of Human Rights Discourses

Stacy Hynd, Exeter University, UK

Children have become integral to contemporary warfare in Africa, and child soldiers in particular are often taken as evidence of the depoliticization, criminalization and civilianization of conflict. Much of the current literature on child soldiers however fails to historically contextualize the emergence of phenomenon against the changing background of international human rights discourses, their

application within Africa, and evolving constructions of the 'child'. This paper will argue that the child combatant as a modern political crisis owes much of its import to the increasing entanglement of liberal humanitarianism, international rights regimes/discourses, and global political norms. This paper will therefore demonstrate how shifting legal and humanitarian norms have constructed the modern 'child soldier' in Africa, and how the differences between these constructions and the lived realities of children's wartime experiences limit the efficacy of international intervention. It will particularly focus on the emergence of the 'child soldier' in UN policy from 1973-2000. The empirical foundations of the paper will be extensive archival sources on African militaries and armed groups from 1960-80s, humanitarian/INGO/UN reports from 1980s to the present, Truth and Reconciliation Commission evidence, legal case records, and contemporary child soldier memoirs.

Human Rights Discourse and the 'Bogus' African Asylum Seeker

Benjamin Lawrance, Rochester Institute of Technology, USA

Do African asylum seekers really understand their human rights? Do they set sail, or take flight by foot, fully cognizant of their rights and how they have been violated? How do we know if asylum claimants' narratives are real? And why does this matter?

Throughout Europe today, and beyond, a powerful anti-immigration discourse in the public arena contends that most asylum seekers are fraudulent and make 'bogus' claims. At the same time, and in many of these same countries, of all branches of government and administration, the judiciary routinely maintains rank the highest in public opinion polls of perceptions of fairness, equity, and competence - often high above elected assemblies, parliaments, and elected executive leadership. Most national refugee status determination now provides for secondary review, beyond an administrative process, and most asylum claims are ultimately decided by judges or adjudicators.

A paradox appears evident, insofar as the judiciary is generally highly regarded by the citizenry, whereas the accuracy of decision-making about asylum is broadly questioned. Are judges making wrong decisions? Are asylum seekers crafting their narratives to fit norms of human rights discourse? This paper examines the logics and contradictions of bogus-asylum seeker discourse by exploring the textuality of African asylum claimants and the discourse of rights possibly embedded.

Independent Child Migration and International Law in Africa

Noa Levy, Ben Gurion University of the Negev, Israel

International unaccompanied child migration is an integral part of the international migration flows in Africa and outside of it. In the last couple of decades this phenomenon has been getting more and

more attention from national and international parties that focus on different legal, humanitarian, sociological, psychological and ethnological aspects. Children and adolescents migrate for different timeframes and for various reasons. Triggered by extreme life situations and by the need and will to look for better opportunities, children and adolescents migration can often include aspects of social incentives like gaining independence and autonomy and going through a rite of passage to adulthood. Nevertheless, the dangers that they face are numerous and often grave. It is with reason that international and local authorities consider them to be one of the most vulnerable population segments, as well as a hard one to identify, care for and protect.

In this presentation I shall try to explore the existing gaps and difficulties of the international legal arena in facing unaccompanied child and adolescent migration. While the main purpose of international law is to prevent unaccompanied child migration, it also aims to protect and create legislative system for the children and adolescents in real need of asylum. The UN Palermo Protocol, written during the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, in the year 2000, is the most substantial legal international document regarding the issue. Differentiating between human smuggling and human trafficking, the Palermo Protocol aims to prevent and protect unaccompanied children on the move by reducing their responsibility and autonomy in decision making. Various voices and testimonies alert that by doing so, the international law undermines and nullifies the reasons which lead to unaccompanied child migration and deepen the gap between western and local perceptions of family and childhood. These gaps and conflicts characterize the international, national and local efforts to cope with unaccompanied child migration.

פאנל 14: חקר סכסוכים במאה ה-21: האם שינוי דורי ואתגרים חדשים מוביל לפריצות דרך מדעיות?

יו"ר ומתדיין: ד"ר תמיר ליבל, Centre for War Studies, University College Dublin

מאזן רעיונות- התנגשות רעיונות בעולם משתנה

ד"ר דיוויד לייטנר, המחלקה למדעי המדינה וחוג המשולב באוניברסיטת בר אילן

הרצאה זו בוחנת את תפקידם של רעיונות ככוח. היא טוענת להערכה מחדשת של מקור הכוח ומציעה גישה שונה של מאזן/התנגשות כמשתנה בלתי-תלוי. גישה זו עשויה להתיישב עם מרבית הפרדיגמות התיאורטיות המקובלות, ובייחוד בקונצנוס הסמוי הקיים ביניהן שהן מושתתות על הנחות רעיוניות. במילים אחרות, הרצאה זו דנה בתפקידם של רעיונות בתחומי אסטרטגיה, פוליטיקה, וסכסוכים. דרך ניתוח ריאליסטי ניאו-קלאסי ננסה לטעון שקיומם של רעיונות הנו בעל השפעה מהותית על יחסים פוליטיים. המחקר מדגים את השפעתם של רעיונות על שינויים בתרבות הפוליטית ועלייתם של דמוקרטיה ורפובליקניזם באמצעות ניתוח ההיררכיה הרעיונית ויישומה

במהפכה האמריקנית. בנוסף, ניתוח השוואתי יראה כיצד שינויים בהיררכיה השפיעו על קבלת החלטות במעורבותה של ארצות הברית במהפכה הצרפתית. הבנת תפקידם של רעיונות בפוליטיקה ואסטרטגיה מאפשרת ניתוח מיטבי של השלכותיהם של שינויים מערכתיים, תת-מערכתיים, לאומיים ומקומיים, חיצוניים ופנימיים. היא מאפשרת לזהות קווי עימות ראשוניים, מנהיגים ומונהגים בסכסוך, וכיצד קונפליקטים אלה הביאו לקבוצות שמטרתן להגן על הסטטוס-קוו, בעוד שאחרים מבקשים לשנות אותו בכל הרמות. זה מצביע על כך שרעיונות, אינם רמות ניתוח נפרדת אלא תחת זאת חלק בלתי נפרד מכל רמות הניתוח והזרמים של אינטראקציה ומחשבה פוליטית. ניתן לומר שהם 'ענף הרעיונות' המאפשר לשחקנים בודדים, מדינתיים ומערכתיים לחלוק ברעיונות, להשיג תמיכה עבור רעיונותיהם ולאצור השפעה כדי לתרגם רעיונות לפעולות ולארגונים פוליטיים. ככל שנבין טוב יותר את כוחם ותפקידם של רעיונות בפוליטיקה כך נשפר מהותית תכנון אסטרטגי, פוליטי ומחקרי.

קונפליקט ישן-חדש: הקבוע והמשתנה באסטרטגיה של ארגון חיזבאללה

ד"ר לימור נובל-קוניג, המרכז למחקרי ביטחון לאומי באוניברסיטת חיפה

מזה כשלושה עשורים מאז הקמתו, ארגון חיזבאללה מהווה איום ביטחוני מאתגר עבור מדינת ישראל. מאמר זה יתמקד בזיהוי והשוואת המגמות באסטרטגיה של חיזבאללה בשתי תקופות זמן: תקופת הזמן הראשונה מאז נסיגת צה"ל מלבנון במאי 2000 ועד פרוץ מלחמת לבנון השנייה בשנת 2006 ותקופת הזמן השנייה לאחר מלחמת לבנון השנייה, משנת 2006 ועד היום. זאת תוך בחינת אירועים ושינויים הרלבנטיים שהתרחשו בעולם הערבי ובמזרח התיכון ובמטרה לזהות מגמות והשלכות לביטחון הלאומי של ישראל ולמחקר עתידי. כשבוחנים את האסטרטגיה של חיזבאללה כנגד ישראל ניתן לזהות בה ארבעה מרכיבים/אלמנטים מרכזיים: פרובוקציות, סיוע לארגונים פלסטיניים, לוחמה פסיכולוגית ופעילות פלילית.

בחינת האסטרטגיה של הארגון בשתי תקופות הזמן מלמדת כי האלמנט העקבי ביותר באסטרטגיה הוא הלוחמה הפסיכולוגית, שאופן הפעלתו והשימוש בו לא השתנה, לא רק לפני ואחרי מלחמת לבנון השנייה אלא אף מאז הקמת הארגון בשנת 1982 והוא היה ונותר מרכיב דומיננטי באסטרטגיה של חיזבאללה כנגד ישראל. גם השימוש בסיוע לארגונים פלסטיניים ובפעילות פלילית נשאר בשימוש בדרגות שימוש שונות. עם זאת, השוואת האסטרטגיה של ארגון חיזבאללה בין שתי תקופות הזמן העלתה שחלה ירידה משמעותית בשימוש במרכיב הפרובוקציות והארגון נמנע מיצירת פרובוקציות כנגד ישראל, לפחות עד הפיגוע בבורגס, בולגריה בשנת 2012, שתוצאות החקירה של ממשלת בולגריה קבעו כי חיזבאללה היה אחראי לו. ארגון חיזבאללה נחלש בזירה הפנים-לבנונית עקב תמיכתו במשטרו של אסד במלחמת האזרחים בסוריה וגם ספג מכה קשה ההכרה של האיחוד האירופי בזרוע הצבאית של הארגון כארגון טרור ביולי 2013. מבחינת ישראל, חיזבאללה נמצא כרגע בעמדת חולשה וסביר להניח שאינו מעוניין בהסלמה או בעימות, אך יש לבחון את המגמות העתידיות באסטרטגיה של הארגון בזהירות.

מי שלא יכול לעשות- שילמד? תורת הלחימה ב"הגנה", 1939-1948

ד"ר דב גלזר, עמית בתר דוקטורט במרכז בגין סאדאת למחקרים אסטרטגיים

הרצאה זו מתמקדת בהתפתחות תורת הלחימה הכתובה, כלומר פיקוד וניהול מבצעים צבאיים, המורכבת מסוגיות היסוד פיקוד, מבצעים, לחימה משולבת ואופייה הבסיסי של התורה, בהגנה ובצה"ל, והאנשים אשר יצרו אותה, בין השנים 1939 ו-1949. אותה חבורה ייצגה את העילית שבשדרות הפיקוד של ההגנה ועתידיים היו לשמש כמג"דים ומעלה במלחמת 1948. התורה שהם פיתחו, על יתרונותיה וחולשותיה, נוצקה מתכנים בריטיים, אמריקאיים,

גרמניים ומקוריים. מה שהחל כתורת לחימה המיועדת ללוחמת גרילה ברמה מחלקתית התפתחה בעיצומה של מלחמת 1948 לתורת לחימה עבור גדודים הנלחמים לוחמה סדורה. זו הדגישה את התחבולה, יוזמה בקרב פקודים, התקפיות, דבקות במשימה לאור המטרה ולא דביקות במשימה עצמה. לעומת זאת, המפקדה היתה לעיתים מנופחת ומסורבלת וחלוקת התפקידים בה לא הוגדרה בבהירות, מרחב הפעולה שניתן לפקודים היה צר מכפי שתוכנן והסתמנה העדפה ברורה לכוח האש על פני תמרון ותנועה. התורה עצמה התאפיינה בנטייה ברורה להוראה מאשר לפיתוח כלי חשיבה ומיעוט לתאר בה את היתרונות והחסרונות של אופני הלחימה השונים. לוחמה משולבת היוותה את נקודת החולשה העיקרית של תורת הלחימה, נושא שבו היה לישראלים ניסיון מועט, חולשה טכנולוגית ובעיקר, חוסר עניין. במהלך שנות הארבעים ניתן היה לראות לא מעט דוגמאות בהם יושמו אותם העקרונות, בעיקר כיוון ששיקפו את התורה שהונחלה לדורות של מפקדים. כיוון שכך, חקר תורת הלחימה מאיר זווית ראייה חדשה על ההיסטוריה הצבאית, אך היא גם מאפשרת לנו הצצה לתהליכים המשפיעים על עיצובה של תורת לחימה, בעבר ובהווה. ואמנם, חקר הפרטים המרכיבים את התורה הצבאית עשויים לחשוף לא רק את מקורותיה הרעיוניים אלא גם את המקורות לחלק מהבעיות של המערכת הצבאית היום.

אקטיבי או פסיבי - תפקוד קהילת המודיעין בעת משא ומתן לשלום

ד"ר איתמר ריקובר, אוניברסיטת בר אילן והאוניברסיטה הפתוחה

בתודעתם של רוב בני האדם, חרדות פועלות בעוצמה ניכרת יותר מאשר תקוות. הסיבה לכך נעוצה אולי במחיר הנראה לעין, שכן המודיעין עוסק לא אחת בדיני נפשות. לעומת זאת השאלה האם פניהן של מדינות האויב לשלום, מחירה האנושי אינו נראה לעין אך למרות זאת ההשלכות של הערכת כוונות האויב בדבר הסיכוי לשלום, חשוב ביותר לדרג מקבלי ההחלטות. איש המודיעין איננו יכול להכתיב את המדיניות במדינה דמוקרטית, אך במתח שבין מלחמה לשלום מוטלת על איש המודיעין האחריות להביא לתודעת המדינאים את מלוא האפשרויות, את השפעותיהן ואת תוצאותיהן. במוקד ההרצאה תיבחן השאלה מה היה תפקידה של קהילת המודיעין במהלך המשאים ומתנים השונים בין ישראל למדינות ערב.

מידע הוא חלק חשוב ובלתי נפרד ממשא ומתן שכן התהליך המאופיין בחוסר וודאות. האינטרסים של הצדדים אינם ידועים במידה מספקת, סדר העדיפויות אינו ברור, וקיים חוסר וודאות לגבי התפתחות המשא ומתן בעיקר לגבי תוצאותיו. המחקר בחן את המשא ומתן בין ישראל לירדן, המשא ומתן בין ישראל למצרים והמשא ומתן בין ישראל לנוצרים בלבנון. בכל אחד משלושת המשאים ומתנים, הייתה מעורבות ישירה ועקיפה של שירותי המודיעין הישראליים.

במשא ומתן בין ישראל ללבנון, מעורבותם של אנשי המוסד הייתה מעורבות פעילה ובולטת במיוחד. לעומת זאת, מעורבותם של שאר אנשי קהילת המודיעין בתהליך המשא ומתן בין ישראל למצרים ובין ישראל לירדן, הייתה דלה יחסית ונשענה בעיקר על שמירת חשאיות המפגשים והעברת מסרים סודיים בין המנהיגים. לאור זאת ניתן לשער כי כאשר קהילת המודיעין מתפקדת במהלך המשא ומתן באופן פעיל, תוצאותיו של המשא ומתן פחות טובות מאשר תוצאותיו של המשא ומתן בו קהילת המודיעין מתפקדת בצורה טכנית.

פאנל 15: המשפט, הביטחון הלאומי והפוליטיקה

יו"ר: פרופ' סטיוארט כהן, המכללה האקדמית אשקלון

מדוע בית המשפט העליון בישראל נוטה להיות רובני בשאלות של זכויות אדם וביטחון לאומי?

פרופ' גד ברזילי, אוניברסיטת חיפה

Supreme courts incline to be majoritarian in legal cases where it seems that values and principles of human rights are in conflict with national security. The purpose of my paper based on research is to explain a prevailing propensity of the judiciary, including in Israel, to prefer to defer or dismiss appeals against the security establishment and the government in issues of national security and issues narrated as national security. I will discuss several possible theoretical and jurisprudential explanations and the nature of the legal and public dialogue between the courts and the various branches of the government.

מחיר המידע: קליטה ושיקום של סיעני מערכת הביטחון ביישובים בישראל

פרופ' מנחם הופנונג, האוניברסיטה העברית בירושלים

מחקר זה מנתח את מאפייני תעשיית גיוס משתפי הפעולה בשטחים ואת מחירה של תעשייה זו במונחים חברתיים וכלכליים. שאלת המחקר העיקרית היא, מהו המחיר האמיתי שמשלמת החברה הישראלית בגין גיוס, תחזוקה ושיקום של משתפי הפעולה בשטחים?

רבים מתושבי השטחים המגויסים כסיענים נחשפים במהלך פעילותם ובשעת צרה הם נמלטים לישראל וזוכים לקבל בה היתר ישיבה, תושבות לעתים אף אזרחות. מערך השיקום כולל, מערך ארגוני, מענקי סיוע, הסדרת עבודה וליווי שיקומי למשתפי הפעולה ומשפחותיהם.

מקור המידע העיקרי לאיסוף החומר המחקרי הראשוני הוא מאות העתירות (קרוב ל-500) שהוגשו לבג"ץ במהלך השנים על ידי סיענים ומבקשי מקלט (פלסטיניים) הטוענים כי בשל פעילותם למען ישראל יש להעניק להם מעמד של סיענים או של מאויימים (אנשים הנמצאים בסכנת חיים בשטחים בגין חשד אמיתי או שמועות בדבר היותם משתפי פעולה עם ישראל). בנוסף לעתירות לבג"ץ נאסף מידע נוסף מתוך יותר מ-300 תיקי ערכאות משפטיות אחרות, מידע המשלים את זה הנכלל בתיקי הבג"ץ.

במשך השנים נקלטו בדרך זו אלפי משתפי פעולה פלסטיניים ולבנונים (ועשרות אלפי בני משפחה ומאויימים אחרים) בישראל. חלק ניכר מאותם משתפי פעולה גויסו לפעילות בשל היותם בעלי עבר פלילי במקום מגוריהם. בעת קליטתם בישראל נחתמים עמם הסכמי פעולה לפיהם יחדלו מפעילותם הפלילית בשוהותם בישראל, התחייבות שחלק ניכר מאותם סיענים אינו עומד בה (כפי שעולה מעתירותיהם לבג"ץ).

ההיקף האמיתי של תופעת הסיענות נעלם עד כה מעיני הציבור, לא במעט מפני שיישוב ושיקום הסיענים נעשה בערים מעורבות או ביישובים בפריפריה בהם יכולת התושבים להתנגד להתיישבות הסיענים במקום היא חלשה יותר מאשר ביישובים מבוססים. המדובר בהגירה מתמדת של תושבי השטחים לישראל בגין מחויבות ישראלית להגן

על סייענים שנחשפו ולאפשר גיוס קבוע של סייענים נוספים. הגידול באוכלוסיית הסייענים שנלוות לו בעיות חברתיות ניכרות, מתרחש במקביל להרחבת ההתנחלות בגדה המערבית. במובן זה השימוש המסיבי בסייענים ובפרט קליטתם ביישובים במרכז ישראל תוצאתו הנסתרת היא, הרחבת שולי מערכת השליטה הישראלית במחיר של החלשת המרכז.

כיצד השפיע האקטיביזם השיפוטי של אהרון ברק על פסיקת בית המשפט העליון בנושאי בטחון לאומי?

פרופ' סטיוארט כהן, המכללה האקדמית אשקלון

פרופ' עמיחי כהן, הקריה האקדמית אונו

Aharon Barak presents an outstanding example of judicial leadership. Under his presidency of Israel's Supreme Court (ISC; 1995-2006) judicial activism scaled unprecedented heights. This paper focuses on the effects of that process on the specific area of Israel's national security conduct.

We begin with a theoretical taxonomy, positing a spectrum of judicial intervention in national security affairs comprised of six modes: Enforcement; Interpretation; Attribution; Facilitation; Transference; and Constitutionalism.

The first section of the paper differentiates between these modes of judicial activity, stressing variations in their understandings of the role of law in democracies, especially when courts have to adjudicate between human rights and national security interests.

Thereafter, the paper demonstrates how, under Barak's presidency (which partially coincided with the second intifada), ISC decisions on national security issues progressed along each rung of the spectrum – except, significantly, the last.

Finally, we evaluate Barak's style of judicial leadership. Barak's court was definitely unusually attentive to individual rights, not least vis-a-vis national security. Basically, however, its jurisprudence unquestioningly accepted Government assumptions on such matters of principle as the definition of "security threats" and of the legal regime in "the territories", as well as executive primacy in national security affairs. These self-imposed limitations on judicial power, although perhaps justified by general constitutional claims, left Israel's national security law in an unstable condition.

Resurrecting the Six Days of War and the International Right to Self-Defense: The Case for Israel against Iran

ד"ר מוחמד ותד, המכללה האקדמית צפת

The international community provided an explicit limit to the use of force, permissible only for performing an act of self-defense (article 51 of the UN Charter). Unfortunately, what was considered plainly enough to the drafters of article 51, has been found deeply complicated in practice.

Recently there were numerous attacks on guerrilla forces in Middle East countries, using the justification of preemptive self-defense. Can such claims be justified or they are just being used as a cover for actions which are remotely tied to self-defense?

This paper addresses Israel's Six Days of War as a case study to discuss the case for Israel to conduct the international right to self-defense vis-à-vis Iran's constant and immediate threats against Israel. The paper aims at distinguishing the legal debate from the political reasoning for possible Israeli actions against Iran.

I look at the case of possible Israeli action against Iran explore three defensible arguments under article 51: (1) reactive; (2) anticipatory/preemptive; and (3) preventive. Inquiring these three defensible arguments, I assert that the international right to self-defense should be limited solely to reactive self-defense, namely in response to an armed attack or to an imminent threat of an armed attack.

מיראה לזקיפות קומה? - החלטת בג"צ בנושא השימוש בחימוש על בסיס זרחן לבן באזורים מיושבים

ד"ר איתן ברק, האוניברסיטה העברית בירושלים

ביולי 2013 דחה בג"צ עתירה אשר קראה לאסור על צה"ל שימוש בחימוש המכיל זרחן לבן באזורים מיושבים (בג"צ 4146/11). חרף העובדה כי לכאורה מדובר בדחייה ולאחר סחבת – בחלקה מכוונת – לעתירה אשר הוגשה כבר במאי 2011, השוואה בין החלטה זו להחלטות בג"צ בעתירות קודמות אשר ביקשו את התערבותו באחד מן התחומים במשפט הבינלאומי הרגישים ביותר בהיבט הפוליטי (דיני נשק- הכוללים הטלת הגבלות או איסור השימוש באמצעי לחימה מסוימים) מצביעה על מפנה דרמטי.

במהלך האינתיפאדה השנייה ומבצע "חומת מגן" דחה בג"צ על הסף עתירות בתחום דנן בהצהירו כי "ביהמ"ש לא יידרש לעתירה התוקפת שיקולים מבצעיים מובהקים, הנוגעים לבחירת אמצעי הלחימה ודרך ניהול הלחימה" [בג"צ 5872/01] או כי "לא ניתן עניינית ומוסדית לתת את הסעדים המבוקשים על-ידי העותרים" [בג"צ 3022/02]. גם לאחר הפחתת רמת האלימות, דחה בג"צ באפריל 2003 עתירה נוספת בתחום בנושא השימוש בפלאשט ברצועת עזה, לאחר דיון קצר שכלל, בין השאר, התעלמות מעובדות וסטייה מהדרך הראויה לבחינת חוקיות אמצעי לחימה, (בג"צ 8990/02). מנגד, במקרה דנן ועשור אחרי החלטה בנושא הפלאשט מצא עצמו בג"צ מקיים דיון מעמיק בנושא כאשר הדחייה נומקה בעצירת הביקורת השיפוטית לאור הצהרות המדינה כי תחדל משימוש בחימוש זה "לעת הזאת" בכפוף לשני חריגים "מצומצמים ביותר". יתירה מכך, בג"צ אף הורה על עריכת בדיקה "מקיפה ומעמיקה" של השימוש בחימוש זה בכלל. לאור קווי המתאר הזהים של המעשה עצמו (שימוש בשני אמצעי לחימה שחרף העדר איסורים הסכמיים לגביהם, נתפשים בעיני חלק מן הציבור בארץ ובעולם כ"מפוקפקים" [פלאשט זרחן לבן] ובאותו אזור גאוגרפי [רצועת עזה]), עולה תהייה לפשר הטיפול השונה.

המחקר מנסה, אפוא, להתחקות ולבודד את הנסיבות והגורמים אשר הביאו לטיפול השונה של בג"צ בפרשה כגון התקופה השונה, מותב השופטים, אופי העדויות והממצאים שהביאו העותרים או זהותם, כאשר במקרה דנן עסקינן ב-117 ארגונים ואישי ציבור מישראל ובהם כלת פרס ישראל שלומית אלוני ז"ל, חתן הפרס, הפרופ' זאב שטרנהל. זאת, במקביל לבחינה משפטית של ההחלטה ונימוקה לאור המדדים המקובלים לבחינת חוקיות אמצעי לחימה והתקדים בנושא שהתווה ביה"ד הבינלאומי לצדק בחוות דעתו המייעצת בנושא חוקיות השימוש או האיום בשימוש בנשק הגרעיני ב-1996. בחינה משפטית אשר תוכל בתורה לשפוך אור נוסף על המידה שבה בג"ץ חדל מן היראה מן הצבא להתערב בתחום זה וזקף את מלוא קומתו.

פאנל 16: זכויות אדם והומניטריזם: זירות ומגמות חדשות

יו"ר: ד"ר ניצה ברקוביץ', אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

The Human Right to Kill

פרופ' ניב גורדון, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

According to Harvard human rights professor David Kennedy, "the American military is by far the world's largest human-rights training institution. Across the globe, engagement with the U.S. military—purchasing our weapons, participating in joint exercises with our forces—comes with training in international norms and regulatory practices of humanitarian law and human rights." In this paper, I interrogate the fundamental and recurrent convergence of human rights and violent forms of domination, arguing that human rights are frequently used by the state and even human rights organizations themselves to "civilize" the ways of killing and to attribute rational objectives to the very act of killing." A unified culture of ethical violence is, in other words, coalescing; one in which it is becoming increasingly difficult to understand if human rights and humanitarianism are regulating violence or whether violence is determining the parameters of human rights. Exploring this convergence through an examination of the use of "human shields" in Iraq and Israel/Palestine I offer three observations: 1) humanitarian and human rights law can help render violence legitimate; 2) these two bodies of law can make violence more effective; and finally 3) they can help transform violence into something people can be proud of.

חמושים במצלמות: זכויות אדם ושיתוף פעולה

ד"ר רוני גינזבורג, בצלאל, האקדמיה לאמנות ולעיצוב ירושלים

בשנת 2007 החל ארגון הזכויות בצלם את פרויקט "חמושים במצלמות" בו הוא מחלק מצלמות וידאו לפלסטינים החיים בשטחים הכבושים. המצלמות ניתנו כדי לתעד הפרות של זכויות אדם המתרחשות רחוק מעינם של עובדי הארגון. פרויקט זה, הדומה לפרויקטים אחרים בעולם של ארגוני זכויות אדם מקומיים ובינלאומיים, כמו של "וויטניס" ו"פוטו-וויס", מייצג שלב חדש בטכנולוגיה התיעודית. בשונה מתיעוד על ידי גורם שלישי, כמו למשל עיתונאים הנחשבים כביכול אובייקטיביים - בפרויקטים אלו מוענק המכשיר המתעד לנפגעים עצמם. בפרזנטציה אבקש להתמקד בהיבט של שיתוף הפעולה בטכנולוגיה זו. שיתוף הפעולה הוא בין חברי ארגון הזכויות לקורבנות; בין עובדים ישראלים למתנדבים פלסטינים; שיתוף פעולה זה הוא בין אנשי מקצוע לבין חובבנים. מה ניתן ללמוד על התפקיד של כל אחד מהצדדים בפרויקט "חמושים במצלמות"? כיצד הגישה התיעודית החדשה ממצה את ההבדל בין המשתתפים השונים בפרויקט? הארגון, בתביעתו להגן על זכויות אדם, מבקש ליצור טענות בעלות תוקף, מה שמכונה "טענות אמת" - אולם מה מבקשים הפלסטינים? מחקרים על ארגונים לא ממשלתיים כתופעה חברתית ניאוליברלית הראו שאקטיביזם והתמקצעות כרוכים זה בזה וגם נמצאים במתח מתמיד (Bondi and Laurie 2005: 395). מה, אם כן, ניתן להבין מהיחסים המתגלים בפרויקט תיעודי שכזה במובן הרחב יותר - במובן הכלכלי-חברתי-פוליטי? מה הם האפקטים הדיסציפלינאריים והאפנויות (modalities) של כלכלת הדימויים, של ביטוי זה של כוח ושל שיתוף פעולה (Brown 1995: 59)? האם "הטכנולוגיה התיעודית" של פרויקטים מהסוג של "חמושים במצלמות", התלויה ועומדת על שיתוף פעולה, מבטיחה גם חירות? על שאלות אלה אנסה לענות דרך ניתוח מקרים ספציפיים וראיונות עם פלסטינים המתנדבים בפרויקט "חמושים במצלמות" ועובדי בצלם.

In the Public Eye: Revisiting Humanitarian Universality

ד"ר מיכל גבעוני, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

Since the outbreak of the US-led wars in Afghanistan and Iraq, humanitarian actors have grown increasingly preoccupied with the perception of their interventions by groups and individuals in the field. As a response to the blurring of lines between military campaigns and humanitarian causes and to the ensuing attacks on relief workers, the positions of local stakeholders toward humanitarian principles, relief organizations and humanitarian programs were judged to be an operational issue of major import, which had to be monitored as closely as the victims' basic needs. This paper looks at the study, monitoring, analysis, and management of the ways in which humanitarian actions are perceived in emergency zones as a new domain of humanitarian expertise. It focuses on perceptions studies and their operational repercussions in Médecins sans Frontières-Switzerland and the the International Committee of the Red Cross, and examines how scientifically-objectified perceptions came to be seen as capable of injecting new blood into an ailing humanitarian endeavor.

I argue that by casting the voice of affected populations as a major concern and a vital resource of the humanitarian administration of life, perceptions management challenge much of the accepted wisdom on humanitarian power, knowledge, and representation. First, by embracing technologies of public participation as a conduit for an improved government of life and by soliciting and capitalizing on the

voice of the victims, perceptions management demonstrates that there is more to humanitarian reason than the insulation of bare life from political existence. Second, by positing local stakeholders not just as recipients of aid but also as spectators of humanitarian principles in action, perceptions management blurs the division between victims and spectators that has underlined the politics of pity since the 18th century, and creates new connections between ethics and the public gaze. The paper concludes by exploring the parallels between the public turn in contemporary humanitarianism and the so-called "cultural turn" in contemporary warfare as it is manifested in the Global War on Terror, and by probing the kind of intercultural knowledge generated by perceptions management in both sides of the humanitarian/political divide.

זכות השיבה או דמוקרטיה טרנס-מדינית: זהות מנותקת מטריטוריה בסכסוך בישראל/פלסטין

מר רועי קיבריק, האוניברסיטה העברית בירושלים

המחקר עוסק בבעיית הפליטים הפלסטינים בהקשר של שינויים פוליטיים רעיוניים ומרחביים רבי משמעות. הוא מתרכז בתרומתם של שינויים אלו לבנייתה האפשרית של זהות המנותקת מהטריטוריה, וכיצד מהלך שכזה מביא לשינוי בהגדרת בעיית הפליטים ובפתרונות המוצעים לה. המחקר מראה כיצד מהלך הגמוני של ההנהגה הפלסטינית הכולל את חיזוקו של ממשל דמוקרטי טרנס-מדיני ורב-שכבתי, עשוי לסייע בהבנייתה של הזהות הפלסטינית במנותק מהטריטוריה. צעד זה אמנם לא מציג פתרון שלם וצודק לבעיית הפליטים, אך הוא עשוי לסייע בהצגת פתרונות לבעיות הקיומיות העכשוויות מהם סובלים הפליטים, ואף לסלול את הדרך למציאת פתרון משותף ומוסכם עם הישראלים, בעתיד לבוא.

פאנל 17: מפליטות לפליטים – ישראל 2014

יו"ר: ד"ר הני זובידה, האקדמית עמק יזרעאל

מצב הפליטים בישראל 2014

מר אלאדין אבקר

- 1-ארגוני הסיוע למבקשי מקלט מנקודת מבט של "לקוח" (מבקש מקלט) וגם של נותן שירות. תוך כדי שאלת "הלקוחות/הקליינטים ואוכלוסיית היעד של הארגונים".
- 2-על הכוח של ארגוני הסיוע וגם על הבעיות שיש. כדי שתהייה תמונה ברורה שלפעמים לארגוני הסיוע יש אינטרס שהוא לא בדיוק זהה לאינטרס של מבקשי המקלט...
 - א-פוליטיקה של הכרה ופוליטיקה של חלוקה.
 - ב-קורבנות וקורבניזציה של האחר.
 - ג-המטרות הסמויות והגלוגיות של ארגוני סיוע.

3-מתח בין סיוע הומניטארי, לשינוי מדיניות בנוגע להכרה בפליטים משיקה לסוגיות של הכרה מול חלוקה והנזקות של פליטים הסובלים מעוול תרבותי ומעוול חברתי, לתבוע לעצמם את שניהם ללא סדר היררכי. (ננסי פריזר).

המציאות הגזענית של חוסר ההכרה גורמת לאירגוני הסיוע לעסוק בחלוקה (מתן אישורי עבודה, חלוקת מזון וקורת גג, שיפור תנאי כליאה) ולא בהכרה. בכך מעמיקה את ההויה הגזענית והשיח על פליטים אינו עוסק בזכויות שלהם, אלא, בסדרת תכונות סטריאוטיפיות וההתבוננות בהם כנחותים. (יהודה שנהב).
הכרה פוליטית משפטית וחברתית יכולה לסלול את הדרך לחלוקה על בסיס הכרה. למתן זכויות פיזיות בסיסיות על בסיס מתן לגיטימציה והכרה בפליטים כבני אדם, בעלי זכויות שברחו מאזורי מלחמה באופן לגיטימי ובחסות אמנת הפליטים של האו"ם.

ערב רב: זרים במדינה היהודית הדמוקרטית

פרופ' גדעון קונדה, אוניברסיטת תל-אביב

בדברי אסקור בתחילה בקצרה את ניסיוני כפעיל חברתי וכחוקר אנתרופולוגי להקים יחד עם שותפים מרכז להכשרה וחינוך למבוגרים חברי הקהילות הזרות בתל אביב. המרכז הוקם לפני ארבע שנים יחד עם נציגי קהילות מבקשי המקלט ומהגרי העבודה ובשיתוף או תיאום מתמשך עם ארגוני סיוע, גורמים אקדמיים כמו הקליניקה המשפטית באוניברסיטת תל אביב, מתנדבים ישראלים, וארגונים הפעילים בקרב תושבים ותיקים בשכונות דרום העיר. הקמפוס של המרכז נמצא בתחנה המרכזית החדשה ומאז הקמתו למדו בו כאלף תלמידים. המקצועות הנלמדים כוללים עברית, אנגלית, פסיכולוגיה התפתחותית, ניהול עסקים קטנים, עיתונאות, צילום, תפירה, מחשבים, עיצוב גרפי. בהמשך אנסה להציע מספר מסקנות מההתנסות המתיחסות לחוויותיהם של הפעילים והתלמידים, תפיסת עולמם, ולאור זאת, מעמדם של הזרים כיחידים וכקהילות במדינת ישראל.

לא בשוליים- העבודה עם קהילת מבקשי המקלט בערד

גב' מורן מקמל, אוניברסיטת בן גוריון

בשנת 2007 החלו עשרות מבקשי מקלט מסודן להגיע אל ערד, המלוונות הניצבים בים המלח היוו מקור פרנסה מובטח וקבלת הפנים בעיר הייתה חמה ומקבלת. החלטנו של נוהל "חדרה-גדרה" ב- 2008 גרמה לעלייה תלולה בגודלה של קהילת מבקשי המקלט הסודנים, תוך זמן קצר הפכה הקהילה הקטנה בערד לקהילה המונה מעל אלף בני אדם. בעקבות ביטולו של הנוהל ב- 2009, גודלה של קהילת מבקשי המקלט שב למאות ספורות, על אף הירידה בגודלה של הקהילה בפועל, היא לא באה לידי ביטוי בהצהרותיהם של נבחרי ציבור ובכותרות העיתונים. מדיניות הא-מדיניות בה נוקטת ממשלת ישראל כלפי מבקשי המקלט והשלכותיה על אזרחי המדינה בולטת מאוד בסביבה חשופה כמו הפריפריה הגיאוגרפית- היצע הפתרונות האלטרנטיביים דל.

הארגון "סטודנטים בבן גוריון למען פליטים ומבקשי מקלט" נוסד בשנת 2009 בעקבות אירועים שונים ובהיעדרו של גוף מרכזי הפועל למען קהילות אלו באזור הדרום. מטרת הארגון היתה לספק מענה לצרכי מבקשי המקלט וכן לעודד את השיח בנושא באוניברסיטה עצמה ומחוץ לכתלי הקמפוס.

הריחוק הגיאוגרפי מתל אביב, מהקהילות האתניות ומארגוני זכויות האדם מהווה גורם מעצב במבנים החברתיים, הפוליטיים והכלכליים של מבקשי המקלט בערד. אותו ריחוק גם הכתיב מרחב עשייה שונה לארגון "סטודנטים למען פליטים" אשר מאז ועד היום הוא היחיד שבסיס פעולתו הוא בנגב. לריחוק הזה יש מחירים, הוא מאתגר מאוד ולעתים בודד מאוד, יחד עם זאת יש גם יתרונות והצלחות דווקא בזכות זה. הואקום הארגוני, הוא זה שלמעשה יצר

התארגנות קהילתית רחבה וענפה, ממשק פעולה חזק ואדוק בין מבקשי המקלט לפעילים ודפוסי פעולה ייחודים של אלו ואלו יחד ובנפרד.

עמדות כלפי מבקשי מקלט – המקרה הישראלי

גב' קרן סניידר, אוניברסיטת חיפה

המחקר הנוכחי יעסוק בתופעה החברתית של מבקשי המקלט ויתמקד בעמדותיהם של אזרחי המדינה הקולטת כלפיהם. הנחת היסוד במחקר זה היא כי למציאות חיים תחת אלימות פוליטית, המאופיינת בין היתר בחוסר יציבות ביטחונית לאורך זמן, השלכות חברתיות עמוקות וארוכות טווח על אזרחי המדינות, המתרגמות לעמדות שליליות כלפי האחר (Huddy et al. 2002, 2005; Bonanno & Jost, 2006; Canetti – Nisim et al. 2009; Hobfoll, Canetti- Nisim & Johnson 2006; Neria et al. 2010; Besse, Neria & Haynes 2009; Hobfoll et al. 2008). הגילויים הנובעים מהחיים בצל אלימות וחרדה מתעצמים כאשר נלווית אליהם תחושה של קורבנות שמקורה בטראומות עבר קולקטיביות, וזו משפיעה גם היא על עמדות האוכלוסייה הקולטת כלפי הזר. כמו כן, השפעותיהן של החשיפה לאלימות ותפיסת הקורבנות על עמדות כלפי זרים עשויות להתמתן בחברות בעלות הון חברתי גבוה, כלומר אמון הדדי שמבוסס על שותפות גורל.

במקרה הישראלי, המשמש במחקר זה כמקרה בוחן, ניתן היה לצפות למצוא עמדות חיוביות בקרב הישראלים כלפי מבקשי המקלט הנמלטים מארצם, שכן, היהודים הישראלים הם קורבנות הפשע האנושי הטראומתי, שהביא עימו פליטות אדירה. האם הם יחוו "אחוות קורבנות" כלפי הפליטים העכשוויים? האם יפתחו את שעריהם ואת ביתם? או שמא השילוב של עבר קורבני, המעצב תפיסת עולם קורבנית במשך דורות, עם הווה הכולל חשיפה יומיומית לאלימות פוליטית שקשורה לסכסוך ישראלי-פלסטיני ותפיסות האיום הנלוות לחשיפה זו, יכתיבו דווקא תגובה עוינת כלפי מבקש המקלט? האם ניתן להבין את המציאות הישראלית - המספקת, ממבט ראשוני, תמונת מצב עוינת כלפי מבקשי המקלט, הן בהתנהלות האזרחים והן בהתנהלות הממשלה - לאור החשיפה לאלימות פוליטית? האם קורבנות העבר ממתנת את העוינות כלפי מבקש המקלט? האם ההון החברתי, שמעודדת תחושת הקורבנות, תורם לצמצום העוינות? מחקר זה מנסה להשיב על שאלות אלה.

שאלת המחקר המרכזית בעבודה זו תתמקד בקשר שבין מידת החשיפה לאלימות פוליטית ובין עמדות כלפי מבקשי מקלט, כשהדגש יושם על עמדות הציבור כלפי מדיניות ממשלתית בנושא זה. או במילים אחרות, כיצד מושפעות עמדות כלפי מבקשי מקלט מהחשיפה לאלימות פוליטית? המחקר ינסה גם לענות על שתי שאלות משנה, באשר להשפעה המתערבת של תפישת הקורבנות וההון החברתי על הקשר שבין חשיפה לאלימות פוליטית ובין עמדות כלפי מבקשי מקלט. השלכותיה של החשיפה לאלימות פוליטית על עמדות כלפי מבקשי מקלט תבחנה במסגרת מערך מחקר משולב, הכולל סדרת ניסויים וסקר ניסוי ארצי. הניסויים יבחנו, בעזרת מניפולציה שונה, את השפעתם של משתנים מתערבים שונים על הקשר שבין חשיפה לאלימות פוליטית ועמדות כלפי מבקשי מקלט. תוצרי המחקר יכללו ניתוח חברתי, דמוגרפי ומשפטי של התופעה, עם דגש על התפתחותה בישראל, וניתוח ממצאים אמפיריים שיאספו מהניסויים וסקר הניסוי.

מזרח או מערב? מדיניות הגירת העבודה בישראל בין שני העולמות

ד"ר הני זובידה, האקדמית עמק יזרעאל

ד"ר רובין הרפר, האוניברסיטה העירונית של ניו-יורק (CUNY)

In this paper, we explore how the presence and experiences of foreign workers in Israel are redefining what it means to be Israeli by creating cleavage between the concepts of Jewishness and Israeliness. Using citizenship theory, we explore such issues as civil society, institutions, religiosity and above all, identity. We compare perspectives on life in Israel for foreign workers and the children of foreign workers. We consider the Jewishness-Israeliness issue in the light of the children of foreign workers whose socialization and acceptance of Israeli identity presents probably the greatest challenge to Israel as a Jewish and democratic state and to Israeli state institutions.

פאנל 18: מודיעין ואסטרטגיה

יו"ר: פרופ' אורי בר-יוסף, אוניברסיטת חיפה

הצלחה וכישלון במודיעין: מבט השוואתי

פרופ' אורי בר-יוסף, אוניברסיטת חיפה

המחקר האקדמי התמקד עד כה בעיקר בכשלי מודיעין. נייר זה משווה בין חמישה צמדי כישלון והצלחה במתן התרעה מפני הפתעה אסטרטגית מתקרבת כדי להציג את המשתנים העיקריים שישבירו מדוע בנסיבות מסוימות ארגוני מודיעין כושלים במתן התרעה אסטרטגית בעוד שבנסיבות דומות הם מצליחים במשימה זו.

המשבר הגרעיני של 1983: לקחים בתחומי המודיעין וההרתעה

ד"ר דימה אדמסקי, המרכז הבינתחומי בהרצליה

נייר זה בוחן את הדינאמיקה של המשבר הגרעיני של 1983, אשר פרטיו נחשפו רק בשנים האחרונות, כדי להציג לקחים תיאורטיים מרכזיים בדבר יחסי הגומלין שבין עבודת האיסוף והניתוח המודיעינית בארה"ב וברה"מ בשיא "המלחמה הקרה השנייה", תפישת ההרתעה של שתי מעצמות העל זו את זו, וכיצד הובילה הדינאמיקה הזו למשבר הגרעיני הבין-מעצמתי החמור ביותר מאז משבר קובה.

מחירו של שתוף פעולה מודיעיני

ד"ר אהוד ערן, אוניברסיטת חיפה

שתוף פעולה בין ארגוני מודיעין של מדינות ידידות הינו אמצעי מקובל להשגת מידע והערכות על אויבים משותפים. אף כי תועלתו של שתוף פעולה כזו ברורה, ישנם לא מעט מקרים בהם הוא מוביל את גורמי המודיעין המערביים לכשלי הערכה. נייר זה בוחן שלושה תחומים כאלה: שת"פ מודיעיני בין-מדינתי (ארה"ב-ישראל לפני מלחמת יום כיפור); היסמכות על מודיעין מקומי בחיזוי אירועים פנימיים (ארה"ב באיראן ב-1979 ובמצרים ב-2011); וריגול "באמצעות שליח" (קיס פילבי, ה-SIS, ה-GRU, וה-CIA).

מודיעין לאומי ועסקי: מבט השוואתי

מר אבנר ברנע

בעוד שהמודיעין הלאומי הפך להיות נשוא למחקר אקדמי אינטנסיבי ב-30 השנים האחרונות וחשיבות לימוד המודיעין בתחום הכלכלי הופכת להיות ברורה, בין השאר על רקע המשבר של 2008, החיבור בין שני תחומי המחקר האלה נותר חוליה חסרה. נייר זה, המבוסס על עבודת דוקטורט שהוגשה לאישור, משווה בין התיאוריה של מודיעין בשני התחומים ומציג כיצד ממצאים ומסקנות בתחום אחד יכולים לסייע ללימוד עבודת המודיעין בתחום האחר ולהיפך.

פאנל 19: פרשנות בחירות

יו"ר: פרופ' מיכל שמיר, אוניברסיטת תל-אביב

What were the elections about: Social projection and information

פרופ' מיכל שמיר, אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' יעקב שמיר, האוניברסיטה העברית

How do citizens interpret elections? Elections generally present a difficult task environment for citizens to interpret. The interpretation of an election is an open-ended task; there is an enormous amount of potentially relevant information cues; and there is no one "true" answer or solution to the question what the election was about. Furthermore, for most citizens, this is not only a complex task, it is also a task which they approach with limited time, knowledge and interest. How do citizens then process the information, reason about the elections and make sense of them?

As ample work on political reasoning has established, people are limited in the formulation, processing and solution of complex problems such as election interpretation, and therefore they work around their cognitive constraints by "approximate methods", relying on heuristics and shortcuts. One

such mental shortcut is social projection. People tend to assume that their behavior and opinions are typical and that others think and behave like them. They may rely then on their own vote considerations and issue priorities to interpret what the election was about.

Our study explores the processes of projection in election interpretation and their interaction with information. Projection may be regarded as reliance on a sample of one and has heuristic value in particular when little other information is available. We thus consider both the level of political information citizens have and the information environment in which they operate, and study how they interact with projection. As some elections present a simple task for interpretation, and others are much harder "to decipher", we explore cross-election differences in voters' processes of projection.

The study is based on individual-level data from the Israel National Election Study (INES) in six national elections between 1999 and 2013. We will show that processes of projection take place in all of these elections, but that they vary across election context, and especially between "loud and clear" elections and muddled ones. Taking into consideration both cross-election differences and individual differences, the study will identify who projects and under what circumstances. It will explore to what degree political factors, political sophistication, and socio-demographic characteristics affect projection and whether these effects vary in different election contexts.

בחירות כזירה לתגובתיות מפלגתית: בין ביטוי, עיצוב מחדש ומניפולציה

ד"ר גייל טלשיר, האוניברסיטה העברית בירושלים

המפלגות היו עבור האזרחים בדמוקרטיה ייצוגית הכלי המרכזי לביטוי, צירוף ותרגום זהות ואינטרסים לחבילות מדיניות ושלטון. בעידן של משבר הלגיטימציה של הדמוקרטיה, עם ירידת אמון הציבור במפלגות, היחלשות המפלגה שבשטח' ומוסד החברות במפלגה, ופרגמנטציה גוברת במערכת המפלגתית, הבחירות הן זירה מרכזית לתגובתיות המפלגות לציבור. בהרצאה נעקוב אחר תרגום המחאה החברתית 2011 לבחירות 2013 כמקרה בוחן ליכולת התגובתיות של המפלגות לתופעות חברתיות. נבדוק את תרגום נושאי המחאה לצירים אידיאולוגיים, את העיצוב מחדש של האידיאולוגיה של המפלגות לאור הנושאים שעלו מהשטח ואת הבנתן העצמית של המפלגות למיקומן על הצירים השונים. לסיום נדון בשאלה האם התרגום לתוך הזירה הפרלמנטרית, שודאי אינו שיקוף אלא עיבוד מחדש, שינוי ולעתים קרובות עיוות ומניפולציה של מסרים שעלו מלמטה, מחזקים או מחלישים את הדמוקרטיה הייצוגית.

סיפורים לאומיים והשתתפות פוליטית

פרופ' תמיר שפר, האוניברסיטה העברית בירושלים

ד"ר שאול שנהב, האוניברסיטה העברית בירושלים

Dr. Anita M. J. van Hoof, Vrije University, Netherlands

Prof. Jan Kleinnijhuis, Vrije University, Netherlands

השתתפות פוליטית הייתה מאז ומתמיד סוגיה מרכזית בחקר הפוליטיקה. ההבנה כי לנכונות של אזרחים לנסות ולהשפיע על מדיניות או על איש תפקידי מפתח בשלטון, כמו גם היעדר נכונות כזו, הביאה למאמץ מחקרי רב בניסיון להסביר ולנתח תופעות הקשורות בהשתתפות פוליטית של אינדיבידואלים. לאורך שנים בולטים בהקשר הזה הניסיונות להסביר השתתפות פוליטית דרך הצבעה בבחירות. בין המשתנים המקובלים להסבר הצבעה של אינדיבידואלים או להימנעות ממנה אפשר לכלול משתנים מסורתיים דוגמת השכלה, מעמד סוציו אקונומי, הזדהות מפלגתית וחוללות פוליטית. מחקר אחד שבחן סוגיה זו בישראל הצביע על חוסר אמון במועמדים ואי-הבחנה בשונות ביניהם כגורמים המרכזיים להימנעות מהצבעה (שמיר ואריאן, 2002).

מחקר זה מבקש לתרום לספרות ענפה זו דרך בחינה של משתנים הנשענים על ספרות הולכת וגדלה של גישות נרטיביות במדעי החברה. הוא מציע משתנה חדש שלא נבחן בהקשר הזה, המבוסס על זיהוי הנרטיב הלאומי של מצביעים. המחקר ינסה לתרום להסבר ההשתתפות הפוליטית דרך שתי שאלות מפתח: שאלה אחת היא האם אזרחים המתקשים לזהות את עצמם עם סיפורים לאומיים או מדינתיים מקובלים או שהם חסרים אלמנטים מרכזיים של נרטיב לאומי יטו להשתתף פחות בבחירות? שאלה נוספת, שממשיכה את השאלה הראשונה, היא האם ישנם מאפיינים נרטיביים שמתואמים עם נטייה להשתתף בבחירות או להימנע מהשתתפות בבחירות? המחקר ינסה להתמודד עם שתי השאלות הללו מתוך ניסיון רחב יותר לבחון האם אפשר לתרום לניבוי השתתפות בבחירות באמצעות מאפייני הסיפור הלאומי שבו מחזיקים אזרחים.

המאמר ממשיך מחקרים קודמים שבהם נעשה שימוש דומה נרטיבים לאומיים כחלק ממודלים להסבר העדפות בבחירת מפלגות (Sheafer, Shenhav and Goldstein, 2011) ובהקמת קואליציות (Shenhav, Oshri, Ofek and Sheafer, forthcoming). המחקר שיוצג בכנס מבוסס על נתונים מסקרי הצבעה בבחירות האחרונות בשתי מדינות המתאפיינות במערכת פוליטית רב מפלגתית – ישראל (2013) והולנד (2012). במסגרת הכנס נציג נתונים ראשוניים ממחקר זה.

It's a Matter of Time: A Temporal Perspective on Elections and Democracy

גבי לירון לבית, אוניברסיטת תל-אביב

In the last two decades a growing number of scholars have recognized time as an important analytical tool for understanding how citizens, politicians and the media "make sense" of the political reality. Moreover, democracy was defined as a "government pro tempore" in so far as it is determined by the periodic rhythm of elections. In my talk, I will argue that there is much more than periodicity in the temporality of elections and democracy. I will suggest the concept of "Chrono-Work" to show that in the process of election interpretation, elections become a site in which past, present and future are combined into a meaningful chronological sequence. I will demonstrate and discuss this mechanism in the Israeli case.

In my use of the term "Chrono-Work" I follow the growing literature about time, democracy, and elections to describe the mechanism that orders the time of democracy as chronological. It implies that chronology is not a description of time, but rather is the outcome of constant time-work, the location of events and everyday events along a continuum of time. I consider elections as an institutionalized opportunity for "Chrono-Work"- a democratic present from which a democratic past and an open future are constructed to form, after the elections, a chronological time-line. From this perspective, elections are accorded with meaning through discursive processes of interpretation. As part of these processes, after the elections a new story about political actors, political programs and even the political community needs to be written in order to make sense out of the new political reality. Thus, the creation of chronology has an important role in elections as "instruments of democracy" and therefore could illuminate the balance between openness and stability, which lies in the heart of democracy.

The theoretical concept is applied to Israeli elections since independence. The study employs a qualitative content analysis of the temporal discourse in two leading Israeli newspapers (Yedioth Ahronot and Ha'aretz) immediately following the elections. Temporal themes such as past, present, future, hope, and repetition are analyzed in order to reveal how the elections are being interpreted and democracy is being constructed through this temporal discourse. This analysis will highlight the temporal aspects of election interpretation and will explore the role of "Chrono-Work" in the construction of elections as the democratic instrument in the Israeli context across time.

פאנל 20: לקראת שיח אזרחי בנושאי ביטחון בישראל – אפשרויות

ודילמות

יו"ר: פרופ' אורן ברק, האוניברסיטה העברית בירושלים

ממסד, תקשורת ומחאה במצבי משבר בתחום הביטחון הלאומי

ד"ר ציפי ישראלי, אוניברסיטת תל-אביב

בהרצאה זו אציג ואדגים מודל תיאורטי הבוחן את הדינאמיקה בין שלושה שחקנים – הממסד הפוליטי-ביטחוני, אמצעי התקשורת, וקבוצות מחאה – במצבי משבר בתחום הביטחון הלאומי. מחקרים בתחום הביטחון מתמקדים על-פי רוב בנייתו מקרי בוחן ומדגישים את ההיבט האמפירי. בהרצאה אציע מסגרת תיאורטית המנסה להסביר תופעות רחבות שרלוונטיות לדמוקרטיה מערביות בתחום הביטחון הלאומי. מדובר ביחסי גומלין סבוכים שמעלים שאלות רבות כגון מהם יחסי הגומלין בין הממסד לקבוצות מחאה, ומה מקומה של התקשורת במערכת יחסי גומלין זו? האם קיים קשר בין מידת ההסכמה/אי הסכמה בקרב הממסד לגבי מדיניות מסוימת לבין האופן שבו מסקרת אותה התקשורת? מתי מתחילות לפעול קבוצות מחאה? מהי מערכת היחסים בין קבוצות מחאה לתקשורת? איזו עמדה תנקוט התקשורת במצב של סתירה בין קבוצות מחאה לבין הממסד: האם תתמוך בממסד, או בקבוצות המחאה ובכך תקרא תגר על מדיניותו? המודל ינסה לזהות את האינטראקציות בין הסיקור התקשורתי לבין התפקוד של קבוצות המחאה והממסד. המשתנה המרכזי במודל הוא ההסכמה/אי הסכמה, ולפיו קיימים שני דפוסים עיקריים: הדפוס הראשון מתאים למקרים בהם יש הסכמה בתוך הממסד הפוליטי-ביטחוני לגבי המדיניות הרצויה, ובמקרים אלו המודל מניח שקבוצות מחאה לא יפעלו, התקשורת תתמוך בממסד, והממסד ימשיך בביצוע המדיניות הרצויה לו. הדפוס השני מתאים למקרים בהם אין הסכמה בתוך הממסד לגבי המדיניות הרצויה, ובמקרים אלו המודל מניח שקבוצות המחאה יפעלו ומידת האפקטיביות שלהן תהיה תלויה בצורת פעילותן: אם הן יפעלו בהתאם למסגרות הפעילות המתאימות לתקשורת, אזי התקשורת תתמוך בפעילותן ותהיה ביקורתית כלפי הממסד הפוליטי-ביטחוני, ועקב כך הוא ייגרר לבצע את המדיניות בהתאם לדרישות של קבוצות המחאה. יצוין כי שני הדפוסים נתונים להשפעתם של גורמים נוספים מעבר למידת ההסכמה ואי ההסכמה בממסד הפוליטי-ביטחוני. המדובר בגורמים חיצוניים למודל שעשויים להשפיע על יחסי הגומלין בין הממסד הפוליטי-ביטחוני, קבוצות המחאה והתקשורת, כמו למשל סוג הסכסוך, משך המשבר, מספר הנפגעים, התרחשות אירוע קריטי ולא מתוכנן, הצלחת/כישלון הפעולות הצבאיות, אירועים ומצבים חיצוניים למשבר, ועוד. בכונתי לטעון כי הדפוס הראשון עשוי להתעצם במשברים כפויים שנתפסים כבעלי משמעות קיומית, שנמשכים על פני זמן קצר, שמספר הנפגעים בהם נמוך יחסית וכאשר הפעולות הצבאיות נתפסות כמוצלחות, בעוד שכאשר משבר נתפס כמלחמת ברירה, נמשך זמן רב, כרוך במספר נפגעים גדול, מתרחשים במהלכו אירועים קריטיים והפעולות הצבאיות נתפסות ככושלות אזי ייתכן שקבוצות המחאה יפעלו ובהתאם לכך הסיקור ישתנה ובעקבותיו גם המדיניות. לאחר הצגת המודל אנתח כמה מקרי בוחן: מלחמת לבנון הראשונה (1982), תקופת "אזור הביטחון" בדרום-לבנון (1985-2000), מלחמת לבנון השנייה (2006), מבצע "עופרת יצוקה" (2009-2010), מבצע "עמוד ענן" (2012).

מעורבות משרד הביטחון בתכנון הייעוד והשימוש האזרחי של שטחים

ביטחוניים המיועדים לפינוי

ד"ר עמירם אורן

בקיץ 2011, בשיא המחאה החברתית, הכריז שר הביטחון, אהוד ברק, כי משרדו "יתגייס" כדי לסייע בפתרון מצוקת הדיור בארץ על ידי פינוי מהיר של שטחי מחנות צה"ל באזור המרכז, דבר אשר יגדיל את היצע הקרקעות הזמינות. אך כבר אז היה ברור כי סיוע של משרד הביטחון בפתרון מצוקת הדיור בארץ אינו ריאלי. זאת ועוד, על פינוי מחנות צה"ל החליטה הממשלה עוד בשנת 1993, כאשר הטילה על צוות בין משרדי לממש את ההחלטה, אך במשך כמעט שני עשורים המציאות הייתה שונה: אופן יישום ההחלטה היה הפוך מן ההצהרות שנשמעו מעת לעת על פינוי צפוי קרוב, ורק מעטים משטחי המחנות המצויים בערים ובשוליהן פונו. לעומת זאת, רבים הם המחנות ששנים רבות היו "מיועדים לפינוי" ותו לא. לעיכוב בתהליך פינוי המחנות יש סיבות רבות, ועל כך נכתב ונאמר רבות על ידי אנשי אקדמיה, ראשי יישובים, נבחרי ציבור ועיתונאים. כך, למשל, בדו"ח מבקר המדינה ממאוס 2011 צוין שעיכוב פינוי המחנות נגרם עקב מחלוקת בין משרד הביטחון ובין משרד האוצר ומנהל מקרקעי ישראל בשאלה האם יהיו אלה רק מחנות שלקרקעות שלהן יש ערך כלכלי או גם אחרים שמערכת הביטחון מעוניינת לפנותם. כמו כן, התנהל דיון בין המשרדים על גובה התמורה שמשרד הביטחון יקבל עבור העברת היחידות. גורם נוסף לעיכוב שהוזכר בדו"ח היה שצוות בין משרדי (שממנו נעדר נציג משרד הפנים) לא השכיל ליצור מנגנונים לקיצור הליכי התכנון של הקרקעות המתפנות ובהתאם לכך לשווקן. יצוין כי חודש לאחר פרסום דו"ח מבקר המדינה, וכדי להאיץ את העברת היחידות לנגב, החליטה הממשלה על הסדר למימון עלות פינוי המחנות, מקורות התקציב וחלקו של כל גורם בו, לוח הזמנים ליישום, וגם פינוי של מחנות נוספים של צה"ל. ואולם, רק ביוני 2012 נודע על "הסכם היסטורי" בין מנהל מקרקעי ישראל, משרד האוצר ומשרד הביטחון בעניין זה. זאת ועוד, אחד החידושים בהסכם הנ"ל היה האצלת הסמכות לתכנון הקרקע המפונה למשרד הביטחון כדי להאיץ את הליכי התכנון בה. בנוסף, נקבע כי ככל שמשרד הביטחון ימהר לקדם את ההליכים התכנוניים הדרושים כך הוא יתוגמל כלכלית. בהרצאה אציג מספר שאלות לגבי הממשק בין מערכת הביטחון והמגזר האזרחי בעניין יוקר הדיור, נדל"ן ותכנון דמות המרחב העירוני כפי שהוא בא לידי ביטוי במקרה זה: מדוע מערכת הביטחון הפכה לשחקן מרכזי בשוק הנדל"ן בישראל? האם הקרקע שבה מערכת הביטחון מחזיקה מזה שנים רבות היא רכושה הבלעדי? מדוע קרקע זו, שהוקצתה מלכתחילה למערכת הביטחון לצורכי ביטחון, אינה מוחזרת למדינה עם סיום תכלית זו ללא תמורה, ללא זיהום וכשהיא נקיה מתשתית? מדוע מערכת הביטחון דורשת את מלוא שווי הקרקע שהיא מחזירה למדינה? האם משרד הביטחון צריך להיות להוביל את המאבק במצוקת הדיור בארץ? מדוע משרד הביטחון הוא שצריך להוביל את פינוי המחנות ולא להיות רק גורם שותף במהלך זה? מדוע משרד הביטחון צריך להיות הגוף האחראי לתכנון האזרחי של השטח גם לאחר פינויו? האם משרד הביטחון נועד לעצב את דמותן של הערים בפרט ומרחב מטרופוליין תל אביב בכלל? מדוע רשות מקרקעי ישראל משתחררת מהאחריות לשינוי ייעוד הקרקע ומעבירה את המטלה למשרד הביטחון על מנת שיהיה קבלן ביצוע?

הרחק מלב המאפליה: שקיפות ומיסדור היחסים בין מומחי הביטחון האקדמיים והמגזר הביטחוני

פרופ' פיקי איש-שלום, האוניברסיטה העברית בירושלים

מומחיות וביטחון – שתי אלה הן תופעות שהינן, לפחות באופן חלקי, פרי של הבנייה של פעולות דיבור, ויתר על כן, לפעמים הן פועלות לדברר זו את זו לכלל קיום. כיצד, אם כן, נוכל לווסת בביטחה את היחסים ביניהן? בדיוק בנקודה זו שקיפות עשויה להיות לעזר נורמטיבי. שקיפות, וגם המושג ההפוך שלה, סודיות, יהיו את הציר שסביבו ייבנה הטיעון שבבסיס הרצאה זו. ברצוני לטעון ששקיפות היא – וגם שהיא צריכה להיות – תכונה מכוננת ומגדירה של מומחיות אקדמית, ואילו סודיות היא, ובמידה מסוימת צריכה להיות, תכונה מכוננת ומגדירה של המגזרים הביטחוניים, וכי הבחנה בסיסית זו צריכה להנחות אותנו בחשיבה על הוויסות של העוצמה של המומחיות האקדמית בתחום הביטחון אך גם של האופן שבו מומחים אקדמיים לביטחון צריכים להתייחס בעצמם אל המגזרים הביטחוניים מבלי שהללו יעשו להם קו-אופטיקה ומבלי שהם עצמם ישרתו את הדינאמיקה המניפולטיבית של "ביטחוניזציה". לכן, בכוננתי לטעון כי שומה על מומחים אקדמיים בתחום הביטחון לעמוד ב"פיתויים" שמוצגים להם על ידי יחסים קרובים ואינטימיים עם המגזרים הביטחוניים, וכי במקום ליצור נאמנויות לסוכנויות ביטחון ולאיש מעשה בתחום הביטחון, על המומחים הללו להיות פעילים בזירה הציבורית והאזרחית ולנסות להעשיר את הדיון הציבורי והאזרחי בתחום הביטחון. באופן זה, מומחים אקדמיים בתחום הביטחון יוכלו לסייע להפוך פעולות דיבור של "ביטחוניזציה" לפעולות דיבור אידיאליות, ובנוסף לכך להביא לדמוקרטיזציה הן של הביטחון והן של "הביטחוניזציה" כשלעצמה.

לקראת סדר יום אזרחי בנושאי ביטחון בישראל

פרופ' אורן ברק, האוניברסיטה העברית בירושלים

אחד המאפיינים הבולטים של המקרה הישראלי הוא שנושאי ביטחון – בהגדרה רחבה – נתונים בדרך כלל בידי "מומחי ביטחון", כלומר בידי מי ששירתו בסוכנויות השונות של המגזר הביטחוני, ובראש ובראשונה הצבא – צה"ל. בין הנושאים אלה ניתן למנות לא רק סוגיות ביטחוניות מובהקות (במיוחד, אבל לא רק, שלום ומלחמה), אלא גם שלל סוגיות אזרחיות שעברו "ביטחוניזציה", תהליך אשר "הפקיע" אותם, למעשה, מן הדיון הפוליטי ה"רגיל" (כלומר האזרחי), והפך אותם לנושאים "ביטחוניים" שרק למומחי הביטחון יש סמכות ולגיטימציה לדון בהם. בין הנושאים האזרחיים שהפכו לנושאים ביטחוניים בשנים האחרונות ניתן למנות את מאגרי הגז הטבעי שנתגלו בים התיכון, הפיתוח של אזורי פריפריה כמו הנגב באמצעות ההעברה של מחנות צה"ל לשם, הצורך בשילוב של בני המגזר החרדי בכלכלה ובחברה, ועוד. באופן רחב יותר, ניתן לטעון כי תהליך דומה התרחש גם ביחס לסוגיות השונות הקשורות לשטחים הנמצאים תחת שליטת ישראל מ-1967. התוצאה של מצב-עניינים זה היא לא רק דלות של השיח האזרחי הפוליטי, הכלכלי והחברתי בנושאים האלה בישראל – בעיקר בהשוואה לבולטות של השיח הביטחוני לגביהם – אלא גם חיפוש אחר פתרונות ביטחוניים לבעיות הקשורות בהן, פתרונות שתועלתם לא תמיד ברורה ויש בהם כדי להעצים את מעמדם של מומחי הביטחון ואת כוחו של המגזר הביטחוני והרשתות הקשורות אליו. הנייר שאציג יעלה כמה שאלות מרכזיות: (א) מהם הגורמים לדלות השיח האזרחי בנושאים ביטחוניים בישראל? (ב) כיצד נושאים אזרחיים (כמו למשל הנושאים שצוינו לעיל, אך גם אחרים) הפכו לנושאים ביטחוניים? (ג) אלו פתרונות הוצעו לנושאים שהפכו לביטחוניים, מהי תועלתם ומהן השפעותיהם? (ד) כיצד ניתן ליצור שיח אזרחי בנושאי ביטחון בישראל? (ה) כיצד המקרה הישראלי עומד ביחס למקרים אחרים בעולם מבחינות אלו? לאחר מכן אעמוד על כמה דילמות הניצבות בפני שמעוניינים לאזרח את השיח בנושאי ביטחון בישראל, ובמיוחד את השאלה

האם להקים "רשת אזרחית" שתוכל להתמודד בהצלחה עם "הרשת הביטחונית" הנהנית ממעמד הגמוני בנושאי ביטחון, או שמוטב לחזק את המוסדות הפוליטיים, ובמיוחד את הכנסת ומשרדי הממשלה הרלבנטיים.

פוליטיקה צבאית בחסות נימוקי ביטחון: המקרה של ישראל ותורכיה

אורי בן-אליעזר – אוניברסיטת חיפה

התפישה הרחבה של הביטחון שליוותה את ישראל בשנותיה הראשונות, בעידן האומה-במדים הצטמצמה אמנם לנוכח השיטה הניאו-ליברלית, אך הנימוק הביטחוני, הפרופסיונלי כביכול, לשמש לא פעם את ראשי הצבא בישראל (הן בעת שירותם הצבאי והן לאחר מכן) כאשר הם מביעים עמדות ומנסים להשליט את תפישת עולמם ביחס לשאלות השנויות במחלוקת כמו שאלת השטחים הכבושים וגורלן של ההתנחלויות. המחקר מנסה לפענח את האופן בו שאלות אידיאולוגיות ופוליטיות מסוג זה הופכות בישראל לשאלות "ביטחוניות" תוך השוואה לתורכיה, שגם לה צבא חזק, גם היא שרויה בעידן ניאו-ליברלי, גם היא כישראל נתונה למחלוקות אידיאולוגיות קשות בתוכה, וגם בה ראשי צבאה נאחזים בנימוקים ביטחוניים, תוך שימוש במונחים כמו "טרור" או "ביטחון לאומי", כדי לשמש צד במחלוקות האידיאולוגיות המלוות את תורכיה.

פאנל 21: אתגרים בלימודי אזרחות: תכנים וערכים

יו"ר: ד"ר סיגל בן-רפאל גלנטי, המכללה האקדמית בית ברל

המחקר האנתרופולוגי בהוראת מדע המדינה ואזרחות

פרופ' אסתר הרצוג, המכללה האקדמית בית ברל ומכללת לוינסקי

בדברי אבחן את יתרונות השימוש במחקר האנתרופולוגי בהוראת מדע המדינה ואזרחות. אצביע על הפוטנציאל הטמון בקריאה ובדיון במאמרים המבוססים על מחקר אנתרופולוגי ובהתנסות בלמידה מתוך מעורבות אישית. אטען כי שיטת המחקר האיכותנית, המבוססת על "עבודת שדה" עשויה לפתוח בפני התלמידים הכרת מושגים פוליטיים, מערכות והתנהגות פוליטיות בדרך המייצרת עניין וקירבה. היא מאפשרת לרדת לשורשי תופעות ותהליכים פוליטיים בעזרת דיון משווה עם חברות שונות ומגוונות, קרובות ורחוקות. כך עשויות לעלות לדיון סוגיות מרכזיות הקשורות למדינה, לאזרחות ולדמוקרטיה, כמו: זכויות אדם, כבוד האדם, שוויון ואפליה, ייצוג ואינטרסים ועוד.

אציג את הדברים בעזרת שתי דוגמאות: המאמר של מרשל סהלינס "איש עני, איש עשיר, איש גדול, ציף, טיפוסים פוליטיים במלנזיה ובפולינזיה" והמאמר של ארנולד לואיס "אידיאולוגיה ואינטרסים בבית ספר יסודי בישראל". המאמר הראשון ישמש דוגמה לחברה רחוקה, שבטית, שהיא, לכאורה, שונה מאד מהחברה המערבית ה"מודרנית". שאלת המנהיגות הנבחנת במאמר זה מעלה היבטים שונים ומרתקים על איך צומח, מתפתח, שורד ומסתיים שלטון בחברה שבטית. הדיון במאמר זה פותח פתח להפקת תובנות מפתיעות ביחס למציאות הפוליטית בישראל (ומחוץ לה) בעבר ובהווה. המאמר של לואיס ידגים תהליכים פוליטיים של הפעלת כוח וקידום אינטרסים הקשורים למערכת החינוך. מקומה של מערכת החינוך כמשמרת את הריבוד הכלכלי-חברתי מתואר במאמר באופן הממחיש את היום-יום והמרכזיות של האינטרסים האישיים בתהליכי הדרה ויצירת פערים מעמדיים. אצביע גם על האפשרות של עריכת "עבודת שדה" מוגבלת על ידי תלמידים. בעבודה זו הם ייחשפו באופן אישי לתופעה כלשהיא של מדינה ושלטון מתוך התנסות. לדוגמה: לימוד תופעת הבחירות מתוך מעורבות באירוע בחירות כלשהו (לוועד תלמידים/ שכונה/ הורים וכיו"ב); לימוד תהליכי קבלת החלטות בארגון פוליטי כמו עירייה באמצעות השתתפות בישיבות של ועדה כלשהיא.

הוראת האזרחות כמקצוע מנחיל ערכים – מה הבעיה?

ד"ר יצחק גייגר, הישיבה התיכונית מדעית מעלה אדומים ומכללת אורות-מורשת יעקב

תכנית הלימודים באזרחות לחטיבה העליונה קובעת בסעיף המטרות בתחום העמדות כי התלמידים "יפנימו את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" (מהדורת תשס"ב, עמ' 11). אולם, בהמשך מפורטים רק הערכים דמוקרטיים והליברליים הבאים: "ערכי הדמוקרטיה" באופן כללי וביתר פירוט, ערכי פלורליזם וסובלנות. כמו כן מתייחסת התוכנית בתחום העמדות להגנה על זכויות אדם ואזרח, זכויות מיעוטים וזכויות של "קבוצות חלשות ופגיעות".

במקצועות לימוד אחרים הנחלת הערכים היא אגבית הוראת תחום הדעת. לעומת זאת, באזרחות ההוראה היא ישירה. לכן נתפס מקצוע זה כמקצוע מנחיל ערכים בניגוד למקצועות אחרים בתחומי הרוח והחברה. מצב זה מעורר מספר בעיות:

א. נגרם עוול למקצועות אחרים שגם בהם מונחלים ערכים. זהו ביטוי נוסף של החלשות המקצועות ההומניסטיים והעתקת מרכז הכובד הערכי-מוסרי למדעי החברה. חולשת המקצועות ההומניסטיים גם יוצרת רושם מוטעה ומזיק

שמקצועות אלו מטפחים ערכים לאומיים ואילו הוראת האזרחות נועדה להיות "שמורת טבע" שתטפח ערכים אוניברסאליים.

ב. בחירת הערכים המונחלים באופן ישיר מעוררת את שאלת זהות ערכים אלו, ההולמים גישה חשובה בחברה הישראלית שבמרכזה ערכים אינדיבידואליסטים, אך לא גישות אחרות שבמרכזן או כחלק חשוב מהן מצויים ערכים קולקטיביסטים. ערכים אלו אומנם מובלעים במטרות של עידוד התלמיד להגן על זכויות האחרים, למלא חובות ולהיות מעורבים בענייני הציבור והחברה, אך עצם ההבלעה מדרגת ערכים אלו.

ג. ההתעלמות המופגנת מעיסוק בערכים של המדינה היהודית והצבת הדגם הליברלי-אינדיבידואליסטי במרכז הוראת המקצוע יוצרות הדתי את הרושם שהמדובר במקצוע מחלן ומוטה פוליטית וערכית, במיוחד תלמידים, מורים, הורים ודמויות משמעותיות בחינוך הדתי, אך לא רק שם.

ד. ההתעלמות מעיסוק בערכי המדינה היהודית מעכבת את הבירור הנחוץ בדבר זהותם ומהותם של ערכים אלו בהעדר לחץ מלמטה, ממערכת החינוך, על אנשי רוח, ציבור ודת לערות בירור זה.

לצאת מהמקרר - אזרחות פעילה ואתגר הקיימות

ד"ר אריה ונגר, עמותת אדם, טבע ודין וסמינר הקיבוצים

האנושות מצויה במשבר סביבתי הולך ומחריף שיהיה גורם מרכזי בעיצוב פניה ועתידה במאה הנוכחית. במרכז יחסי הגומלין בין האדם וסביבתו עומדים מן הצד האחד אספקת משאבים מהסביבה למערכות החיים והכלכלה, ומצד שני הרס ופליטה גדלה והולכת של זיהום כתוצר לוואי לסביבה. כתוצאה מפיתוח טכנולוגי, גידול האוכלוסין ועלייה ברמת החיים הולכים המשאבים ומידלדלים, והזיהום וההרס מצטברים עד לכדי הגעה לקווים האדומים של היכולת הפיזית והביולוגית של הסביבה לתמוך בתשתית הציביליזציה האנושית.

בשיח הסביבתי הנוכחי מדובר על שני מושגי מפתח הנתפסים כגישות להתמודדות עם המשבר. פיתוח בר קיימא הוא פיתוח אנושי אחראי יותר, המאזן בצורה מיטבית את היבטי הכלכלה, החברה והסביבה בתהליך הפיתוח. קיימות היא פרדיגמה חדשה ורחבה יותר הגורסת כי התמודדות עם המשבר מצריכה שינוי תרבותי וערכי עמוק שישנה מן היסוד את יחסי הגומלין בין האדם לסביבה.

אנשים רבים מייחסים לחינוך (ובצדק) תפקיד חשוב בהתמודדות עם המשבר הסביבתי ועם אתגר הקיימות. אתגר זה מחייב את האנושות לשנות, אולי באופן מרחיק לכת, את דרכיה ואת אורחותיה. לצורך כך מדגישות תכניות חינוכיות רבות את מרכיב האזרחות הפעילה במעשה החינוכי. עם זאת, מושג האזרחות הינו מושג בעל פרשנויות רבות שנובעות מתפיסות עולם שונות, היכולות להכתיב תכניות חינוכיות שונות. כך לדוגמה, מעשים של חסד וצדקה, זריקת בקבוקי פלסטיק למחזור והצבת אוהל בשדרות רוטשילד הנושא את השלט "העם דורש צדק חברתי" הם כולם מעשים אזרחיים, אך הם נובעים מתפיסות שונות של מונח האזרחות וגם מטרותיהם שונות. בהרצאה נערוך כמה הבחנות תיאורטיות על הצירים שבין אזרח לצרכן, בין אזרחות ליברלית לרפובליקנית ובין שיח של זכויות לשיח של אחריות. הבחנות אלו ישמשו בסיס להצעת חזון ואופק לחינוך לקיימות. ומה הקשר למקרר? על כך בהרצאה...

האתגר האמיתי: יהודית ודמוקרטיה

מר יוסי מינקובצקי, תיכון למדעים ואמנויות עירוני א' מודיעין והאוניברסיטה העברית

יחידת הלימוד באזרחות (בשמה: "מדינה יהודית ודמוקרטיה") מבקשת להבהיר את שני היסודות המונחים בבסיס קיומה של המדינה: היותה מדינה יהודית ודמוקרטית, ולהצביע על השילוב הקיים במדינה בין שני יסודות אלה. מטרתה של התוכנית להראות ולהוכיח לתלמיד כי מדינת ישראל מצליחה לשלב בין היותה יהודית ודמוקרטית. על כוונה זו אפשר ללמוד הן ממבנה יחידת הלימוד והן מתכני הלימוד. לדעתי היחידה לא מצליחה להשיג את מטרתה. יש לשנות את האופן בו מסבירים לתלמידים כיצד השילוב בין שני היסודות בה לידי ביטוי במדינה, ויש אף לשנות חלק מן התכנים בתוכנית על מנת להשיג את מטרתה של תוכנית יחידת הברורות.

לדעתי ישנם שני ליקויים מרכזיים בתה"ל: הראשון מקורו כבר באופן הצגת שילוב היסודות הנ"ל בהכרזת העצמאות. מראים לתלמידים ביטויים מתוך המגילה המבטאים את היותה של המדינה יהודית, ולצדם ביטויים המבטאים את היותה דמוקרטית. והמסר הינו "יש יסודות כאלה ויש כאלה". היסודות מונחים זה לצד זה אך ספק עם קיימת איזושהי השקה בין השניים. בהמשך התוכנית נלמד השילוב דרך חוקי המדינה (לדוגמה חוק שעות העבודה והמנוחה ועוד). כמו כן מועלים נקודות החיכוך כגון חוק השבות וסמלי המדינה. כך השילוב בין היסודות מובן ע"י התלמידים כשילוב שהוא טכני בלבד ולא מהותי. התלמיד נשאר תוהה "האם יש באמת קשר בין שני היסודות?"

הצעת פתרון: החזרתם (ופיתוחם) של החלקים בתוה"ל המראים את הקשר בין עקרונות הדמוקרטיה והיהדות. על הקשר הזה יש להרחיב את הדיון בכיתה. יש ללמד את מעמדם של המיעוטים בישראל לאור יחסה של היהדות למיעוטים וזרים. על התלמיד לדעת כי ערכים כמו ליברליזם, פלורליזם, סובלנות וערכים נוספים, נטועים עמוק בלב ליבה של תרבותו ומורשת עמו, וכי היותה של המדינה יהודית ודמוקרטית הוא ביטוי ומימוש מלא ושלם של שני היסודות גם יחד.

מועצת מורים לאזרחות: סדר חדש בפוליטיקה של מקצוע האזרחות?

מר גל אורון, בית הספר הריאלי העברי בחיפה

ברשימה המרכיבה את הדמויות המשפיעות על עיצוב תכנית הלימודים נמצאים גורמים שונים ומגוונים: פוליטיקאים, אנשי אקדמיה, המגזר השלישי ופקידים במשרד החינוך. באופן פרדוקסאלי דווקא מקומם של אילו העושים את המלאכה, המורים והמורות, נפקד. עד לא מזמן, עבור למעלה מ-1000 המורים המלמדים אזרחות בבתי הספר, תוכנית הלימודים, מבנה ותוכן מבחני הברורות, נושאי ואופי ההשתלמויות היו בגדר גזירה משמים.

מתוך כוונה לשנות את הסדר הקיים הוקמה בקיץ 2011 מועצת מורים לאזרחות. נסיבות הקמתה היו הזעזועים בתחום הדעת שהחלו בעקבות הפסקת עבודתו של יו"ר ועדת המקצוע פרופ' ידידיה שטרן. אולם הסיבה העמוקה הייתה ההבנה כי המורים 'שקופים' בכול הקשור לעיצוב תחום הדעת וכי קיים פער משמעותי בין המורים המלמדים אזרחות בבתי-הספר במגזרים השונים, לבין כוחות פוליטיים וגופים המנסים להשפיע על תכני הלימוד בדרכים כוחניות ובלתי מקצועיות.

בהרצאתי אבקש לנתח את פעילות מועצת המורים לאזרחות כמקרה בוחן לניסיון מלמטה (בשדה החינוך) - כניסיון של מורים להשפיע על יחסי הכוח בלימודי האזרחות. יחסי כוח המתורגמים בסופו של דבר לתוכניות לימודים, השתלמויות וכו'.

בדבריי אסקור בצורה תמציתית את מבנה יחסי הכוח בלימודי האזרחות במדינת ישראל כיום. אציג בקצרה את פעילות מועצת מורים לאזרחות ואת אופן אתגורה והשתלבותה במערך הקיים המעצב את לימודי האזרחות. בעזרת מודלים קיימים אנסה לשרטט מודל רלוונטי למעורבות מורים בעיצוב מדיניות חינוך ברמה הארצית.

בכוחה של הרצאתי המציגה דפוס פעולה הייחודי הנמצא בתהליך התגבשות לחבר בין הדיון התיאורטי לבין הנעשה בפועל בשטח. כול זאת בתקופה שבה הרחבת האוטונומיה של המורים והמורות נמצאת במרכז השיח הציבורי אודות חינוך.

פאנל 22: מפלגות ובחירות

יו"ר: פרופ' אשר כהן, אוניברסיטת בר-אילן

'משהו חדש מתחיל' - הבית היהודי כמפלגת מחנה פתוחה בבחירות 2013

פרופ' אשר כהן, אוניברסיטת בר-אילן

רקע: 2 תקופות עיקריות ניתנות לזיהוי לגבי המפד"ל - בשנים 1955 - 1977 היא תפקדה כמפלגת מחנה'. בשנים 1981-2009 התרסקה תופעת 'מפלגת המחנה' והציונות הדתית התאפיינה בפיזור פוליטי-מפלגתי ובוויכוח פנימי אודות הייצוג הפוליטי הראוי למחנה הציוני הדתי. במוקד המחקר עומד הטיעון שהצלחת הבית היהודי ב-2013 נשענת על תפקוד על פי דגם חדש שיתואר כ'מפלגת מחנה פתוחה'. מדובר בדגם שמשלב הן את המאפיינים של מפלגת המחנה והן את הפתיחות כלפי חוץ. השילוב הזה השתקף בהעמדת נפתלי בנט בראשות הרשימה למרות שיוכו לאגף הליברלי הפתוח, בשילוב של מועמדת לא דתית, בשילוב שלוש נשים ברשימה, ובאמירות חוזרות ונשנות שהבית היהודי אינה מפלגה דתית. בלב המחקר יוצגו נתוני הבחירות המבהירים כי רק 7 מנדטים הגיעו מבוחרים דתיים בעוד כ-5 מנדטים הגיעו מבוחרים מסורתיים וחילוניים, בתוכם גם כמנדט של עולי חבר המדינות וצאצאיהם. בהקשר זה יוצג הטיעון שהחלוקות הקלאסיות שבין מפלגות דתיות למפלגות אחרות הופכות בהדרגה לבלתי רלוונטיות הן לחלקים בציבור הדתי הן לחלקים בציבור המסורתי והחילוני. יחד עם זאת, מפלגת מחנה פתוחה מכילה בתוכה פוטנציאל משברי מובנה בין שתי המגמות הסותרות - 'המחנה' מול 'הפתוחה'. פוטנציאל משברי זה ליווה את כל שנת הפעילות של המפלגה מאז הבחירות והשתקף בוויכוחים פנימיים נוקבים בסוגיות דוגמת השותפויות הפוליטיות הרצויות (חרדים או יש עתיד?), הבחירות לרבנות הראשית, סוגיות דת ומדינה, מעמד הרבנים במפלגה וכיוצא באלה. המפלגה, כך נטען, תצטרך להכריע מה הכיוון העתידי שלה: האם הדגשת 'המחנה' במחיר אובדן 'הפתוחה' כולל פוטנציאל ההצבעה של בוחרים שאינם דתיים, או שמא העדפת חיזוק 'הפתוחה' במחיר הפיצול של המחנה. בהקשר זה נראה כי ההתבטאויות השונות בסוגיה מצביעות על העדפת 'הפתוחה' תוך ויתור על הזיהוי המובהק כמפלגה דתית.

שיקולים אסטרטגיים של מפלגת שלטון בניהול מערכת בחירות –

הליכוד 2013

פרופ' גיורא גולדברג, אוניברסיטת בר-אילן

הליכוד כשל בבחירות 2013 בניהול מערכת הבחירות וכתוצאה מכך איבד רבע מכוחו בהשוואה לבחירות 2009. השיקולים האסטרטגיים לא התאימו למפלגת שלטון. היוזמה להקדים את הבחירות יסודה בטעות. היא משקפת חולשה וחוסר ביטחון בצד אמונה תמימה על שיפור אלקטורלי ניכר הצפוי בבחירות הקרובות. הקונצפציה הזו עלתה לליכוד ביוקר. ההתקפה על הבית היהודי, ובמיוחד על בנט באופן אישי, הייתה בניגוד לכללים האסטרטגיים הבסיסיים, לפיהם אובייקט ההתקפה צריך שיהיה קרוב וגדול (טענת גדעון דורון ואורי און), אולם גם שייך לגוש הנגדי. הסטת ההתקפה למישור האישי הייתה מטופשת עוד יותר. היא נתפסה כלא הוגנת כלפי שחקן חדש וצעיר דוגמת בנט.

הליכוד זנח את העיקרון הבסיסי של אסטרטגיית בחירות במערכת דו-גושית: ניצחון גושי. מעצבי האסטרטגיה של הליכוד לא השכילו להבין, כי ההתקפה על הבית היהודי ועל בנט תעביר בוחרים מהבית היהודי ליש עתיד (הנמצאת בגוש האחר) ולא לליכוד-ביתנו. המבנה הדו-גושי קיים ברמת המערכת הפוליטית, אולם המוני בוחרים אינם תופסים זאת כך. אם מועמד צעיר אחד (בנט) פסול, הרי מועמד צעיר אחר (לפיד) יזכה לקולם. הסכסוך עם בנט הביא בסופו של דבר להקמת קואליציה שנתניהו לא רצה בה. בנט הוא שכפה על הליכוד את יש עתיד וגרם להותרת המפלגות החרדיות באופוזיציה. בסופו של דבר, גוש הימין אותו בנה בגין משך שנות דור (ויותר) התנפץ לרסיסים.

התנהגות מפלגות אופוזיציה בהצבעות במליאה

מר אור טוטנאור, האוניברסיטה העברית בירושלים

מפלגות אופוזיציה בדמוקרטיה פרלמנטאריה עומדות בפני שתי אסטרטגיות אפשריות ביחס לממשלה, בבואן להצביע במליאה על חקיקה. הן יכולות לשאוף לחוקק יחד עם הממשלה, לזכות בהשפעה על המדיניות באמצעות פשרה ושיח עם הממשלה ולהציג השפעה זו לבחירה כהוכחה לתועלת שבהצבעה להן. מנגד, הן יכולות להתנגד (לכמעט) כל חקיקה ממשלתית ללא תלות בתוכנה, ולהשתמש בהצבעות מליאה כדי לבקר את הממשלה ולהרחיק עצמן ממנה, בתקווה שבחורים מאוכזבים יפנו אליהן כאלטרנטיבה השלטונית. מה קובע איזו אסטרטגיה תיבחר על ידי כל מפלגת אופוזיציה? בהתבסס על מסגרת ניתוח השוואתית חדשנית, נייר זה מנתח את אופן ההצבעה בישראל, בריטניה, קנדה ופינלנד בכדי לפענח את הגורמים המשפיעים על החלטה זו, הן ברמת המדינה (למשל מוסדות פרלמנטאריים, שיטת בחירות וכו'), הן ברמת האופוזיציה (למשל מידת פיצול וגודל האופוזיציה) והן ברמת המפלגה (למשל אידיאולוגיה, משך זמן באופוזיציה וכו'). בעשותו כך, שואף המחקר לשפר במעט את מצבו העגום של הידע הקיים אודות מאפייניה והתנהגותה של אופוזיציה פרלמנטאריה.

רפורמות מוסדיות והשפעתן על התנהגות חברי פרלמנט: הפוליטיקה

הישראלית 1992-2011

ד"ר יעל שומר, אוניברסיטת תל-אביב

האם שיטות בחירה ושיטות בחירה פנימיות מעצבות ושפיעות על הדרגה בה מפלגות מתנהגות כארגון יוניטרי? במאמר זה אני משתמשת ברפורמה האלקטוראלית וכן במגוון שיטות הבחירה הפנימיות המאפיינות את הפוליטיקה הישראלית במהלך שלושת העשורים האחרונים, ומשתמשת בשלושה מדדים של התנהגות ברמת המפלגה-- רייס, סטיית התקן של העמדות האידיאולוגיות של חברי כנסת החברים באותה מפלגה, וממוצע המרחק של העמדות האידיאולוגיות של חברי הכנסת מהעמדה החיצונית של מפלגתם-- בכדי לבחון האם שיטות בחירה ושיטות בחירה פנימיות משפיעות על התנהגות מפלגתית. אני מוצאת שבתקופה בה ישראל אימצה את הרפורמה האלקטוראלית של בחירות ישירות לראשות הממשלה, מפלגות אכן נטו להתנהג בצורה פחות לכידה לעומת מפלגות בתקופה שקדמה לרפורמה ובתקופת פושט הרפורמה. אבל, ניתוח הנתונים לא מוליד אישור להשפעה של שיטות בחירה פנימיות על התנהגות המפלגות. בכדי להסביר הממצאים אני טוענת כי ישנה השפעה מותנית של שיטות בחירה פנימיות על התנהגות מפלגתית וכי התניה זו מקורה בשיטות הבחירה הכלליות. אני בוחנת ומוצאת אישור לתיאוריה זו באמצעות שונות לאורך זמן בשיטות הבחירה הפנימיות שאימצו מפלגות.

פאנל 23: הפוליטיקה של המרחב: מחקרים בהתהוות

יו"ר: ד"ר חיים יעקובי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מבט-העל - צילום, כוח ואוויר בהבנייה של המקום

גב' חגית קיסר, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

עד לפני כ- 150 שנה מבט-העל שהיה שמור לאל, הפך לנחלת האדם ונוכס באופן בלעדי על ידי המדינה. מבט-העל לא יכול היה להיות מיוצר בלי שתי המצאות חשובות, אחת המצאת התעופה והשנייה המצאת הצילום שאיפשר לקבע את הדימוי מהאוויר ולהטמיע אותו בחיים על פני הקרקע. הצילום והתעופה כתנאים ליצירתו, משרטטים שני קטבים דרכם אפשר להבין את מבט-העל – האחד הריבוני ושני אזרחי. הקוטב הריבוני של מבט העל מבוסס על הבלעדיות של המדינה על השליטה והשימוש בכוח אווירי, המאפשרת את יצירתו של כוח עליון פנאופטי דרך פרקטיקות של פיקוח, שליטה ומיפוי המרחב. הקוטב השני, האזרחי, מגולם בצילום ובאי האפשרות לשלוט על האופן שבו בני אדם מייצרים, צופים, מפרשים ומפיצים תצלומים. בהרצאה זו אציג את מבט-העל ככלי של פיקוח ואכיפה מצד אחד וכאפשרות לפרקטיקה אזרחית משותפת של התנגדות ויצירה מצד שני. אעשה זאת דרך שני מקרי בוחן, האחד מבוסס על מחקר חזותי הבוחן מקרוב את היצירה והשימוש בצילום מהקרקע ומהאוויר על ידי עיריית ירושלים במהלך פיקוח ואכיפת חוק התכנון והבנייה בירושלים. השני עוסק בטכנולוגיות ליצירת תצלומי אוויר באופן עצמאי, באמצעות מצלמה המחוברת לעפיפון או בלון חיזוי, המאפשרות לאזרחים, קבוצות ויחידים ברחבי העולם, ובירושלים בפרט, לצלם את מרחב המחיה מהאוויר ולייצר מפות מצולמות באיכות גבוהה.

הסדרי שליטה וממשול המרחב העירוני: הסדרת התחבורה הציבורית בירושלים המזרחית

מר אורן שלמה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מאז הכיבוש והסיפוח של ירושלים המזרחית לעיר היהודית, המערכות והמוסדות העירוניים הפלסטינים היוו זירה של תחרות והתנגדות לשלטון הישראלי. דוגמאות בולטות לכך הן מערכת החינוך, בית הדין השרעי, לשכת המסחר הפלסטינית, ומערכת התחבורה הציבורית. מאז 1967, מערכות עירוניות אלו התקיימו בזיקה לממלכת ירדן, ועם הסכמי אוסלו התחלפה זיקה זו בנוכחות מנהלית ומדינית של הרש"פ באזורים הפלסטינים בעיר. הטענה הראשית שאציג בהרצאה היא שמאז כשלון הסכמי אוסלו וסילוק המוסדות של הרש"פ מהעיר, וכמו כן בעקבות בניית חומת הפרדה, מתקיים תהליך זוחל של העמקת המעורבות הישראלית במערכות עירוניות פלסטיניות. בהרצאה אציג את התוכנית להסדרת מערכת התחבורה הציבורית הפלסטינית בירושלים המזרחית בין השנים 1998 – 2004, כדוגמה פרדיגמטית להעמקת המעורבות הישראלית, ולאופן שבו שינויים גיאופוליטיים מניעים שינויים בתהליכים עירוניים. במסגרת התוכנית, שקודמה על ידי משרד התחבורה הישראלי בשיתוף גורמי סמכות מקומיים, הופסקה פעולתם של כ-1200 מסיעים לא מורשים ושודרגה מערכת התחבורה הציבורית הפורמאלית. בד בבד, אשתמש בדוגמה זו ובאחרות, על מנת להסביר את האופנים שבהם מערכות עירוניות משחקות תפקיד חשוב בהבניית הסדרי שליטה בערים מסוכסכות, ואת הקשר שבין ממשול המרחב העירוני להבניית הסדרי ריבונות אפקטיבית במרחב העירוני.

השוואה של ערים שונות - למידה מירושלים ושטוקהולם

מר מוריאל רם, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בשני העשורים האחרונים גוברת התעניינות המחקרית בערים "מחולקות", הקרויות לעיתים גם ערים "במחלוקת" (contested). ערים אלו נחשבות למרחבים אורבאניים המאופיינים בחלוקות שמקורן בסכסוך לאומי מתמשך ומוגדרות ככאלה על פי ההפרדות המרחביות המוגדרות על ידי הזהות הלאומית (לדוגמה: בלפאסט, ניקוסיה וירושלים). ערים אלו נבחנות לרוב בספרות האקדמית דרך "שיח הערים המחולקות", המניח שבעיר המחולקת מתקיימים תנאים ייחודיים המחייבים דיון מובחן ומובדל מערים אחרות. עד כה מיעט גוף ידע זה לעסוק בערים בהן תהליך החלוקה מתון והעניק תשומת לב מצומצמת למדי לתרומה המחקרית הפוטנציאלית מדיון בשלבים ההדרגתיים של חלוקה מרחבית. דיון שכזה מאפשר הבנה טובה יותר לאופנים בהם ניסיון התכנון של ערים מחולקות בא לידי ביטוי במקרים שאינם נחשבים למקרי קיצון, הן באופן מעשי והן באופן תיאורטי. לפיכך, מחקרי מרחיב את הדיון בשיח הערים המחולקות שצומצם עד כה למספר מועט של מקרים נבחרים, ותורם בכך להבנה טובה יותר של מדיניות תכנון למיעוטים אתניים ומהגרים. המחקר עוסק בשני מקרי בוחן שונים: סטוקהולם וירושלים. מטרתי העיקרית הנה לבחון את הדמיון והשוני בין תהליכי סגרגציה עירוניים בערים רגילות וערים המוגדרות כ"מחולקות" ולהתרכז באופנים בהם תהליכים אלה זהים ונבדלים. כמו כן אבחן מה ניתן ללמוד מכך על תפקידן של רשויות לאומיות ומקומיות ביישום מדיניות תכנון של חלוקות חברתיות ומרחביות בעיר בקרב מיעוטים אתניים ומהגרים. הניתוח המחקרי יתבסס על שלושה רמות מחקר, תפקיד המדינה בהתוויות מדיניות התכנון, מדיניות תכנון ברמה העירונית, והפעילות של הקהילה המקומית וארגוני מגזר שלישי בשדה התכנון.

הפוליטיקה של המרחב הלימינלי: חלוקה והפרדה במרחבי ריבונות אנומליים

מר יונתן רוקם, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

כמושג אנליטי, הגבול מאפשר לנו לבחון מרחבים שמעמדם הבינלאומי נמצא במחלוקת. מקרים כאלו יכולים ללמד אותנו על האופן בו מתבצעים תהליכי סיפוח ונורמליזציה, על מנגנוני הממשל שמופעלים על מנת להשלים תהליכים אלו ועל מגוון תצורות המרחב השונות שנוצרות כתוצאה מהמאבקים על סימון הגבול, אשר משפיעים באופן בלתי נמנע גם על האוכלוסיות המתגוררות במקום. בהרצאתי אבקש להתייחס בעיקר לשאלה כיצד הגבול מתפקד במרחבים בהם המחלוקת חורגת משאלת הסימון של הגבול בין המדינות היריבות אלא מתרכזת בהטלת ספק בלגיטימיות הקיום של המדינה עצמה ושל הזכות של הקהילה המתקיימת במדינה זו לייצוג עצמאי. אעשה זאת באמצעות בחינת מקרה אמפירי: הכיבוש התורכי של צפון קפריסין שהתרחש ב-1974 והביא להקמת מדינת חסות בלתי מוכרת מבחינה בינלאומית. אבקש לאתר מהם הסממנים הנורמטיביים של גבול במרחב אנומלי מסוג זה, אילו קונפליקטים נוצרים ממעמדה של המדינה המסמנת אותו, באילו אופנים באה לידי ביטוי המופעיות שלו במרחב, ומה אנו יכולים להסיק מכך על ההנחות הנורמטיביות לגבי תפקידיו של הגבול.

פאנל 24: דמוקרטיה מקומית והשתתפות ציבורית

יו"ר: ד"ר רותם ברסלר גונן, אוניברסיטת חיפה

Entrepreneurial participation in local governance

ד"ר רותם ברסלר גונן, אוניברסיטת חיפה

ד"ר ענת גופן, האוניברסיטה העברית בירושלים

Citizens' participation in local governance is often portrayed as reactive to local authority's initiatives. Occasionally, however, citizens may take entrepreneurial role in local governance. This role comprised of four phases: First, dissatisfied citizens band together to create a new form of service themselves; Second, they recruit partners for financial and operational support. Third, after gaining social acceptance and collaboration from partners, they request official legitimization from the local authority. Eventually, and mainly if the new form of service converge with other local interests, local government adopt the new form of service as a prototype, which is later diffused to additional local authorities. To demonstrate citizens' entrepreneurial role in local governance we discuss two well-documented manifestations: urban community gardening and local planning initiatives.

שקיפות תקציבית ברשויות המקומיות בישראל: שלב ראשון בדרך לתקציב

משתף

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, המכון הישראלי לדמוקרטיה והאוניברסיטה העברית בירושלים

מתוך הבנה ששקיפות של תקציבי שלטון מקומי בישראל תסייע בטיוב תהליכי קבלת ההחלטות ובאחריות ראשי השלטון המקומי כלפי קהלי היעד שלהם; תחייב תהליכי תקצוב מסודרים ושקופים; תהווה סנקציה ראשונה במעלה לבקרה על חריגה מהוצאות ומיקום לא תקני של משאבים – התפתחה בשנת 2013 יוזמה להקמת מערכת טכנולוגית שתנגיש תקציבים אלה, ברמות שונות: יצירת "מחסן נתונים" של התקציבים לאורך שנים בפורמט פתוח, מערכת חיפוש בתוך התקציב, ומערכת של השוואות גרפיות שונות בין שנים, בין תכנון וביצוע ובין רשויות שונות. השקת המערכת במרץ 2014 עם תקציבים של חמש רשויות (תל אביב, חורה, כפר שמריהו, קריית ביאליק וגוש עציון) תאפשר עליית מדרגה בפיקוח אפקטיבי על רשויות בישראל, בעיקר עבור שלוש קבוצות: התושבים; השלטון המרכזי; עובדי הרשויות.

פתיחת תקציבי רשויות מקומיות והנגשה וויזואלית שלהן היא תכלית בפני עצמה, אך בהתאם לעקרונות מדיניות ממשל פתוח, המטרה היא להגיע לשלב מתקדם יותר, של שיתוף הציבור בתהליכי תקצוב. בהקשר זה יש להסתמך על הספרות הקיימת, בשני היבטים. נקודת המוצא צריכה להיות שיתוף פעולה עם ראשי הרשויות ולא פעולה לעומתית של שימוש במסמכי התקציב בניגוד לרצונם, אף שהמסמכים זמינים היום לכל. שנית, כדי לגשר בין הנגשת מידע והשתתפות יש צורך בפיתוח "אוריינות השתתפות".

בין בירוקרטיה ודמוקרטיה:

ביצועים והשתתפות הציבור בשלטון המקומי בישראל

גב' אורית דיניסמן, אוניברסיטת חיפה

המחקר עוסק באחת השאלות החשובות והעיקריות בחקר המינהל הציבורי והיא שאלת המתח המובנה בין איכות הביצועים והשתתפות הציבור ובאופן כללי בין ביצועי הבירוקרטיה לערכי הדמוקרטיה. התפיסה הדמוקרטית רואה בהשתתפות מבנה מפתח לפיקוח על השלטון, לייצוג מגוון צרכים ודעות וככלי מנהלי לשיפור השירות לתושבים. אולם, חוקרים טוענים כי בשני העשורים האחרונים חלה מגמה של ירידה בהשתתפות הציבור ובייצוגיות ברשויות המקומיות על רקע רפורמת הניהול הציבורי החדש וחיזוק השדרה הניהולית. מאידך, חוקרים מעידים כי לאחרונה חל עניין גובר של השלטון המקומי להתקרב אל הציבור ולפעול להגדלת מעורבותו, באמצעות מנגנוני השתתפות. המחקר ישאף לפתח מודל חדשני המתבסס על גישת מוסדית החדשה, אשר החזירה לזירת המחקר את המוסדות הפוליטיים. המחקר יתמקד בחקר המקרה של השלטון המקומי בישראל ויכלול בחינה אמפירית של ערכים בירוקראטיים ודמוקרטיים ושל קשרי הגומלין ביניהם. הקשרים יבחנו באמצעות מדדים אובייקטיביים ברובם, במדגם מיצג ובו מאה רשויות מקומיות ושלוש מאות ועדים מקומיים. המחקר יתייחס להיבטים הייחודיים של המקרה הישראלי ואולם ישאף לפתח מודל המתכנס עם ממצאים מן העולם ותורם במישור הבינלאומי.

שיתוף תושבים בקבלת החלטות בשלטון המקומי- מה חושב על כך הציבור?

גבי תהילה ברוכי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

שיתוף הציבור בקבלת החלטות הוא תופעה פוליטית ההולכת וצוברת תאוצה לאורך העשורים האחרונים. השתתפות ציבורית במובנה הרחב מוגדרת כמעורבות של הציבור בתהליך הניסוח, הבחירה והיישום של מדיניות ציבורית (Parry et al. 1992). השלטון המקומי הוא הרמה השלטונית הקרובה ביותר לאזרח ומשום כך הוא פלטפורמה יעילה לתהליכי שיתוף ולמתן האפשרות לאזרחים לקחת חלק בהחלטות הנוגעות לסוגיות בעלות השפעה על חיי השגרה והיומיום שלהם.

המחקר הנוכחי בוחן את עמדותיו העקרוניות של הציבור ביחס לתהליכי שיתופו בקבלת החלטות. לבחינת עמדות הציבור ותפיסותיו בהקשר זה ישנה חשיבות רבה; לציבור חלק מרכזי ומשמעותי בכל הקשור לשיתופו בקבלת החלטות. הציבור הוא מושא השיתוף, הוא מהווה את ליבת תהליכי השיתוף. ללא לקיחת חלק של הציבור בתהליכי שיתוף, לא יכול להיערך שיתוף כלל. משום כך, עמדותיו ותפיסותיו ביחס לרעיון השיתוף חיוניות לעיצוב תהליכים אפקטיביים ויעילים. המחקר הנוכחי בוחן את עמדותיו העקרוניות של הציבור ביחס לרעיון של שיתוף תושבים בקבלת החלטות ברשויות מקומיות. כמו כן נבחנו קשרים בין משתנים תפיסתיים ומבניים לבין העמדות כלפי שיתוף. נתוני מחקר נאספו באמצעות הפצת 600 שאלונים מובנים בפריסה ארצית (מדגם ארצי מייצג). ממצאי המחקר מלמדים על עמדותיו החיוביות של הציבור כלפי רעיון השיתוף ומוצאים קשרים בין משתנים מבניים ובעיקר בין הפוליטיקה הארגונית ברשות המקומית לבין עמדותיו של הציבור כלפי שיתוף. חשיבות המחקר ותרומו נעוצה בבחינה שיטתית של עמדותיו של הציבור והבנת הגורמים המבניים התורמים לעיצוב עמדות אלו.